

TILINPÄÄTÖS 2023

Hankasalmen
kunta

Sisällys

Hankasalmen tilinpäätös 2023 tiivistettynä.....	1
1 Toimintakertomus.....	2
1.1 Toimintakertomusta koskevat säännökset	2
1.2 Olennaiset tapahtumat toiminnassa ja taloudessa	2
1.2.1 Kunnanjohtajan katsaus	2
1.2.2 Hankasalmen kunnan strategia 2021–2024	4
1.2.3 Kunnan hallinto ja siinä tapahtuneet muutokset.....	5
1.2.4 Yleinen ja oman alueen taloudellinen kehitys	7
1.2.5 Olennaiset muutokset kunnan toiminnassa ja taloudessa 2023.....	12
1.2.6 Kunnan henkilöstö	13
1.2.7 Ympäristöasiat.....	13
1.2.8 Muut ei taloudelliset asiat	13
1.2.9 Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä.....	14
1.2.10 Arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä muista toiminnan kehittymiseen vaikuttavista seikoista	15
1.3 Selonteko kunnan sisäisen valvonnan järjestämisestä	16
1.4 Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus	18
1.4.1 Tilikauden tuloksen muodostuminen.....	18
1.4.2 Toiminnan rahoitus	20
1.5 Rahoitusasema ja sen muutokset	22
1.6 Kokonaistulot ja –menot	26
1.7 Kuntakonsernin toiminta ja talous	27
1.7.1 Yhdistelmä konsernitilinpäätökseen sisällytävistä yhteisöistä	27
1.7.2 Konsernin toiminnan ohjaus	27
1.7.3 Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat	27
1.7.4 Arvio konsernin todennäköisestä tulevasta kehityksestä	27
1.7.5 Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä.....	28
1.7.6 Konsernin tilinpäätös ja sen tunnusluvut.....	29
1.8 Tilikauden tuloksen käsittely ja talouden tasapainottamistoimenpiteet.....	33
1.8.1 Asiaa koskeva sääntely.....	33
1.8.2 Tilikauden tuloksen käsittely.....	33
2 Talousarvion toteutuminen	34
2.1 Seuranta koskeva sääntely.....	34
2.2 Toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutuminen	34
2.2.1 Keskusvaalilautakunta.....	34
2.2.2 Tarkastuslautakunta.....	35
2.2.3 Kunnanhallitus	36
2.2.4 Sivistyslautakunta	43
2.2.5 Ympäristölautakunta.....	66
2.3 Määrärahojen ja taloudellisten tavoitteiden toteutuminen	83
2.3.1 Käyttötalouden toteutuminen	83
2.3.2 Tuloslaskelmaosan toteutuminen.....	84
2.3.3 Investointien toteutuminen	87
2.3.4 Rahoitusosan toteutuminen	88
2.3.5 Yhteenveto määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta.....	89
3 Tilinpäätöslaskelmat.....	91
3.1 Tilinpäätöslaskelmia koskevat säännökset ja ohjeet.....	91

3.2	Kunnan tuloslaskelma	92
3.3	Kunnan rahoituslaskelma	93
3.4	Kunnan tase	94
3.5	Konsernin tuloslaskelma.....	96
3.6	Konsernin rahoituslaskelma	97
3.7	Konsernin tase	98
4	<i>Tilinpäätöksen liitetiedot .....</i>	100
4.1	Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot	100
4.2	Konsernitilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot	101
4.3	Tuloslaskelmaa koskevat liitetiedot	103
4.4	Tasetta koskevat liitetiedot	106
4.5	Vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat liitetiedot.....	111
4.6	Henkilöstöä koskevat liitetiedot	112
5	<i>Eriytetyt tilinpäätökset.....</i>	113
5.1	Vesihuoltolaitos-taseyksikön tilinpäätös	113
5.2	Vesihuoltolaitoksen tilinpäätöksen liitetiedot	116
6	<i>Konsernin tytäryhtiöiden tilinpäätöstiedot .....</i>	119
6.1	Kiinteistö Oy Hankasalmen Haka	119
6.2	Kiinteistö Oy Hankasalmen Somerinkulma	120
6.3	Kiinteistö Oy Hankasalmen Virastotalo	121
6.4	Kiinteistö Oy Vuokrahanka	122
7	<i>Tilinpäätöksen allekirjoitus .....</i>	123
8	<i>Kuvaus kirjanpitojärjestelmästä ja kirjanpidossa käytetyistä kirjoista.....</i>	124

Hankasalmen tilinpäätös 2023 tiivistettynä

TALOUS

Alun perin talousarvio vuodelle 2023 laadittiin 409.000 euroa ylijäämäiseksi. Vuoden aikana valtuuston päättämät talousarviomuutokset olivat 175.000 euroa käyttötalouteen ja 346.000 euroa rahoitusosaan. Muutettu talousarvio oli yhteensä 960.000 euroa ylijäämäinen. Käyttötalouden määrärahan muutos koski ympäristöterveydenhuollon lisäämistä ympäristötoimen talousarvioon. Rahoitusosassa osinkotuottojen määrää kasvatettiin 80.000 euroa ja verotuloenustetta kasvatettiin 266.000 euroa.

Vuoden 2023 lopullinen tulos oli 1.410.969,02 euroa ja taseeseen kertynyt ylijäämä yhteensä 2.412.659,64 euroa.

TOIMINTATUOTOT

Vuoden 2023 ulkoiset toimintatuotot olivat 4.215.300,85 euroa, kun ne vuonna 2022 olivat noin 5.587.313,57 euroa. Toimintatuotot laskivat edellisestä vuodesta 1.372.012,72 eurolla, eli 24,6 %:lla. Toimintuottojen määrän huomattava muutos selittyy perusturvan vastuualueen siirtymisestä hyvinvointialueelle. Vuoden 2023 talousarvioon verrattuna toimintatuotot olivat 269.000 euroa suuremmat.

TOIMINTAKULUT

Vuoden 2023 ulkoiset toimintakulut olivat 16.129.203,00 euroa, kun ne vuonna 2022 olivat 40.940.092,44 euroa. Toimintakulut laskivat edellisestä vuodesta noin 23.438.000 eurolla, eli 60,6 %:lla. Toimintakulujen määrän huomattava muutos selittyy perusturvan vastuualueen siirtymisestä hyvinvointialueelle. Vuoden 2023 muutettuun talousarvioon nähden toimintakulut alittuivat 44.000 eurolla.

VEROTULOT

Verotulot olivat 9,8 miljoonaa. Alkuperäiseen talousarvioon nähden verotulot kasvoivat noin 400.000 eurolla. Hyvinvointialueuudistus leikkasi kunnallisveroprosentin teknisesti 9,36 %:iin vuodelle 2023. Vuoden 2023 verojen kasvuun vaikutti erityisesti hyvinvointialueuudistuksen rahoitusmallin verohäntä, jonka kautta kunnalle kertyi verotuloja noin 872.000 euroa enemmän aiemmilta verotusvuosilta, kuin jatkossa tulee kertymään.

VALTIONOSUUDET

Valtionosuudet olivat yli 5 miljoonaa euroa. Alkuperäisen talousarvioon nähden verotulot jäivät noin 65.000 euroa. Valtionosuudet pienenevät vuodesta 2022 yli 15.000.000 euroa.

INVESTOINNIT

Kunnan investointien nettomenot olivat talousarviossa noin 1.460.000 euroa. Vuoden 2023 investointien nettomenojen toteuma oli lopulta noin 995.000 euroa. Yksi vuoden 2023 merkittävimmistä investoinneista oli kirkonkylän urheilukentän perusparannus, joka tullaan viemään loppuun kevään 2024 aikana. Muutoin investointiohjelmassa vietiin eteenpäin kunnan liikennealueiden ja vesihuollon suunniteltuja korjaushankkeita sekä toteutettiin pienimuotoisia liikunta- ja ulkoiluhankkeita kuten Aseman ulkokunto sali, joka sekin valmistuu vuoden 2024 aikana.

LAINAKANTA

Kunnan lainakanta pieneni 4,9 miljoonasta eurosta 4,3 miljoonaan vuoden 2023 aikana. Kunnan lainasalkku koostuu vain pitkäaikaisista lainoista. Vuokravastuut olivat vuoden lopussa 21,4 miljoonaa euroa. Koulun leasingvuokravastuun määrä kasvoi korkojen nousun myötä 21,1 miljoonaan euroon, vaikka pääoma pieneni vuoden aikana noin 477.000 euroa 13,9 miljoonaan euroon. Asukasta kohti lainaa oli 954 euroa ja vuokravastuita 5.661 euroa.

1 Toimintakertomus

1.1 Toimintakertomusta koskevat säännökset

Toimintakertomuksen antamisesta vastaavat kunnanhallitus ja kunnanjohtaja. Toimintakertomuksessa annetaan tiedot kunnan toiminnan kehittymistä ja tuloksellisuutta, taloudellista tilannetta sekä merkittävimpiä riskejä ja epävarmuustekijöitä koskevista tärkeistä seikoista. (KPL 3:1a §)

Kuntalain 115 § mukaisesti kunnan toimintakertomuksen erityisenä tehtävänä on selvittää valtuuston talousarviossa hyväksymien toiminnan ja talouden tavoitteiden toteutumista kunnassa ja kuntakonsernissa. Toimintakertomuksessa annetaan myös tietoja sellaisista kunnan ja kuntakonsernin talouteen liittyvistä olennaisista asioista, joista ei ole tehtävä selkoa kunnan tai kuntakonsernin taseessa, tuloslaskelmassa tai rahoituslaskelmassa. Tällaisia asioita ovat arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä sekä tiedot sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja niiden perusteella tehdyistä keskeisistä johtopäätöksistä.

Toimintakertomuksessa kunnanhallitus tekee esityksen tilikauden tuloksen käsittelystä. Mahdollisen kattamattoman alijäämän osalta kuvataan talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman riittävyttä talouden tasapainottamiseksi.

Toimintakertomuksessa annetaan tiedot siitä, miten kunta huolehtii ympäristöasioista, sosiaalisista asioista ja henkilöstöasioista, ihmisoikeuksien kunnioittamisesta sekä korruption ja lahjonnan torjunnasta. Toimintakertomuksessa kuvataan millaisia toimintaperiaatteita kunta noudattaa huolehtiessaan edellä luetelluista asioista, toimintaperiaatteiden noudattamisen tulokset sekä kuvaus riskeistä, joiden toteutuminen todennäköisesti haittaa sen toimintaa. Lisäksi annetaan selostus siitä, miten kunta hallitsee näitä riskejä. (KPL 3a:2 §)

1.2 Olennaiset tapahtumat toiminnassa ja taloudessa

1.2.1 Kunnanjohtajan katsaus

Hankasalmen kunnan tilinpäätös on ylijäämäinen vuonna 2023, kuten se on ollut vuodesta 2020 lähtien.

Taseeseen on aiempien vuosien vaikeuksien jälkeen syntynyt noin 2,4 miljoonan euron ylijäämä. Se taas on välttämätön puskuri seuraaville vuosille, kun hyvinvointialueen rahoitusmalli rikkoi kuntien rahoituksen oikeudenmukaisuuden. Ja kuntatalouteen liittyy jatkossa monia muitakin epävarmuustekijöitä.

Vuosi 2023 oli hyvin poikkeava vuosi talouden ja toiminnan uudelleen muotoutumisen vuoksi. Hyvinvointialueen käynnistyminen on lähtenyt liikkeelle ontuen ja työtä kuntien ja hyvinvointialueen toimivan yhteistyön aikaansaamiseksi riittää jatkossakin. Talouden tunnuslukuihin vuonna 2023 vaikutti hyvinvointialueuudistuksen rahoitusmallin verohäntä, jonka kautta kunnalle kertyi verotuloja noin 872.000 euroa enemmän aiemmilta verotusvuosilta, kuin jatkossa tulee kertymään.

Vuonna 2023 kunnan valtionosuuksiin ei vielä kokonaisuudessaan kohdentunut hyvinvointialueuudistuksen aiheuttamia merkittäviä sotesiirtoeriä, jotka vuodesta 2025 alkaen saattavat vaikuttaa kunnan talouteen rahoitus pohjaa noin 1,4 miljoonaa euroa vähentävästi. Jo vuodelle 2024 niiden vaikutus kunnan talouteen on yli miljoona euroa negatiivinen. Vuoden 2023 kuluessa käynnistyi valtionosuuksien uudistamiseen tähtäävä työ ja Hankasalmi osallistuu aktiivisesti tuohon valmisteluun. Johtuen siitä, että vuodesta 2024 alkaen niin verotulojen kuin valtionosuuksien tasoon tiedettiin olevan tulossa selkeitä negatiivisia muutoksia, tähdättiin vuonna 2023 selkeään ylijäämäiseen tulokseen ja siinä onnistuttiin jopa tavoiteltua paremmin.

Vuoden 2022 työmarkkinaneuvottelujen tulokset johtivat kunta-alalla suuriin palkankorotuksiin, jotka heijastuvat paitsi vuoden 2022 talouteen, niin ennen kaikkea sitä seuraaviin toimintavuosiin. Henkilöstömenojen kasvu oli vuonna 2023 merkittävä, mutta se aiheutui siis kunta-alan palkankorotuksista.

Kunnan vastuualueet onnistuivat vuonna 2023 omissa toiminnassaan noudattamaan talousarviotaan niin toiminnallisesti, taloudellisesti kuin strategisestikin – mutta toisaalta aitoihin palvelutarpeisiin vastattiin. Ympäristötoimen pienelle määrärahaylitykselle oli selkeät syynsä. Esimerkiksi vesi- ja jätevesimaksutuotot eivät toteutuneet talousarviossa arvioidusti. Sivistystoimen vastuualue ja kunnanhallitus alittivat määrärahavarauksensa.

Vuodet 2024 talousarvio jouduttiin laatimaan selkeästi alijäämäiseksi, mutta alkuvuodesta tulleet uudet verotuloennusteet ja arvioitua positiivisempi tilinpäätös 2023 johtavat siihen, että kuluvana vuonna on mahdollisuus tavoitella jopa nollatulosta. Vuodesta 2025 alkaen tulevat sitten raskaat taloudelliset haasteet eteen, koska kunnan valtionosuudet leikkaantuvat merkittävästi ennen kaikkea sote-tasauserien vuoksi. Lisäksi pienten lukuioiden valtionosuuksiin on suunnitteilla niiden määrää leikkaavia muutoksia. Verotulojen kasvu on epävarmaa ja kiinteistöverouudistus todennäköisesti leikkaa kunnan verotulorahoitusta.

Kuntatalous on useissa kunnissa ajautumassa hyvinvointialueuudistuksen ja sen luoman kuntien uuden rahoitusmallin kautta suuriin vaikeuksiin. Hankasalmella laaditaan tarvittavat tasapainotustoimet vuoden 2024 kuluessa, joilla kriisiytyminen estetään. Kunnassa voidaan edetä maltilla ja seurata, johtaako esimerkiksi valtionosuuksien uudistus kunnan rahoituksellista tilannetta kohentaviin muutoksiin, koska Hankasalmen kunnan talous on tasapainossa ja taseessa on suunnitellusti pientä puskuria haasteellisia vuosia kohtamaan.

Kunnan lainakanta on hyvin maltillinen, eli vain 4,3 miljoonaa. Uuden koulukeskuksen leasingrahoitusvastuu on nykyisellä korkotasolla kuitenkin yli 21 miljoonaa (leasingpääoman määrä noin 14 miljoonaa), mikä tulee koko ajan ottaa huomioon osana vieraan pääoman määrää sekä korkoriskiä. Vieraan pääoman määrä on kuitenkin sekin kunnassa hallinnassa, korkoriskiä tulee ottaa nykyistä paremmin haltuun korkotason nyt todennäköisesti laskiessa.

Kunnan tulevaisuutta ja elinvoimaa on aiempien vuosien kuluessa luotu hienoilla rakennushankkeilla, kuten koulukeskus (kohtaamo-kulttuuritiloineen), palvelutalo, terveyskeskus (senioritiloineen), kevyen liikenteen väylä – talouden kannalta kestäväällä tavalla. Kunnan hankkeita ovat tukeneet kolmannen sektorimme upeat projektit, kuten esimerkiksi Hallan tuvan peruskorjaus, Häähniemäen näkötorni, Kovalanmäen moottoriradan toimitilarakennus ja raviradan valjastusrakennus. Vuonna 2023 käynnistettiin kirkonkylän urheilupuiston rakentaminen ja se valmistuu kesäksi 2024. Lähiliikuntapaikkoja on luotu lisää ja Monitoimitalon olosuhteita kohennettu.

Suurin huoli talouden sijaan - jonka haasteet kykenemme ratkomaan – myös Hankasalmen kunnassa on Euroopan ja Lähi-idän kiristyneen turvallisuustilanteen ohella – tulevaisuuden kannalta laskeva väestön määrä. Sen lasku johtuu ennen kaikkea syntyneiden matalasta tasosta. Kaupungistuminen ja syntyvyyden lasku ovat koko Suomessa ja jopa koko Euroopassa vaikuttavia trendejä, joita on vaikea kokonaisuudessaan kääntää toiseen suuntaan – ainakaan nopeasti – mutta niihin on pyrittävä omilla toimilla vaikuttamaan kunnan kannalta positiivisesti. Maahanmuuttoa kasvatti vuonna 2023 se, että kuntaan sijoitetut ukrainalaispakolaiset valitsivat Hankasalmen kotikunnakseen – mutta myös muu maahanmuutto oli lähes 20 henkilöä.

Työllisyyden kehittyminen kunnassa on ollut kohtuullisen hyvää, mutta tilanne on Suomessa vallitsevan taantuman vuoksi kääntynyt meilläkin loppuvuodesta 2023 huolestuttavaan suuntaan. Hankasalmella yritykset ovat toistaiseksi taantuman keskellä selvinneet ilman suuria mullistuksia ja uskoa tulevaisuuteen luo se, että Hankasalmella perustettiin vuoden 2023 kuluessa 23 uutta yritystä ja toimintansa lopetti 8 yritystä PRH:n tietokantojen mukaan.

Hankasalmi on vuoden 2023 tilinpäätöksessä elinvoimainen kunta. Kunta, jonka talous on laitettu tasapainoon – samalla kuitenkin kunnan elinympäristöä kohentaa ja tulevaisuutta vahvasti luoden. Toivotaan, että Euroopassa palataan rauhan aikaan, ja kunnassakin päästään kehittämään palveluja edelleen. Ja uskotaan, että valtionosuusjärjestelmä uudistetaan Suomessa vastaamaan kuntien tehtäväkenttää – eikä se enää vuodesta 2026 alkaen pohjaudu kuntien entisiin sote-menoihin.

Hyvinvointialueuudistus ikävä kyllä joka tapauksessa muutoksiin tulevana vuosina – Hankasalmellakin se aiheuttaa niin taloudellisia kuin toiminnallisia uhkakuvia vaikka kunta on kaikin tavoin pyrkinyt toimimaan niin, että palveluverkosto kunnassa on kunnossa myös jatkossa. Jo nyt kuitenkin on nähtävissä, että uudistus on johtamassa suureen sotepalvelujen rahoituskriisiin.

1.2.2 Hankasalmen kunnan strategia 2021–2024

Hankasalmen kunnan strategia 2021–2024

Hankasalmen kunnan tehtävä (missio)

Hankasalmi tarjoaa hyvän ympäristön asua ja harrastaa, kasvaa ja kasvattaa, ikääntyä, tehdä työtä ja yrittää.

Visiomme

Hankasalmi on hyvän arjen kunta

Arvomme:

Elävä, lempeä ja turvallinen

Päämäärät, joiden kautta arvomme ja tavoitteemme toteutuvat:

1. Asukkaiden yhteinen Hankasalmi

Viihtyisä asuinympäristö, avoin vuorovaikutus ja hyvät harrastusmahdollisuudet – niistä tunnetaan Jyväskylän kaupunkiseudun ainoa aito maaseutukunta.

2. Laadukkaiden palvelujen Hankasalmi

Henkilöstömme on koulutettua ja motivoitunutta ja palvelujen järjestämiseen on toimivat tilat.

3. Hankasalmi - vastuullinen omistaja

Keskitymme vastuulliseen omaisuuden hoitoon. Turhasta omaisuudesta luovumme.

4. Elinvoimaisuutta vahvistava Hankasalmi

Elinvoimaisuuden saavutamme yhteistyöllä yrittäjiemme ja yhteisöjemme kanssa

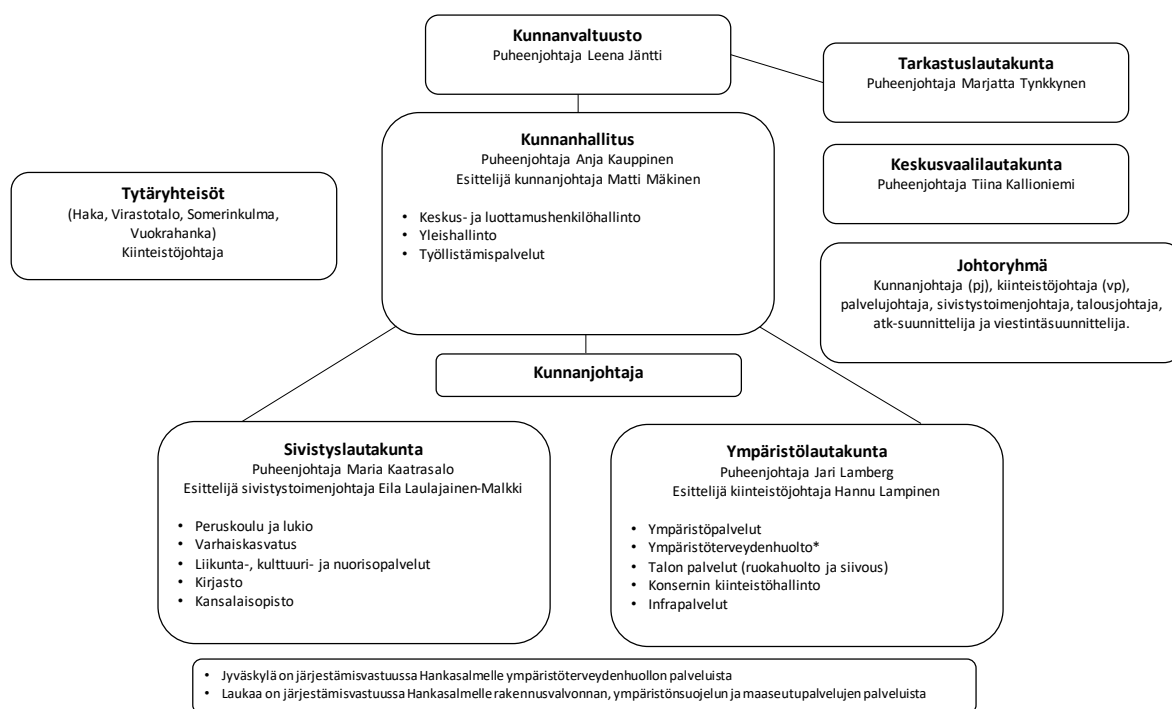
Strategia mukautuu koko ajan muuttuvaan toimintaympäristöön. Strategian visio, missio, arvot ja päämäärät ohjaavat talousarvion tavoiteasetantaa koko strategiakauden ajan. Tilinpäätöksissä seurataan vuosittain kyseisten tavoitteiden toteutumista.

Kunnan arvot ovat elävä, lempeä ja turvallinen. Niitä pystyttiin vuonna 2023 erinomaisesti toteuttamaan.

1.2.3 Kunnan hallinto ja siinä tapahtuneet muutokset

Seuraavassa koonnissa esitellään vuoden 2022 kuluessa toiminut kunnanvaltuusto ja sen valitsevat toimielimet. Vuoden 2023 alusta hyvinvointialueen syntymisen myötä perusturvalautakunnan toiminta päättyi – samoin Jyväskylän vastuu avoterveydenhoidosta.

Kunnan hallinto-organisaatio

Luottamushenkilöt

Puheenjohtaja	Leena Jäntti	KESK
1. varapuheenjohtaja	Mervi Hyvönen	KESK
2. varapuheenjohtaja	Varpu Pöyhönen	SDP
jäsenet	Harri Hämäläinen	PS
	Jukka Hänninen	PS
	Sanna Hänninen	KESK
	Maria Kaatrasalo	KD
	Anja Kauppinen	KESK
	Mervi Kauppinen	KESK
	Mika Kiuru	PS
	Marja-Leena Kytölä	VAS
	Jari Lamberg	KESK
	Ari Leinonen	PS
	Markku Manninen	PS
	Lena Paju	VAS
	Marjo Pihlaja	VIHR
	Esko Pöyhönen	KESK
	Henna Pöyhönen	KESK
	Esko Repo	SDP
	Arto Rämö	KESK
	Katariina Siikki	KESK
	Marjatta Tynkkynen	KESK
	Lasse Vilenius	SDP

Kunnanhallitus

Puheenjohtaja	Anja Kauppinen	KESK
1. varapuheenjohtaja	Marja-Leena Kytölä	VAS
2. varapuheenjohtaja	Esko Pöyhönen	KESK
jäsenet	Arto Rämö	KESK
	Sanna Hänninen	KESK
	Katariina Siikki	KESK
	Lasse Vilenius	SDP
	Ari Leinonen	PS
	Markku Manninen	PS

Keskusvaalilautakunta

Puheenjohtaja	Tiina Kallioniemi
varapuheenjohtaja	Pekka Petrilä
jäsenet	Mira Heinonen
	Pasi Roiko-Jokela
	Seija Makkonen

Tarkastuslautakunta

Puheenjohtaja	Marjatta Tynkkynen
varapuheenjohtaja	Jukka Hänninen
jäsenet	Erkki Flink
	Arto Gustafsson
	Seija Makkonen
	Suvi Jalkanen

Perusturvalautakunta

Puheenjohtaja	Mervi Kauppinen
varapuheenjohtaja	Kari Häkkinen
jäsenet	Ari Korhonen
	Sirkka Makkonen
	Kimmo Jäppinen
	Piia Isännäinen
	Varpu Pöyhönen

Sivistyslautakunta

Puheenjohtaja	Maria Kaatrasalo
varapuheenjohtaja	Henna Pöyhönen
jäsenet	Reino Ylönen
	Kirsi Laitinen
	Mika Kiuru
	Jarno Haapanen
	Lena Paju

Ympäristölautakunta

Puheenjohtaja	Jari Lamberg
varapuheenjohtaja	Markku Häkkinen
jäsenet	Markku Venäläinen
	Mervi Kauppinen
	Harri Hämäläinen
	Hannele Viinikainen
	Johanna Mykkänen

1.2.4 Yleinen ja oman alueen taloudellinen kehitys

Kansantalouden kehitys

Suomen talous ajautui taantumaan vuoden 2023 aikana. Taantumasta on tulossa odotettua syvempi ja pidempi.

Alkuvuosi 2023 osoittautui ennakoitua heikommaksi. Palvelujen kysyntä ei kannatellut yksityistä kulutusta enää vuoden toisella neljänneksellä. Myös investoinnit vähenivät ennakoitua enemmän. Käänteen kehnompaan odotettiin ajoittuvan vuoden kolmannelle neljännekselle, ja se tapahtui jopa odotettua pahemmin.

Vaikka palkat nousivat ja inflaatio on hidastunut nopeasti, korot purivat nyt täydellä voimallaan kulutukseen ja investointeihin, työllisyys heikkeni ja kotitalouksien taloudellinen alakulo alkoi kasvaa uudelleen.

Kasvavan ostovoiman ja alenevien korkojen uskotaan kääntävän talouden uuteen nousuun vähitellen vuoden 2024 aikana. Kun kasvua pidättelevät lukot avautuvat, kysyntä ja tuotanto elpyvät ja työllisyys alkaa kasvaa. Samaan aikaan työhön kannustavat uudistukset kasvattavat työn tarjontaa.

Vaikka talouden suhdanne kääntyisi suotuisammaksi kuluvan vuoden aikana, mihin maaliskuussa päällä oleva työmarkkinatilanne luo uhkakuvia, niin Suomen talous ponnistaa tuleviin vuosiin vajaakuntoisena. Covid-19 pandemia, Venäjän hyökkäys Ukrainaan, hintojen, kustannusten ja korkojen nousu sekä taantuma ovat siihen suurimmat syyt.

Julkisen talouden näkymä on synkkä. Väestön ikääntyminen jarruttaa talouden tulonmuodostusta ja kasvattaa palvelutarpeita. Samalla palveluiden yksikkökustannukset kasvavat. Talouden rakennemuutos nakertaa verotusta. Julkisen velan korkoihin uppoaa väistämättä enemmän rahaa, kun valtio, hyvinvointialueet ja kunnat pysyvät alijäämäisinä ja velka kasvaa kasvamisestaan. Käsillä oleva käänne kohti alempia korkoja riittää todennäköisesti vain hidastamaan velanhoitomenojen kasvua.

Hallituksen ohjelmassaan sopimat säästöt ja työhön kannustavat uudistukset pienentävät julkisen talouden alijäämää, mutta edes ohjelman toimeenpano täydessä mitassaan ja aikataulussa ei riitä pienentämään alijäämää tavoitteeksi asetettuun yhteen prosenttiin suhteessa kokonaistuotantoon vuonna 2027. (lähde VM)

Kuntatalouden kehitys

Pääministeri Orpon hallitus asetti ensimmäisessä julkisen talouden suunnitelmassaan tavoitteeksi, että kansantalouden tilinpidon mukainen kuntahallinnon rahoitusasema on lähellä tasapainoa vuonna 2027. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää kuntatalouden tilanteen kohenemista, sillä julkisen talouden painelaskelman perusteella kuntahallinnon rahoitusasema suhteessa bruttokansantuotteeseen on -0,4 % vuonna 2027

Hallitusohjelman mukaan valtio sitoutuu kompensoimaan kunnille asetettavat uudet tehtävät ja velvoitteet sekä mahdolliset tehtävien laajennukset. Hallituksen veroperusteisiin tekemien muutosten verotuotto-vaikutus kompensoidaan kunnille.

Kuntien peruspalvelujen valtionosuus laskee vuonna 2024 vuoden 2023 varsinaiseen talousarvioon verrattuna. Muutos johtuu pääosin vuonna 2023 sote-uudistuksen yhteydessä kunnilta hyvinvointialueille siirtyneiden kustannusten ja tulojen tarkentumisesta sekä sen vuoksi valtionosuuteen tehtävistä korjauksista. Peruspalvelujen valtionosuutta korottavat vuonna 2025 työvoimapalveluiden järjestämisvastuun siirto kunnille ja kuntien työttömyysturvan rahoitusosuuden kasvattaminen.

Kuntien toimintaedellytysten vahvistamiseksi hallitus on käynnistänyt kuntien normituksen keventämisohjelman, johon kytketään kaikki kuntia ohjaava sektorilainsäädäntö soveltuvin osin. Kiinteistöverouudistusta jatketaan ja kiinteistöverouudistuksessa päämääränä on saattaa rakennusten ja maapohjien verotusarvot vastaamaan paremmin niiden todellisia käypiä arvoja. Hallituksen esitys on kaavailtu annettavaksi keväällä 2024.

Kuntien kiinteistökantaan kohdistuu etenkin sote-uudistuksen seurauksena tarve uudelleenjärjestelyihin, joilla tulee olemaan vaikutuksia kuntatalouteen. Hallitusohjelman mukaisesti käynnistetään julkisen sektorin tilaohjelma, jonka tavoitteena on tehostaa julkisen sektorin tilakustannuksia merkittävästi sekä hakea ratkaisuja valtion, hyvinvointialueiden ja kuntien välisiin tilaomaisuuskysymyksiin.

Kuntatalouden keskeiset tunnusluvut, kuten tilikauden tulos ja toiminnan ja investointien rahavirta, ovat kuntatalouden kehitysarvion mukaan vuonna 2023

vahvoja, mikä johtuu pitkälti sote-uudistukseen liittyvästä verohännästä. Käänte heikompaan on kuitenkin edessä, kun alkuvuoden suotuisa tulokehitys hiipuu talouskasvun vaimenemisen vuoksi ja kuntien saamat poikkeuksellisen suuret verohännät poistuvat.

Hallitusohjelman mukaisesti kuntien rahoituksen ja valtionosuusjärjestelmän kokonaisuus uudistetaan vastaamaan kuntien uutta roolia ja sote-uudistuksen voimaantumisen sekä TE-uudistuksen jälkeistä tilannetta. Tämä on Hankasalmen kunnalle erittäin tärkeä asia toteutuessaan.

Toimintaympäristön kehitys

Väestö

Vuosina 2013–2023 Keski-Suomen väestömäärä on kasvanut 408 henkilöllä. Väestön määrä on kuitenkin maakunnassa kasvanut kymmenen vuoden periodilla vain Jyväskylässä, Laukaassa, Muuramessa ja Uuraisilla. Vuonna 2023 väestö kasvoi näiden kuntien ohella Luhangassa.

Viimeisten vuosien aikana Jyväskylän kaupunkiseudun ulkopuolella mm. Keuruun, Saarijärven ja Jämsän kaupunkialueet ovat sen sijaan menettäneet huomattavasti väestöään.

Keski-Suomen väestömäärä kasvu oli siis vuonna 2023 lähes 900 henkilöä. Poikkeuksellisen vahvan kasvun taustalla on maahanmuutto. Ukrainan sotaa paenneilla oli mahdollisuus hakea kotikuntaa vuoden maassa olon jälkeen ja tämä lisäsi maahanmuuttajien määrää – myös Hankasalmella.

Maan sisäisen muuttoliikkeen myötä Keski-Suomi menetti väestöään. Syntyneiden ja kuolleiden määrän erotus – luonnollinen väestömuutos – oli edelleen vahvasti miinuksella.

Väestömäärässä keskeistä on väestökasvun hiipuminen syntyvyyden alenemisen myötä. Ja kun väestön ikääntymisen myötä poisnukkuvien määrä kasvaa jatkossa, niin erittäin voimakasta positiivista muuttoliikettä maakuntaan tarvittaisiin, jotta väestön määrä säilyisi edes nykyisellään.

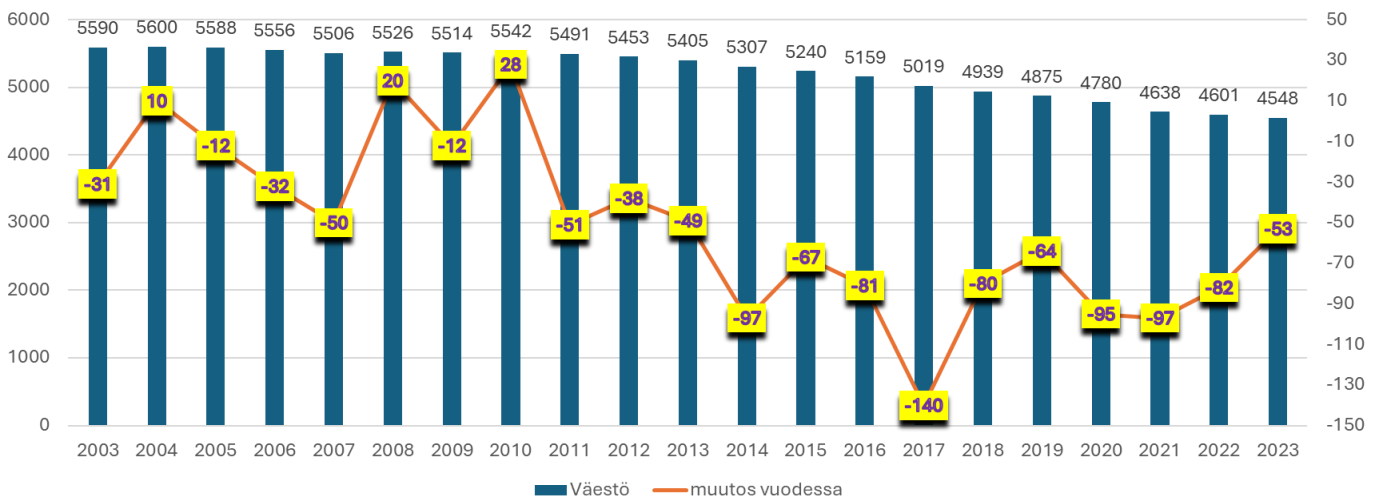
Lähde: Keski-Suomen Liitto

Hankasalmen osalta vuosi 2010 on ollut viimeisin vuosi, jolloin väkiluku on kasvanut. Kuntien välinen muuttoliike on ollut siitä lähtien Hankasalmen osalta tappiollista. Vuonna 2023 oli nyt ensimmäisen kerran maahanmuutto huomioiden +4 henkilöä muuttovoittoisia. Hankasalmelle muutti maahanmuuton kautta vuonna 2023 kaikkiaan 58 henkilöä, joten pelkäästään ukrainalaiset eivät selitä muutosta.

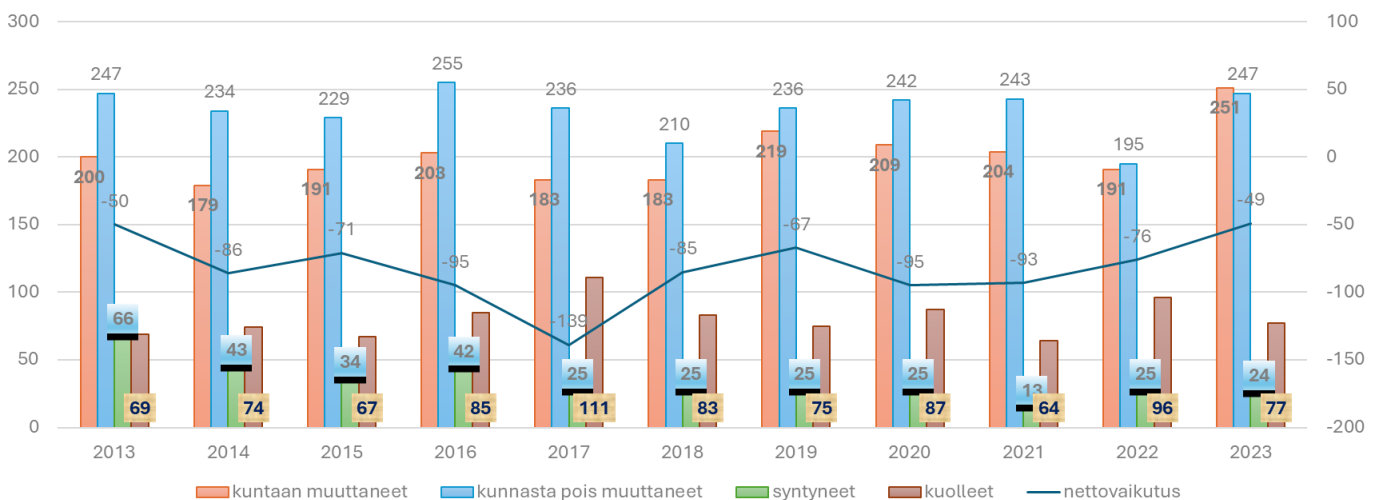
Syntyvyys kääntyi selvään laskuun 2010-luvulla. Ja on vuodesta 2017 alkaen vakiintunut noin 25

syntyneeseen. Vuonna 2021 jätiin kaikkien aikojen pienimpään: 13 syntyneen määrään. Vuonna 2023 Hankasalmella syntyi 24 lasta. Kuluvana vuonna 2024 on määrä onneksi pienessä kasvussa aiempiin vuosiin nähden. Muuttoliikkeen kautta 0–6-vuotiaiden määrä on suurempi kunnassa kuin syntyvyys antaisi olettaa. Kuolleiden määrä oli vuonna 2022 vuosituhannen toiseksi suurin, se selittää matalaa poisnukkuneiden määrää vuonna 2023 (*Alla olevissa taulukoissa vuodesta 2020 saakka otettu myös maahanmuutto muuttoliikkeessä huomioon – ja sitten tilastokeskuksen*)

Hankasalmen väkiluvun muutokset

Hankasalmen väestökehitys 2013 - 2023

Työllisyys

Työllisyysasteella on merkittäviä vaikutuksia niin verotulojen kertymään kuin kuntalaisten hyvinvointiin. Työllisyyden näkymät koko Keski-Suomessa olivat pitkään erittäin huolestuttavat. Vuoden 2016 kuluessa tilanne maakunnassa koheni ja vuonna 2017 niin Hankasalmella kuin Keski-Suomessa työllisyysaste parani selvästi.

Positiivinen kehitys jatkui hitaasti, mutta juuri nyt on taas taantumana vuoksi suuria uhkakuvia päällä ja työttömyys etenkin loppuvuodesta 2023 kasvoi.

Työttömyyden kohdalla on muistettava, että kunnan vastuita työmarkkinamenoista on kasvatettu ja tuki-työllistämisen ehtoja kiristetty vuodesta 2015 eteenpäin. Ja kun Hankasalmella ja Keski-Suomessa

työttömyysprosentti oli vuosien ajan todella korkea, niin suorat kustannuksetkin työttömyydestä kunnalle kasvoivat – välillisistä kustannuksista puhumatta-kaan.

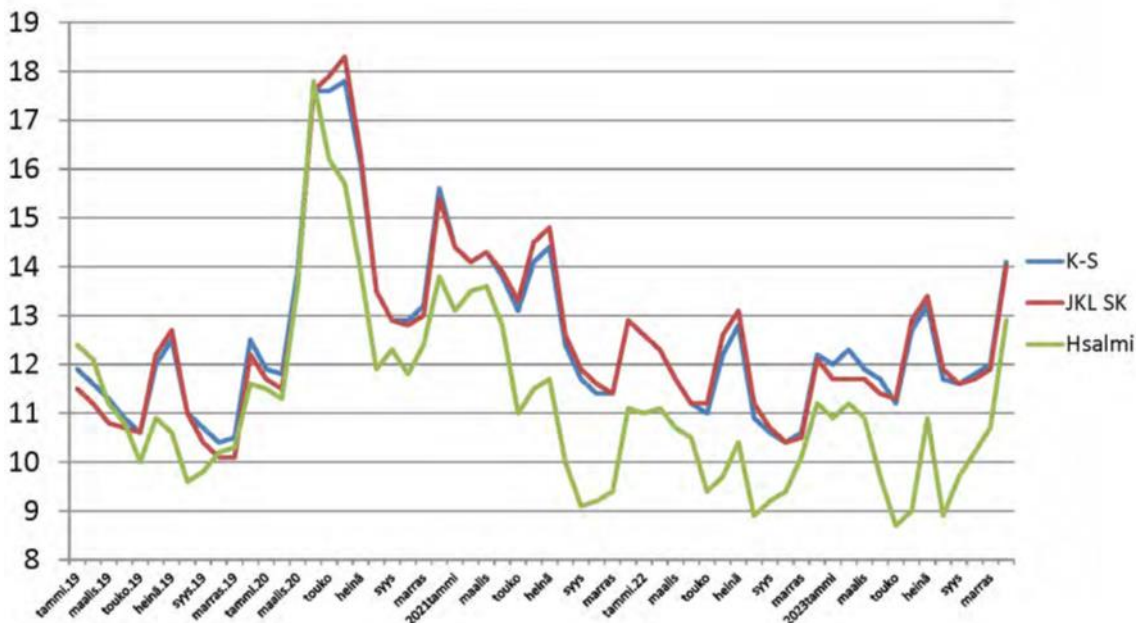
Vuoden 2024 alusta työllisyyden hoito on siirtymässä kuntien vastuulle ja Hankasalmi kuuluu Äänekosken isännöimään Pohjoisen Keski-Suomen työllistämis-alueeseen

Vuoden 2018 lopussa Hankasalmen työttömyysaste oli 12,4 %. Siitä työttömyysaste jatkoi pienenemistään jo alle 10 %:iin, kunnes vuonna 2020 korona väliaikaisesti vaikutti työttömyyden kasvuun, onneksi kuitenkin käytännössä vain lomautusten määrän kasvun kautta. Työttömyysaste nousi kuitenkin vuonna 2020 ja oli 13,6 %. Vuosi 2021 oli työllisyyden suhteen positiivisen kehityksen aikaa ja keskimääräinen työttömyysaste kunnassa kuukausittain oli 11,3 %.

Vuonna 2022 syttynyt Ukrainan sota ei välittömästi työttömyyteen vaikuttanut, mutta loppuvuotta kohden tilanne kääntyi huolestuttavaan suuntaan. Vuoden 2022 keskimääräinen työttömyys oli 10,3 %.

Nyt vuonna 2023 taloudelliset näkymät Suomessa synkenivät etenkin rakennusalan vuoksi ja maa alkoi painua taantumaan, jonka vaikutukset alkoivat näkyä työttömyydessä loppuvuotta kohden. Keskimääräinen työttömyysaste Hankasalmella vuonna 2023 oli 10,3, eli ei poikennut vuodesta 2022. Huomionarvoista on kuitenkin se, että joulukuun lopun tilanne on huolestuttavasti 12,9 %. Tilanteemme on kuitenkin parempi kuin Keski-Suomessa keskimäärin.

Hankasalmi- Keski-Suomi – JKL seutu työttömyyden kehitys viime vuodet

1.2.5 Olennaiset muutokset kunnan toiminnassa ja taloudessa 2023

Verotus

Verotuksen tasoon ei ole Hankasalmella muutamaan vuoteen puututtu. Hankasalmen kunnan veroprosentti oli vuonna 2013 jo 20,5 ja sitä jouduttiin syksyllä 2013 nostamaan yhdellä prosenttiyksiköllä. Vuodelle 2015 tehtiin kunnallisveroon vielä 0,5 %-yksikön korotus, jonka jälkeen veroprosenttimme on siitä lähtien ollut 22 %. Hyvinvointialueuudistus leikkasi kunnallisveroprosentin teknisesti 9,36 %:iin vuodelle 2023 ja vuodelle 2024 se sitten pyöristettiin 9,4 %:iin.

Kunnallisveroprosentin korottaminen on päätetty kunnassa viimesijaiseksi vaihtoehdoksi talouden tasapainotuksessa tulevien haasteiden keskelläkin. Kiinteistöverouudistus voi tuoda eteen kuitenkin kiinteistöveron tasojen tarkastelun, mihin ei viime vuosina juurikaan ole puututtu. Vuodelle 2024 maapohjan kiinteistöveromuutoksen vuoksi tehtiin pieni tarkistus myös yleiseen kiinteistöveroon, jotta nuo kaksi ovat samalla tasolla.

Vuoden 2023 merkittävä positiivinen piirre, joka heijastuu sitten tuleviin vuosiinkin, oli ennakoitua parempi verotuotto niin kunnallis- kuin yhteisöveronkin suhteen, joka oli lähes 400.000 euroa suurempi, kuin vielä talousarviota vuodelle 2023 laadittaessa voitiin arvioida. Kun hyvinvointialueuudistuksen jälkeen verotulojen osuus kunnan rahoituksesta on entistä merkittävämmässä roolissa, niin tämä kehityskulku on erittäin tärkeä.

Investoinnit

Vuonna 2023 ei toteutettu mittavia investointeja, mikä pohjautui jo siihen, että vuoden 2020 aikana kunta saattoi loppuun kaksi hyvin merkittävää rakennushanketta: uusi koulukeskus ja päiväkotikiikot sekä kirkonkylän ja aseman välinen kevyen liikenteen väylä valmistuivat.

Vuonna 2023 melko lailla vuosien 2021-2022 investointiohjelmien tavoin vietiin eteenpäin vain kunnan liikennealueiden ja vesihuollon suunnitelmissa olleita korjaushankkeita ja toteutettiin tärkeitä pienimuotoisia liikunta- ja ulkoiluhankkeita. Investoinnit toteutuivat hyvin pitkälle talousarvion mukaisesti. Kirkonkylän urheilupuiston rakentaminen aloitettiin vuoden 2023 aikana ja se saatetaan valmiiksi kesään 2024 mennessä.

Investointien toteumavertailu löytyy luvusta 2.3.3.

Kunnanhallitus

Kunnanhallituksen vuoteen liittyi ennen kaikkea hyvinvointialueuudistuksen haasteisiin reagoiminen. Valtionosuusuudistuksen edistämiseen on pyritty vaikuttamaan ja sopeuttamaan kunnan hallinto uuden kunnan, jossa ei enää sote-palveluja ole, mukaiseksi.

Te-alueen valmistelu aloitettiin Äänekosken johdolla. ICT-palveluissa jatkettiin sähköisten lomakkeiden luomista sekä sähköisen arkistoinnin edistämistä. Taloushallinnossa oli normaali toimintavuosi

Kokonaisuudessaan kunnanhallituksen toimintakate alittui selkeästi budjetoidusta noin 282.000 eurolla. Tuottojen puolella vaikuttivat positiivisesti puunmyyntitulot ja ennen kaikkea Keski-Suomen pelastuslaitoksen ylijäämän palautus. Työllistämistä tehtiin hieman suunniteltua vähemmän ja kokouspalkkioissa saavutettiin selkeä kulusäästö.

Sivistyslautakunta

Sivistyslautakunnan toimintakate alittui 163.000 eurolla. Käytännössä toiminta pystyttiin järjestämään tehokkaasti ja talousarvion mukaisesti vuonna 2023.

Asiakasmaksulain muutokset pienensivät toimintatuottoja. Hanketoimintaa oli runsaasti. Ja isoimpana kehityskohteenä Kirkonkylän urheilupuiston rakentamisen käynnistyminen.

Ympäristölautakunta

Ympäristötoimessa tilinpäätöksessä toimintakate ylittyi noin 136.000 euroa. Ylitykseen vaikutti mm. hyvinvointialueelle vuokrattujen tilojen vuokran lopullinen määrä (ensimmäinen vuosi ja arviointi TA-vaiheessa hankalaa) ja ympäristöterveydenhuollon kulujen kasvu. Lämmitys- ja sähkökulut nousivat myös.

Vesilaitoksen tuloksen kohdalla talousarviossa kaavailut vesi- ja jätevesimaksut eivät myöskään toteutuneet. Kaikkienensa Vesilaitoksen talouden tasapainottamisohjelman toteuttaminen on haastava tehtävä.

1.2.6 Kunnan henkilöstö

Henkilöstön määrä tulosyksikötasolla henkilötyövuosina 31.12.2023 esitetään talousarvion toteutumista käsittelevässä luvussa 2. Henkilöstön määrä henkilötyövuosina (htv1) kuvaa palveluksessa olopäivien lukumäärää. Kunnan henkilöstön lukumäärä 31.12. esitetään tilinpäätöksen liitetiedoissa.

Kunnan henkilöstöä koskevat muut tiedot esitetään erillisenä asiakirjana, henkilöstökertomuksena, joka saatetaan valtuuston käsiteltäväksi kevään aikana.

Henkilöstökulut esitetään kunnan tuloslaskelmassa eritellysti, tilikauden palkat, palkkiot, eläkekulut ja muut henkilösivukulut. Tilinpäätöksen liitetietona esitetään taseeseen aktivoituneet henkilöstömenot.

1.2.7 Ympäristöasiat

Kirjanpitolautakunnan kuntajaosto edellyttää ympäristöasioiden kirjaamista ja esittämistä kunnan tilinpäätöksessä.

Vuoden 2023 kuluessa kunnan toiminnassa ei sinällään toteutunut sellaisia ympäristökysymyksiä, joilla olisi ollut vaikutusta kunnan talouteen tai toimintaan. Merkittäviä ympäristövahinkoja ei vuonna 2023 tapahtunut. Vesihuollon puolella kunnan jätevedenpuhdistamo vaatii muutaman vuoden sisällä pieniä korjauksia, mutta niihin investointiohjelmassa varaudutaan jo.

Jätehuollon kohdalla toimitaan jätehuoltoyhtiö Sammakkokankaan sekä Sydän-Suomen jätelautakunnan osana. Ympäristöterveydenhuollossa Jyväskylän isäntäkuntamallin alla ja ympäristönsuojelussa Laukaan yhteistoiminta-alueella, jolloin meillä on kunnan ympäristöasioiden hallintaan pienen kunnan resurssija laajempi ja monipuolisempi osaaminen, millä pyritään varmistamaan asioiden kunnossa pysyminen.

Ympäristön kannalta kunnassa merkittävintä on ollut viime vuosina öljyn käytöstä vaihteittain luopuminen kunnan kiinteistöissä. Aseman ja kirkonkylän taajamiin ovat valmistuneet kaukolämpölaitokset, ja Niemisjärven koulun yhteyteen on toteutettu pellettiratkaisu lämmöntuotantoon.

Vuoden 2023 tutkittiin yhteistyössä ELY:n kanssa Niemisjärven entisen saha-alueen maaperää. Ja tutkimusten pohjalta on selvinnyt, että siellä joudutaan

poistamaan pilaantunutta maaperää jonkin verran, mutta alueen vesistölle tai uimarannallekaan ei haittaa tästä aiheudu.

1.2.8 Muut ei taloudelliset asiat

Kirjanpitolain 3a luvun mukaisesti kunnan on

annettava tiedot siitä, miten kunta huolehtii korruption ja lahjonnan torjunnasta sekä ihmisoikeusasioista.

Korruption ja lahjonnan torjunta

Kunnalla on olemassa sisäisen valvonnan ohje, hankintaohjeet sekä hankintaohje pienhankintoihin. Kunnanjohtajan osalta johtajasopimuksessa on määritelty omassa luvussaan periaatteet vieraanvaraisuuden vastaanottamisen suhteen. Tarkastuslautakunta huolehtii sidonnaisuusilmoitusten ajan tasalla olosta johtavien luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden kohdalla.

Kunnanhallitus valitsee toimikaudekseen konserni- ja valvontajaoston. Kyseinen jaosto luottamushenkilöelimenä valvoo ja ohjaa korruption ja lahjonnan torjuntaa. Operatiivisella tasolla valvontavastuu on esimiehillä edellä mainittuja ohjeita noudattaen.

Sisäisen valvonnan ohje päivitettiin vuoden 2021 aikana. Kunnassa ei ole tullut ilmi tapauksia, joissa olisi jouduttu tutkimaan lahjonnan tai korruption tunnusmerkkien täyttymistä.

Ihmisoikeusasiat

Kuntaa koskeva lainsäädäntö, kunnan omat säännöt ja ohjeistukset sekä kunnan strategia ohjaavat huomioimaan ihmisoikeusasiat kokonaisvaltaisesti omassa toiminnassa ja päätöksenteossa.

Erityisiä muita ohjeistuksia, joilla kunnassa varmistetaan ihmisoikeuksien toteutuminen, ovat esimerkiksi kunnan kotouttamissuunnitelma, joka päivitettiin vuoden 2023 keväällä, henkilöistöohjelma sekä suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi.

Kuntaan vastaanotettiin vuoden 2022 kuluessa yli 40 ukrainan sodan pakolaista ns. kuntamallin kautta. Heistä pääosa valitsi Hankasalmen kotikunnakseen vuoden 2023 kuluessa.

1.2.9 Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä

Hankasalmen ja useimpien Suomen kuntien kohdalla voi arvioida tulevan talouden kehityksen erittäin ongelmalliseksi.

Venäjän käynnistämä sota Ukrainassa ja sen aiheuttama korkojen nousu ja inflaation kehitys luo uhkakuvia niin julkiseen kuin yksityiseen talouteen ja turvallisuustilanteeseenkin Suomessa. Korkokustannusten ja energian hinnan sekä yleisen hintatason nousu vaikutti merkittävästi vuoteen 2023. Suomi painui taantumaan. Tulevat vuodet näyttävät hyvin huolestuttavilta. Onneksi korkojen pitäisi olla kääntymässä laskuun ja käytännössä taantuma aiheutuu vain rakennusala-

Kuntien tehtäväkenttä ja talous muuttui hyvinvointialuemallin kautta, jossa sosiaali- ja terveystoimi sekä pelastustoimi siirtyvät kuntien vastuulta pois hyvinvointialueille. Tällä oli merkittävä vaikutus niin kunnan käyttötalouden kuluihin kuin niiden rahoitukseen. Käytännössä sote-tasauserien vuoksi Hankasalmen kunnan valtionosuudet eivät vastaa kunnan tehtäväkenttää, vaan rahoitukseen vaikuttavat entiset sote-menot hyvin voimakkaasti.

Käytännössä nykyisen laajuisten sivistys- ja vapaa-ai-
kapalvelujen toteuttaminen voi olla tulevaisuudessa hyvin hankalaa, mikäli valtionosuusjärjestelmää ei uudisteta vastaamaan kuntien nykyistä tehtäväkenttää – tämä työ on nyt VM:ssä päällä, mutta vielä ei ole odotettavissa suuria muutoksia.

Työllisyyden hoito siirtyy kuntien vastuulle valtiolta vuoden 2025 alusta. Hankasalmi tulee kuulumaan Pohjoisen Keski-Suomen työllistämisen alueeseen, jonka vetäjäkuntana on Äänekoski. Käytännön valmistelutyötä tehdään yli kymmenessä valmisteluryhmässä vuoden 2024 kuluessa. Uudistus tuo toiminnan kehittämisen mahdollisuuksien ohella uusia vastuita ja riskejä kuntatalouteen.

Hankasalmi varautui tulevien vuosien haasteisiin ajoissa. Kunnan talouden tasapainotustoimet, joita vuodet 2019 ja 2020 valmisteltiin ja 2021 saatettiin sitten kokonaisuudessaan toimeen, olivat onnistuneita. Talouden kriisiytyminen vältettiin ja saatiin vuosina 2020-2023 kasvatettua edes pieni ylijäämäpuskuri taseeseen.

Käyttötalous on tällä hetkellä kunnassa tasapainossa

ja vieraan pääoman määrä hallinnassa, mikä antaa mahdollisuuksia selvittää näillä näkymin vaikeimmista kuntatalouden vuosista 2025–2026. Tilinpäätös 2023 luo siis mahdollisuuksia kunnan menestymiseen myös tulevaisuudessa.

Kunnan alueen työllisyys kehittyi positiivisesti koko 2020-luvun aina vuoden 2023 syksyyn saakka, mutta loppuvuodesta alkoi Suomessa vallitsevan taantuman vuoksi olla nähtävissä selkeitä uhkakuvia sen suhteen. Nyt olisi tärkeää saada vallitseva työmarkkinakriisi lakkoineen ratkaistua, koska ennakoitavissa oleva korkotason lasku saattaisi vaikuttaa merkittävän myönteisesti talouden kehityksen ja laukaista ennen kaikkea rakennusalan taantumaa.

Väestömäärän kehityksessä syntyvyyden matala taso on huolestuttavin tekijä kunnan tulevaisuuden suhteen. Muuttoliikkeen kohdalla oltiin vuonna 2023 poikkeuksellisesti muuttovoittoisia, joka puolestaan taas luo osaltaan vahvaa uskoa tulevaisuuteen. Huomioitava on kuitenkin, että muuttovoitto aiheutui maahanmuutosta, jossa merkittävänä tekijänä olivat ukrainalaiset. Mutta muutoinkin maahanmuutto oli aiempaa suurempaa, jonka mahdollista jatkumista on mielenkiintoista tulevat vuodet seurata.

Edeltäneiden vuosien merkittävät päätökset – koulukeskuksen rakentaminen ja Attendon kanssa tehty kauppa Päivärannasta ja terveyskeskuksesta ja niiden tilalle Attendon rakentamat uudet tilat – toivat suuria vaikutuksia niin käyttötalouteen, lainakantaan, poistoihin, henkilöstöön kuin kunnan taseeseenkin. Sote-kiinteistökokonaisuuden tasearvo oli yli 3 miljoonaa ja vanhan koulukeskuksen yli miljoona. Sote-kiinteistöistä saatiin yli 600.000 euron myyntivoitto ja koko kauppasumma kevensi osaltaan kunnan lainakannan kasvupaineita. Koulun kohdalla vanhan koulun tasearvo taas jouduttiin tuomaan vuositulokseen vuonna 2020 – ja tämä alaskirjaus heikensi vuoden 2020 tulosta, mutta se kyseisen vuoden tilinpäätöksessä kyettiin hyvin kattamaan. Kun vielä peruskorjasimme samalla Metsätähden palvelutalon, niin nyt rakennuskantamme on hyvässä kunnossa ja kunnan talous silti tasapainossa – tämä turvaa palveluja pitkälle tulevaisuuteen.

Hyvinvointialueen palveluverkko ja palvelujen tuottamista koskevat ratkaisut ovat kuitenkin suurella roolilla kunnan elinvoimaisuudenkin kannalta. Tällä hetkellä ne eivät vielä suuria muutoksia Hankasalmen palveluihin olisi luomassa – mutta paljon on

epävarmuuden peitossakin vielä, käytännössä mikä vain on mahdollista.

Yhteenvetona voi todeta, että näköpiirissä olevat vuodet niin Hankasalmen kunnan, koko kuntatalouden, Suomen talouden sekä koko maailman talouden kannalta näyttävät hyvin huolestuttavilta. Ennustetavuus jo pelkästään tulorahoituksen kohdalla on hyvin hankalaa. Ja toki kaikkea Venäjän hyökkäys Ukrainaan loi tilanteen, jota ei käytännössä ole osattu ennakoida ja siihen varautua – eikä sen kaikkia vaikutuksia pystytä vielääkään millään konkreettisella tasolla arvioimaan.

Edessämme on niin talouden, toimintojen kuin turvallisuuden kannalta yhä jatkuva kriisi ja epävarmuuden aika.

1.2.10 Arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä muista toiminnan kehittymiseen vaikuttavista seikoista

Kunnan lainakanta on muuhun kuntakenttään verrattuna kohtuullisen kokoinen, mutta silti korkojen jo toteutunut nousu aiheuttaa Hankasalmellekin isoja haasteita. Koulukeskuksen leasingrahoitus kasvattaa siis pienen lainamäärän ohella kunnan vastuita ja korkoriskiä, vaikkei se suoraan lainakannassa näykään. Leasingvastuut kasvoivat jo tilinpäätöksessä 2023 merkittävästi, kun arvioitavissa olevat korkokulut otetaan niissä huomioon.

Vastuut kuntakonsernin ulkopuolelle eivät ole Hankasalmen kunnalle enää 2023 vuoden alusta suuri riski – koska sairaala Novan kustannukset siirtyvät uuden hyvinvointialueen vastuulle. Kunta on antanut takauksia vain omille konserniyhtiöilleen ja kunnan alueella toimiville vesiosuuskunnille. Näiden toiminnan ja talouden toteumaa on seurattava huolellisesti, mutta tällä hetkellä ei ole tiedossa ongelmia takausvastuiden suhteen.

Konsernin sisällä Koy Hankasalmen Haka vie läpi vuokratulojen vaiheittaista peruskorjausta. Yhtiö hakee lainoille kunnan takausta. Lähtökohtaisesti Haka tulee selviämään omista velvoitteistaan ja peruskorjauksen yhteydessä luovutaan liiallisesta kiinteistökannasta, joka pidemmän päälle olisi yhtiölle riski.

Pääosin henkilöstön saatavuus kunnan työ- ja virkasuhteisiin on ollut hyvä. Koulujen ja peruspalvelujen tilojen pitäisi investointien jälkeen olla nyt hyvässä – osin erinomaisessa kunnossa.

Vahinkoriskien kohdalla kunnan vakuutusturva kilpailutettiin vuoden 2021 aikana ja samalla arviotiin riskien kohtuullinen taso.

Kunnan valmiussuunnitelman päivitystä on tehty vuoden 2022 kuluessa ja siinä on otettu huomioon pandemiakriisin aikana saadut kokemukset poikkeustilassa vaadittavista toimista ja Ukrainan sodan synnyttämät uhkakuvat. Vuoden 2023 kuluessa kunnan ja hyvinvointialueen valmiustoimi on saatu keskustelemaan keskenään.

Tilinpäätöksessä 2022 jouduttiin jo huomioimaan, että hyvinvointialue päätti muuttaa 2023 yksipuolisesti sairaanhoitopiiriin tilinpäätöstä vuodelta 2022 siten, että se peruu sairaanhoitopiiriin kirjanpitoon tehdyn peruspääoman alentamiskirjauksen. Hyvinvointialue toimii tässä vastoin sairaanhoitopiiriin lainvoimaista päätöstä. Peruspääoman alentamiskirjauksen korjaaminen ei ole mikään harkitsemattoman ja/tai harmittoman virheen korjaaminen tilinpäätöksessä, joka voitaisiin tehdä viranhaltijatyonä ja viedä tilinpäätöksen osana hyvinvointialueen päätöksentekijöille hyväksyttäväksi.

Kyseisellä ratkaisulla kumottiin siis hyvän hallinnon vastaisesti sairaanhoitopiiriin valtuuston lainvoimainen päätös. Hyvinvointialueella olisi ollut lainmukaisia keinoja saattaa asia korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi ylimääräisen muutoksenhaun kautta. Tuotakin mahdollisuutta se päätti vuonna 2023 käyttää.

Hankasalmen kunta lähes kakkien muiden Keski-Suomen kuntien kanssa valitti hyvinvointialueen sairaanhoitopiiriä koskevasta tilinpäätöksestä hallinto-oikeuteen ja on antanut korkeimmalle hallinto-oikeudelle lausuntonsa hyvinvointialueen ylimääräisestä muutoksenhausta. Hallintotuomioistuinten käsittelyaikataulua on vaikea tällä hetkellä arvioida. Vuoden 2022 tilinpäätökseen kunta teki 485.000 euron pakollisen varauksen taseeseen.

Vuoden 2023 osalta Keski-Suomen hyvinvointialue on ilmoittanut, ettei se maksa Keski-Suomen kuntien siltä laskuttamia sijoitettujen lasten varhaiskasvatusmaksuja, jotka vuonna 2023 voimassa olleella lainsäädännöllä kuuluivat sijoittajahyvinvointialueen maksettaviksi. Hankasalmi noin kymmenen muun kunnan kanssa on käynnistämässä asiasta hallintoriita-asiaa.

Hyvän tilinpäätöstävän edellyttämän oikeiden ja riittävien tietojen antamiseksi on syytä antaa tieto myös keskeisistä oikeudenkäynneistä. Niitä on

Hankasalmen kunnan osalta tällä hetkellä yksi hallinto-

oikeudessa, joka koskee määräaikaisten työsuhteiden oikeellisuutta yhden opettajan osalta.

Vakuutusyhtiölle on tehty reklamaatio Metsätähden päiväkodin äkillisen kosteusvaurion kielteisestä korvauspäätöksestä.

1.3 Selonteko kunnan sisäisen valvonnan järjestämisestä

Sisäisen valvonnan järjestäminen

Sisäisen valvonnan tarkoituksena on varmistaa, että kunnan toiminta on taloudellista ja tuloksellista.

Lisäksi sisäisellä valvonnalla varmistetaan, että päätösten perusteena oleva tieto on riittävää ja luotettavaa ja lain säännöksiä, viranomaisten ohjeita ja toimielinten päätöksiä noudatetaan, ja että omaisuus ja voimavarat turvataan. Sisäisen valvonnan järjestämisestä vastaa kunnanhallitus, joka valitsee kunnan hallintosäännön mukaisesti toimikaudekseen konserni- ja valvontajaoston valmistelemaan ja valvomaan mm. sisäisen valvonnan toteutumista.

Säännösten, määräysten ja päätösten noudattaminen

Kunnan hallintosäännössä määrätään kunnan päätöksenteko- ja kokousmenettelystä. Samoin hallintosäännön luku 10 määrittelee sisäisen valvonnan tehtävät niin kunnanhallituksen, konserni- ja valvontajaoston, lautakuntien kuin viranhaltijoiden osaltakin. Hallintosääntö on päivitetty vuoden 2021 alussa kunnanvaltuustossa.

Hallintosäännön mukaan valtuusto päättää sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista kunnassa ja kuntakonsernissa. Valtuusto päättää sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisen linjaukset, tavoitteet ja osa-alueet sekä niiden toimeenpano-, seuranta- ja arviointimenettelyt.

Sisäisen valvonnan ohjeessa määritetään sisäisen valvonnan vastuut ja talouden hoitoon kuuluva valvonta. Tämä ohje on taas päivitetty hallintosäännön valtuustokäsittelyn jälkeen keväällä 2021. Konserniohje ohjaa konsernihallinnon hoitamista. Ohjeiden mukaan toimimista on vielä terävöitettävä ja konserniohje otettava päivitykseen vuonna 2024 – nyt kun konsernirakenteemme hyvinvointialueuudistuksen

myötä on muuttunut. Muutosta on kuitenkin lykätty vuoteen 2024, koska odotamme missä laajuudessa ja miten kunnan on yhtiöitettävä sote-kiinteistöjään.

Toimielinten päätösten oikeellisuutta valvotaan siten, että toimielimen pöytäkirja on toimitettava kunnanhallitukselle ja viranhaltijan päätöspöytäkirja asianomaiselle toimielimelle. Delegoidun päätösvallan osalta toimielin voi käyttää tarvittaessa otto-oikeutta ja päättää asiasta uudelleen. Delegoinneista lautakunnat ja kunnanhallitus päättävät vuodeksi kerrallaan, jolloin päätösvallan siirron aiheellisuus tulee säännöllisesti tarkasteltavaksi.

Tavoitteiden toteutuminen, varojen käytön valvonta, tuloksellisuuden arvioinnin pätevyys ja luotettavuus

Sisäisen valvonnan ohjausjärjestelmä perustuu kunnanhallituksen ohjeeseen sisäisen valvonnan hoitamisesta kunnan organisaatiossa. Ohjausjärjestelmässä keskeisiä toimintoja ovat strateginen- ja taloussuunnittelu, lautakuntien käyttösuunnitelmat sekä laskentajärjestelmä, pääkirjanpito, osto- ja myyntireskontra sekä palkkirjanpito.

Vastuualueet toimittavat talouden seurantaraportit kunnanhallitukselle neljännesvuosittain. Valtuustoa informoidaan talouden kehittymisestä kunnanvaltuuston kokousten yhteydessä iltakouluissa ja seminaareissa. Toiminnallisten ja taloudellisten sekä strategisten tavoitteiden toteutumista käsitellään kunnanvaltuustossa tilinpäätöksen yhteydessä.

Kunnanhallitukselle viedään pääsääntöisesti kuukausittain tiedoksi talousarvion toteutuminen vastuualueittain sekä tuloslaskelma ja raportti maksuvalmiudesta.

Kaikilla esimiehillä on nykyisin suora mahdollisuus omalla työkoneellaan seurata alaisuudessaan olevan toiminnan taloudellisista kehitystä reaaliajassa, ja tämä on parantanut talouden seurantaan. Koulutusta talouden seurantaan tullaan järjestämään sekä sisäisesti että ulkoisesti tarpeen mukaan.

Riskienhallinnan järjestäminen

Konserni- ja valvontajaosto yhdessä kunnanjohtajan kanssa ohjaa kunnan riskienhallinnan järjestämistä.

Vahinkojen varalta kunnalla on meklaritoimisto Novumin hoidossa tapaturma- ja vahinkovakuutusurva ja kunnan vastuuvakuutusta on vahvistettu.

Riskienhallinta taas on osa päivittäistä toimintaa työpaikoilla. Kunkin vastuualueen on kartoitettava omat

rahoitus-, henkilöstö-, omaisuus- ja toimintariskit. Valmiussuunnitelman osalta ennen kaikkea sen rajapintoja hyvinvointialueen kanssa tarkastelua jatketaan vuonna 2024 – kehitysaskelia on otettu.

Vuonna 2018 päivitettiin dokumentoidusti kunnalle tietosuojariskeihin niiden hallintasuunnitelma ja koottiin asiakokonaisuus sähköisesti hallittavaan muotoon. Vuoden 2021 kuluessa samaan suunnitelmapohjaan luotiin tiedonhallintalain edellyttämät tiedonhallinnan prosessit. Tietosuojavastaava on kehittänyt prosessia sen jälkeen vuoden 2022 aikana.

Työsuojelupäällikkö yhdessä työsuojelutoimikunnan kanssa valvoo työoloja kunnassa.

Sisäilmatyöryhmä puolestaan tarkastelee työtilojen ja –olojen turvallisuutta. Tarvittaessa sen johdolla teetetään sisäilmatutkimuksia, jotka ohjaavat tarvittaviin kunnostustoimenpiteisiin.

Omaisuuksien hankinnan, luovutuksen ja hoidon valvonta

Omaisuuksien hankinnan, luovutuksen ja hoidon valvonta perustuu mm. sisäisen valvonnan ohjeeseen ja hallintosääntöön. Toimielimet nimeävät vuosittain vastuualueellaan henkilöt, jotka ovat oikeutettuja hyväksymään laskuja sekä päättävät hankintavaltuuksien euromääräiset rajat viranhaltijoittain.

Valtionosuutta saavissa hankkeissa noudatetaan avustuspäätöksissä määrättyjä ehtoja.

Sopimustoiminta

Sopimusriskejä pyritään arvioimaan mahdollisimman kattavasti sopimusta valmisteltaessa. Erillistä sopimuksen hallintajärjestelmää kehitetään kunnan sähköisen arkistointijärjestelmän sisällä seuraavien vuosien aikana. Tilivelvollisilla viran- ja toimenhaltijoilla on velvollisuus seurata sopimusehtojen noudattamista ja vanhentumisaikoja. Sopimuksissa on vuodesta 2018 lähtien pyritty varmistamaan se, että niihin liittyvät tietosuojaan ja kunnan valmiussuunnitelman toteuttamiseen liittyvät seikat on sopimuksissa huomioitu.

Keskeiset johtopäätökset ja sisäisen valvonnan kehittäminen taloussuunnittelukaudella

Yhdessä valmistellut ja päätetyt toimintalinjaukset ovat keskeinen osa sisäisen valvonnan kehittämistä – esimiesten ja luottamushenkilöiden sitominen mukaan sisäisen valvonnan prosesseihin kehittää sinällään jo valvontaa.

Kaikkien vastuualueiden kohdalla sijaistamisen selkeys eri tehtäviin tulee varmistaa ja esimies-alaisviestinnän on toteuduttava hyvin esimerkiksi laskutukseen ja tukien hakuun liittyvissä tehtävissä. Pieni kunta on hyvinvointialueuudistuksen jälkeen entistä haavoittuvampi henkilöstömäärän suhteen – toisaalta tehtäväjako on parhaimmillaan saatavissa isoa organisaatiota selkeämmäksi.

1.4 Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus

Toimintakertomuksessa kuvataan niitä olosuhteita ja tapahtumia, jotka vaikuttavat siihen, millaiseksi tilikauden tulos ja taloudellinen asema muodostuvat.

Tilikauden tuloksen muodostumista kuvataan tuloslaskelmassa ja toiminnan rahoitusta kuvataan rahoituslaskelmassa.

Molempien laskelmien ja niistä laskettavien tunnuslukujen tehtävänä on osoittaa kunnan rahoituksen riittävyttä. Rahoituslaskelmassa osoitetaan edelleen, miten investoinnit, sijoitukset ja lainanlyhennykset tulo-rahoituksen lisäksi muutoin rahoitetaan. Esityksessä toimintakertomuksessa käytetään tuhansia euroja. Laskelmiin otetaan vain ulkoiset tulot ja menot.

1.4.1 Tilikauden tuloksen muodostuminen

Tuloslaskelmassa esitetään tilikaudelle kuuluvat tuotot ja kulut tuhansina euroina. Tilikaudelle jaksettujen tulojen riittävyys jaksettuihin menoihin osoitetaan tuloslaskelman välitulosten eli toimintakatteen, vuosikatteen ja tilikauden tuloksen avulla.

Edellisen tilikauden tietojen vertailukelpoisuus

Perusturvan vastuualue siirtyi 1.1.2023 alkaen hyvinvointialueiden toiminnan käynnistyttyä hyvinvointialueelle eikä se ole enää osana Hankasalmen kuntaa. Tästä johtuen vuosien 2022 ja 2023 vertailussa tulee pitää mielessä se, että perusturva on ollut osana kuntaa vuonna 2022 mutta ei enää vuonna 2023. Hyvinvointialueuudistuksilla oli myös merkittävät vaikutukset kuntien verotuloihin ja valtionosuuksiin. Kunnan peruspääoma on pienentynyt vuodesta 2022, sillä hyvinvointialueelle siirtyneet Keski-Suomen sairaanhoitopiirin jäsenosuudet, lomapalkkavelka, tietojärjestelmät, tietokoneet sekä muut koneet ja kalusto on kirjattu taseessa omaa pääomaa vastaan. Kyseinen kirjaus on myös pienentänyt edellä mainittujen erien taseen alkusaldoja.

Hyvinvointialueuudistuksen myötä jäsenkuntien tuli kattaa sairaanhoitopiirien kertyneet alijäämät vuoden 2022 loppuun mennessä, ennen kuin hyvinvointialueet aloittivat toimintansa.

Kunta oli maksanut Keski-Suomen sairaanhoitopiirin alijäämiä yli 1,2 miljoonaa euroa, kun maaliskuussa 2023 saapui tieto, että sairaanhoitopiirin peruspääoman alentaminen perutaan ja jäsenkunnilta laskutetaan lisää 24 miljoonaa euroa. Kunnan osuus tästä on reilu 485.000 euroa. Maksua ei ole suoritettu, mutta se on kirjattu tulosvaikutteisesti vuodelle 2022 pakollisena varauksena. Vuoden 2023 aikana pakolliseen varaukseen ei ole tehty muutoksia.

Kunta on siis kirjannut vuonna 2022 tulosvaikutteisesti lähes 1,75 miljoonaa euroa Keski-Suomen sairaanhoitopiirin alijäämiä. Vuonna 2021 taseeseen vuosille 2020 ja 2021 tehdyt 0,8 miljoonan varaukset on purettu tuloslaskelmaan vuonna 2022. Vuoden 2022 nettokustannus sairaanhoitopiirin alijäämien kattamiseen on lähes miljoona euroa.

Vuoden 2022 toimintatuottoihin sisältyy välittömiin koronan hoidon kustannuksiin saatuja korvauksia 285.000 euroa. Koronasta aiheutuneita kustannuksia on kirjattu vajaa 100.000 euroa.

Konsernitilinpäätöksen osalta tulee huomioida, että Hankasalmen kunta on liittynyt Sateenkaaren koulun kuntayhtymään, ja se on yhdistelty vuoden 2022 konsernitilinpäätökseen. Sateenkaaren koulun kuntayhtymän perussopimus on allekirjoitettu 18.10.2022 ja kuntayhtymässä on ollut 9 jäsenkuntaa 31.12.2022. Peruspääoma on 1.000 euroa per jäsenkunta ja se on laskutettu tammikuussa 2023. Konsernin vuoden 2022 lukuja on muutettu, sillä Sateenkaaren koulun kuntayhtymä on ilmoittanut tilinpäätöksen 2022 laadintahetkellä kunnalle väärän omistusosuuden. Vuoden 2022 konsernitilinpäätös laadittiin 11,11% omistusosuudella, mutta nyt vuoden 2023 tilinpäätöksen laadinnan yhteydessä myös vuoden 2022 omistusosuus on korjattu oikeaksi eli 9,5%.

Hyvinvointialuemuutos vaikuttaa merkittävästä myös kunnan konsernilaskelmiin. Vuoden 2022 konsernilaskelmiin on yhdistelty Keski-Suomen sairaanhoitopiiri mutta vuonna 2023 sairaanhoitopiiri ei ole enää osana konsernia. Tämä aiheuttaa tase-erissä epäjatkuvuutta, esimerkiksi rahavarat 31.12.2022 erottavat rahavaroihin 1.1.2023.

Tarkennukset ja korjaukset edellisen tilikauden vertailutietoihin on merkitty tiedon esittämiskohtaan.

KUNNAN TULOSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT

Ulkoiset tulot ja menot, 1000 euroa	2023	2022	Muutos
Toimintatuotot	4 215	5 587	-1 372
Toimintakulut	-16 129	-40 940	24 811
Toimintakate	-11 914	-35 353	23 439
Verotulot	9 804	16 842	-7 038
Valtionosuudet	5 013	20 095	-15 082
Rahoitustuotot ja -kulut	182	185	-3
Korkotuotot	43		43
Muut rahoitustuotot	234	223	11
Korkokulut	-95	-37	-58
Muut rahoituskulut		-1	1
Vuosikate	3 085	1 769	1 316
Poistot ja arvonalentumiset	-1 674	-1 695	21
Satunnaiset erät			0
Tilikauden tulos	1 411	74	1 337
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	1 411	74	1 337

Vuosien 2023 ja 2022 keskinäisessä vertailussa tulee ottaa huomioon perusturvan vastualueen siirtyminen hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen.

TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT

Toimintatuotot/Toimintakulut, %	26,1	13,6
Toimintakate, euroa/asukas	-2 620	-7 674
Vuosikate/Poistot, %	184	104
Vuosikate, euroa/asukas	678	384
Asukasmäärä 31.12.	4 548	4 607

Tuloslaskelman tunnuslukujen selitteet

Toimintakate on toimintatuottojen ja -kuluja erotus, joka osoittaa verorahoituksen osuuden toiminnan kuluista.

Toimintatuotot prosenttia toimintakuluista

= $100 * \text{Toimintatuotot} / (\text{Toimintakulut} - \text{Valmistus omaan käyttöön})$

Tunnusluku kuvaa maksurahoituksen osuutta toimintamenoista.

Vuosikate osoittaa tulo- ja meno-eroa, joka jää käytettäväksi investointeihin, sijoituksiin ja lainan lyhennyksiin. Vuosikate on keskeinen kateluku arvioitaessa tulo- ja meno-eroa riittävyttä. Perusoletus on, että mikäli vuosikate on siitä vähennettävien poistojen suuruinen, kunnan tulo- ja meno-ero on riittävä. Jos vuosikate on negatiivinen, on kunnan tulo- ja meno-ero heikko.

Vuosikate prosenttia poistoista

= $100 * \text{Vuosikate} / \text{Poistot ja arvonalentumiset}$

Kun vuosikatteen ja poistojen vertailussa tunnusluvun arvo on 100 %, oletetaan kunnan tulo- ja meno-eroa olevan riittävä. Oletusta voidaan kuitenkin pitää pätevänä vain, jos poistot ja arvonalentumiset vastaavat kunnan keskimääräistä vuotuista investointitasoa. Investoinneilla tarkoitetaan tällöin poistonalaisten investointien omahankintamenoa, joka saadaan vähentämällä hankintamenoa valtionosuudet ja muut rahoitusosuudet.

Tilinpäätöksen liitetiedossa 11 on annettu selvitys suunnitelman mukaisten poistojen ja keskimääräisten poistonalaisten investointien vastaavuudesta.

Tulo- ja meno-ero on ylijäämäinen, kun vuosikate ylittää poistot, ja alijäämäinen, kun vuosikate alittaa poistot. Tulo- ja meno-eroa voidaan katsoa olevan riittävä, jos poistot kattavat pitkällä aikavälillä keskimääräiset poistonalaiset investoinnit.

Vuosikate euroa/asukas

Vuosikate asukasta kohden on tulo- ja meno-eroa riittävyden arvioinnissa käytetty tunnusluku. Kuntakohtainen tavoitearvo tunnusluvulle saadaan jakamalla edellä mainittu keskimääräinen vuotuinen investointitaso asukasmäärällä. Keskimääräistä, kaikkia kuntia koskevaa tavoitearvoa ei voida asettaa. Kuntien välisissä vertailuissa on otettava huomioon erot veroprosenteissa sekä eroja toimintojen organisointi ja palvelutoiminnan laajuus. Asukasmääränä käytetään asukaslukua tilikauden lopussa.

Tilikauden tulos on tilikaudelle jaksotettujen tulojen ja menojen erotus, joka lisää tai vähentää kunnan omaa pääomaa. Tilikauden tulokseen saattaa olennaisesti vaikuttaa satunnaiset tuotot tai kulut, mistä syystä tulo- ja meno-eroa riittävyden arviointia ei voida määrittellä sen perusteella.

Tilikauden tuloksen jälkeen esitettävät erät ovat poisto- ja tuloksenkäsittelyeriä. Ylijäämäinen tilikauden tulos liitetään seuraavassa tilinpäätöksessä edellistä vuosilta kertyneeseen ylijäämään. Tilikauden tuloksen käsittelystä on tässä toimintakertomuksessa oma varsinaisen lukunsa.

1.4.2 Toiminnan rahoitus

Toiminnan rahoitusta tilikauden aikana tarkastellaan rahoituslaskelman ja siitä laskettavien tunnuslukujen avulla. Rahoituslaskelma kertoo kunnan rahoitusasemassa tilikaudella tapahtuneet muutokset kuten sijoitukset ja lainakannan muutokset. Rahoituslaskelma kertoo, lisääntyivätkö vai vähenivätkö kunnan rahavarat toiminnasta ja investoinneista johtuen. Kunnan rahoituslaskelma esitetään tuhansina euroina.

KUNNAN RAHOITUSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT

1000 euroa	2023	2022	Muutos
Toiminnan rahavirta	3 099	1 412	1 687
Vuosikate	3 085	1 769	1 316
Satunnaiset erät			0
Tulorahoituksen korjaukset	14	-357	371
Investointien rahavirta	-990	-626	-364
Investointimenot	-1 118	-695	-423
Rahoitusosuudet investointimenoihin	121	30	91
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	7	39	-32
Toiminnan ja investointien rahavirta	2 109	786	1 323
Rahoituksen rahavirta			
Antolainauksen muutokset	-9		-9
Antolainasaamisten lisäykset	-9		-9
Lainakannan muutokset	-581	-581	0
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-581	-581	0
Muut maksuvalmiuden muutokset	-1 995	1 754	-3 749
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-73	-5	-68
Vaihto-omaisuuden muutos	1	0	1
Saamisten muutos	316	402	-86
Korottomien velkojen muutos	-2 239	1 357	-3 596
Rahoituksen rahavirta	-2 585	1 173	-3 758
Rahavarojen muutos	-476	1 960	-2 436
Rahavarojen muutos	-476	1 960	-2 436
Rahavarat 31.12.	3 579	4 055	-476
Rahavarat 1.1.	4 055	2 095	1 960

Vuosien 2023 ja 2022 keskinäisessä vertailussa tulee ottaa huomioon perusturvan vastuualueen siirtyminen hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen.

RAHOITUSLASKELMAN TUNNUSLUVUT

Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta	10 236	7 963
Investointien tulorahoitus, %	309	266
Lainanhoitokate	4,7	2,9
Kassan riittävyys, pv	73	35
Asukasmäärä 31.12.	4 548	4 607

Rahoituslaskelman tunnuslukujen selitteet

Investoinnit

Toiminnan ja investointien rahavirta ja sen kertymä, €

Toiminnan ja investointien positiivinen (ylijäämäinen) rahavirta määrä ilmaisee sen, kuinka paljon rahavirrasta jää nettoantolainaukseen, lainojen lyhennyksiin ja kassan vahvistamiseen ja negatiivinen (alijäämäinen) rahavirta määrä ilmaisee sen, että menoja joudutaan kattamaan joko olemassa olevia kassavaroja vähentämällä taikka ottamalla lisää lainaa.

Toiminnan ja investointien rahavirta -välituloksen tilinpäätösvouden ja neljän edellisen vuoden kertymän avulla voidaan seurata investointien omarahoituksen toteutumista pitemmällä aikavälillä. Omarahoitusvaatimus täyttyy, jos kertymä viimeksi päättyneenä tilinpäätösvoonna on positiivinen. Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä ei saisi muodostua pysyvästi negatiiviseksi.

Investointien tulorahoitus, %

= $100 * \text{Vuosikate} / \text{Investointien omahankintameno}$

Investointien tulorahoitus -tunnusluku kertoo, kuinka paljon investointien omahankintamenosta on rahoitettu tulorahoituksella. Tunnusluku vähennettynä sadasta osoittaa prosenttiosuuden, mikä on jäänyt rahoitettavaksi pääomarahoituksella eli pysyvien vastaavien hyödykkeiden myynnillä, lainalla tai rahavarojen määrää vähentämällä.

Investointien omahankintamenolla tarkoitetaan rahoituslaskelman investointimenoja, joista on vähennetty rahoituslaskelmaan merkityt rahoitusosuudet.

Lainanhoito

Laskennallinen lainanhoitokate

= $(\text{Vuosikate} + \text{Korkokulut}) / (\text{Korkokulut} + \text{Laskennalliset lainanlyhennykset})$

Lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun.

Luotettavan kuvan kunnan lainanhoitokyvystä saa tarkastelemalla tunnuslukua useamman vuoden jaksoilla. Kunnan lainanhoitokyky on hyvä, kun tunnusluvun arvo on yli 2, tyydyttävä kun tunnusluku on 1–2 ja heikko kun tunnusluvun arvo jää alle yhden. Tulorahoitus riittää lainojen hoitoon, jos tunnusluvun arvo on 1 tai suurempi. Kun tunnusluvun arvo on alle 1, joudutaan vieraan pääoman hoitoon ottamaan lisälainaa, realisoimaan kunnan omaisuutta tai vähentämään rahavaroja.

Lainanhoitokate

= $(\text{Vuosikate} + \text{Korkokulut}) / (\text{Korkokulut} + \text{Lainanlyhennykset})$

Lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun.

Maksuvalmius

Kassan riittävyys (pv)

= $365 \text{ pv} \times \text{Rahavarat } 31.12. / \text{Kassasta maksut tilikaudella}$

Kunnan maksuvalmiutta kuvataan kassan riittävyytenä päivissä. Tunnusluku ilmaisee, monenko päivän kassasta maksut voidaan kattaa kunnan rahavaroilla. Rahavaroihin lasketaan rahoitusarvopaperit sekä rahat ja pankkisaamiset.

1.5 Rahoitusasema ja sen muutokset

Kunnan rahoituksen rakennetta kuvataan taseen ja siitä laskettavien tunnuslukujen avulla. Rahoitusasemassa tilikaudella tapahtuneet muutokset kuten sijoitukset, pääoman lisäykset ja palautukset käyvät ilmi rahoituslaskelmasta. Tarkemmin eritelty, sentin tarkkuudella laadittu tase esitetään osassa 3 Tilinpäätöslaskelmat.

KUNNAN TASE JA SEN TUNNUSLUVUT

1000 euroa

VASTAAVAA
PYSYVÄT VASTAAVAT

	2023	2022	Muutos
Aineettomat hyödykkeet	5	66	-61
Aineettomat oikeudet	5	66	-61

Aineelliset hyödykkeet	20 787	21 490	-703
Koneet ja kalusto	412	542	-130
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	743	274	469

Sijoitukset	2 054	3 032	-978
Muut saamiset	67	58	9

VAIHTUVAT VASTAAVAT

Muu vaihto-omaisuus	33	34	-1
Saamiset	1 947	2 262	-315
Pitkäaikaiset saamiset	688	692	-4
Lainasaamiset	684	688	-4
Muut saamiset	4	4	0
Lyhytaikaiset saamiset	1 259	1 570	-311
Myyntisaamiset	886	1 109	-223
Muut saamiset	119	140	-21
Siirtosaamiset	254	321	-67

Rahoitusarvopaperit	195	194	1
Muut arvopaperit	195	194	1

Rahat ja pankkisaamiset	3 384	3 861	-477
-------------------------	-------	-------	------

VASTAAVAA YHTEENSÄ

	28 405	30 939	-2 534
--	---------------	---------------	---------------

Vuosien 2023 ja 2022 keskinäisessä vertailussa tulee ottaa huomioon perusturvan vastualueen siirtyminen hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen.

KUNNAN TASE JA SEN TUNNUSLUVUT

1000 euroa	2023	2022	Muutos
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	20 744	19 671	1 073
Peruspääoma	18 331	18 669	-338
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	1 002	928	74
Tilikauden ylijäämä	1 411	74	1 337
PAKOLLISET VARAUKSET	485	485	0
Muut pakolliset varakset	485	485	0
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	18	91	-73
Muut toimeksiantojen pääomat	18	91	-73
Lyhytaikainen	2 939	5 891	-2 952
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	581	581	0
Ostovelat	936	2 722	-1 786
Muut velat	168	300	-132
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	28 405	30 939	-2 534

Vuosien 2023 ja 2022 keskinäisessä vertailussa tulee ottaa huomioon perusturvan vastualueen siirtyminen hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen.

TASEEN TUNNUSLUVUT

Omavaraisuusaste, %	73,0	63,6
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	16,8	25,5
Kertynyt yli-/alijäämä, 1000 €	2 413	1 002
Kertynyt yli-/alijäämä, €/asukas	531	217
Lainakanta 31.12., 1000 €	4 338	4 920
Lainakanta 31.12., €/asukas	954	1 068
Lainat ja vuokravastuut 31.12., 1000 €	25 745	23 402
Lainat ja vuokravastuut 31.12., €/asukas	5 661	5 080
Lainasaamiset, 1000 €		
Asukasmäärä 31.12.	4 548	4 607
KUNNAN LAINAKANTA, 1000 €	2022	2022
Pitkäaikaiset lainat	4 338	4 920
Lyhytaikaiset lainat, kuntatodistuslainat		
Korollinen vieras pääoma	4 338	4 920

Taselaskelman tunnuslukujen selitteet

Taseesta laskettavat tunnusluvut kuvaavat kunnan omavaraisuutta, rahoitusvarallisuutta ja velkaisuutta.

Omavaraisuusaste, %

= $100 * (\text{Oma pääoma} + \text{Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset}) / (\text{Koko pääoma} - \text{Saadut ennakot})$

Kaavassa koko pääoma tarkoittaa taseen vastattavien loppusummaa. Omavaraisuusaste mittaa kunnan vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja sen kykyä selviytyä sitoumuksista pitkällä tähtäyksellä. Omavaraisuuden hyvänä tavoitetasona voidaan pitää 70 %:n omavaraisuutta. 50 %:n tai sitä alempi omavaraisuusaste merkitsee kuntataloudessa merkittävän suurta velkarasitetta.

Suhteellinen velkaantuneisuus, %

= $100 * (\text{Vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot}) / \text{Käyttötulot}$

Tunnusluku kertoo, kuinka paljon kunnan käyttötu-loista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisinmaksuun. Tunnusluvun osoittajaan merkitään tarkasteluvuoden tilinpäätöksen koko vieras pääoma vähennettynä saaduilla ennakomaksuilla. Käyttötulot muodostuvat tilikauden toimintatuotoista, verotuloista ja käyttötaluuden valtionosuuksista.

Suhteellinen velkaantuneisuus on omavaraisuusastetta käyttökelpoisempi tunnusluku kuntien välisessä vertailussa, koska pysyvien vastaavien hyödykkeiden ikä, niiden arvostus tai poistomenetelmä ei vaikuta tunnusluvun arvoon. Mitä pienempi velkaantuneisuuden tunnusluvun arvo on, sitä paremmat mahdollisuudet kunnalla on selviytyä velan takaisinmaksusta tulo-rahoituksella.

Kertynyt ylijäämä (alijäämä)

= $\text{Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)} + \text{Tilikauden ylijäämä (alijäämä)}$

Luku osoittaa, paljonko kunnalla on kertynyttä ylijäämää tulevien vuosien liikkumavarana, taikka paljonko on kertynyttä alijäämää, joka on katettava tulevina vuosina.

Kertynyt ylijäämä (alijäämä), €/asukas

= $[\text{Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)} + \text{Tilikauden ylijäämä (alijäämä)}] / \text{Asukasmäärä}$

Luku osoittaa asukaskohtaisen kertyneen ylijäämän tai katettavan kertyneen alijäämän määrän. Asukasmääränä käytetään tilinpäätösvouden päättymispäivän mukaista kunnan asukasmäärää.

Lainakanta 31.12.

= $\text{Vieras pääoma} - (\text{Saadut ennakot} + \text{Ostovelat} + \text{Siirtovelat} + \text{Muut velat})$

Kunnan lainakannalla tarkoitetaan korollista vierasta pääomaa. Lainakantaan lasketaan koko vieras pääoma vähennettynä saaduilla ennakoilla sekä osto-, siirto- ja muilla veloilla.

Lainat euroa/asukas

Asukaskohtainen lainamäärä lasketaan jakamalla edellä mainittu lainakanta tilinpäätösvouden päättymispäivän mukaisella kunnan asukasmäärällä.

Lainat ja vuokravastuut 31.12.

= $\text{Vieras pääoma} - (\text{Saadut ennakot} + \text{Ostovelat} + \text{Siirtovelat} + \text{Muut velat}) + \text{Vuokravastuut}$

Lainat ja vuokravastuut saadaan lisäämällä lainakantaan vuokravastuiden määrä. Vuokravastuiden määrä huomioidaan liitetiedoissa ilmoitetun mukaisena.

Lainat ja vuokravastuut, €/asukas

Asukaskohtainen tunnusluku lasketaan jakamalla edellä mainittu lainojen ja vastuiden määrä tilinpäätösvouden päättymispäivän mukaisella kunnan asukasmäärällä.

Lainasaamiset 31.12.

= $\text{Sijoituksiin merkityt joukkovelkakirjalainasaamiset ja muut lainasaamiset}$

Lainasaamisilla tarkoitetaan pysyviin vastaaviin merkittyjä antolainoja kunnan omistamien ja muiden yhteisöjen investointien rahoittamiseen.

1.6 Kokonaistulot ja -menot

Kokonaistulo ja -meno -käsitteet kattavat laskelmassa varsinaisen toiminnan ja investointien tulot ja menot sekä rahoitustoiminnan rahan lähteet ja käytön.

KUNNAN KOKONAISTULOT JA -MENOT 2023

ulkoiset tulot ja menot, 1000 euroa

TULOT		%	MENOT		%
Toiminta			Toiminta		
Toimintatuotot	4 215	21,7 %	Toimintakulut	16 129	90,0 %
Verotulot	9 804	50,4 %	-Valmistus omaan käyttöön		
Valtionosuudet	5 013	25,8 %	Korkokulut	95	0,5 %
Korkotuotot	43	0,2 %	Muut rahoituskulut		
Muut rahoitustuotot	234	1,2 %	Satunnaiset kulut		
Satunnaiset tuotot			Tulorahoituksen korjauserät		
Tulorahoituksen korjauserät			Pakollisten varausten muutokset		
- pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutusvoitot			-Pakollisten varausten lisäys/vähennys		
Investoinnit			-Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustappiot	-14	-0,1 %
Rahoitusosuudet investointimenoihin	121	0,6 %	Investoinnit		
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	7	0,0 %	Investointimenot	1 118	6,2 %
Rahoitustoiminta			Rahoitustoiminta		
Antolainasaamisten vähennykset			Antolainasaamisten lisäykset	9	
Pitkäaikaisten lainojen lisäys			Pitkäaikaisten lainojen vähennys	581	3,2 %
Lyhytaikaisten lainojen lisäys			Lyhytaikaisten lainojen vähennys		
Oman pääoman lisäykset			Oman pääoman vähennykset		
Kokonaistulot yhteensä	19 437	100 %	Kokonaismenot yhteensä	17 918	100 %

1.7 Kuntakonsernin toiminta ja talous

1.7.1 Yhdistelmä konsernitilinpäätökseen sisällystävistä yhteisöistä

Hankasalmen kunta on jäsenenä seuraavissa tytäryhteisöissä, kuntayhtymissä sekä osakkuusyhteisöissä:

Tytäryhteisöt

Kiinteistö Oy Hankasalmen Haka
Kiinteistö Oy Hankasalmen Somerinkulma
Kiinteistö Oy Hankasalmen Virastotalo
Kiinteistö Oy Vuokrahanka

(Kiinteistö Oy Hankasalmen Vuokratulo on sulautunut Kiinteistö Oy Hankasalmen Hakaan 1.1.2018)

Kuntayhtymät

Keski-Suomen Liitto
Jyväskylän koulutuskuntayhtymä
Sateenkaaren koulun kuntayhtymä

Sateenkaaren koulun kuntayhtymän perussopimus on allekirjoitettu 18.10.2022, yhdistelty konserniin v. 2022. Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä on ollut vuonna 2022 osana konsernia, mutta hyvinvointialueuudistuksen myötä se ei ole enää osana konsernia vuonna 2023.

Osakkuusyhteisöt

Asunto Oy Hankasalmen Hankamäki I
Asunto Oy Hankasalmen Koivulehto
Asunto Oy Hankasalmen Petäjäranta
Asunto Oy Säkinmäen Kuusirinne
Kiinteistöosakeyhtiö Kuuhanavesi

Konsernitilinpäätökseen on yhdistelty tytäryhteisöt sekä kuntayhtymät, osakkuusyhteisöjä ei ole yhdistelty.

1.7.2 Konsernin toiminnan ohjaus

Kunnanvaltuusto on hyväksynyt konserniohjeet 22.3.2010. Konserniohjeisiin sisältyy ohjeistus tytäryhtiöiden säännöllisestä raportoinnista kunnanhallitukselle. Kunnan helmikuussa 2021 hyväksytyssä hallintosäännössä konserniohjauksesta määritellään luvussa 4. Kunnan konsernijohtoon kuuluvat kunnanhallitus, kunnanhallituksen konserniohjauksen sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan jaosto,

kunnanjohtaja ja kiinteistöjohtaja.

Konsernin tytäryhtiöille on vuoden 2023 talousarviossa asetettu taloudelliset tavoitteet.

1.7.3 Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat

Hankasalmen kunnan 100 prosenttisesti omistamia tytäryhteisöjä ovat Kiinteistö Oy Hankasalmen Haka ja Kiinteistö Oy Hankasalmen Somerinkulma. Muita tytäryhteisöjä ovat Kiinteistö Oy Hankasalmen virastotalo ja Kiinteistö Oy Vuokrahanka.

Kiinteistö Oy Hankasalmen Hakalla asuntojen määrä on 252 kpl:ta. Vuonna 2023 asuntojen fyysinen käytöstäaste oli 78,3 % ja keskivuokra 8,53 €/m². Pitkäaikaisista lainaa yhtiöllä oli 2,68 M€ (rahoituslaitoksilta 2,13 M€ ja kunnalta 0,55 M€). Taseen loppusumma on 4,34 M€. Yhtiö on suorittanut lainanlyhennykset suunnitellusti ja tehnyt poistot suunnitelman mukaisesti.

Kiinteistö Oy Hankasalmen Hakan kiinteistöhoitopalvelut tuotetaan kokonaan kunnan tuottamina palveluina. Kiinteistö Oy Hankasalmen Hakalta ei ole peritty korkoa vuonna 2023 kunnan myöntämistä lainoista.

Kiinteistö Oy Hankasalmen Somerinkulma käsittää asuin- ja liikehuoneistoja. Yhtiön toiminnassa ei ole ollut muutoksia tai niiden valmisteluja vuoden 2023 aikana.

Kiinteistö Oy Hankasalmen Virastotalon yhtiö käsittää käytännössä kunnanviraston rakennuksen tilat. Virastotalon kolmannen kerroksen kahdessa huoneessa oli vesivahinko, jonka kuivatus aloitettiin loppuvuodesta.

Kiinteistö Oy Vuokrahangalla on asuntoja 14. Vuokratuotot ovat toteutuneet jo pitkään aina laaditun talousarvion mukaisena. Yhtiö on velaton.

1.7.4 Arvio konsernin todennäköisestä tulevasta kehityksestä

Koronan ja sodan vuoksi materiaalikulustannukset nousivat merkittävästi ja se vaikutti Hakan kassatilanteeseen negatiivisesti. Kassavajeen vuoksi peruskorjaukset jouduttiin siirtämään vuodelle 2025. Peruskorjaukset viedään läpi pääsääntöisesti kuntoarvion mukaisessa järjestyksessä ja aikataulussa, mutta sisältöä kevennetään hallitusti. Suunnitelman ehdotuksen

mukaisesti peruskorjataan vielä 120 asuntoa ja ajetaan alas 44 asuntoa, mikäli ei tule mitään radikaalia muutosta vuokra-asuntojen tarpeessa. Toimenpiteet nostavat hiukan asuntojen vuokria peruskorjausten kautta, mutta vastaavasti asumisen laatu paranee.

Näillä toimenpiteillä pyritään nostamaan Hakan kiinteistökannan vuokrausastetta.

Osakkuusyhteisöt koostuvat kunnan taseessa pienistä asunto-osakeyhtiöistä, joissa kunnalla on 1–2 vuokra-asuntokohdetta omistuksessaan. Kunnan strategiassa linjataan omistajapoliittiseksi linjaukseksi, että tämä osa omistuksesta pyritään mahdollisuuksien rajoissa myymään.

1.7.5 Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä

Kunnan tilintarkastaja toimii tilintarkastajana myös kunnan merkittävimmässä tytäryhteisössä. Tämä on keskeinen osa ulkoisen valvonnan järjestämistä konsernitasolla. Eri kiinteistöyhtiöihin nimettyjä kunnan edustajia on kuultu tarpeen mukaan. Yhtiöiden toiminnasta on tarvittaessa informoitu kunnanjohtajaa.

Tytäryhteisöjen toimintaa seurataan tilinpäätösasiakirjoista ja tarvittaessa pyydetään lisäselvityksiä. Konserniohjeilla on luotu yhdenmukaista käytäntöä tytäryhteisöjen toimintaan.

Toimivallan ja vastuunjako konserniohjauksessa

Kunnan konsernijohtoon kuuluvat kunnanhallitus, kunnanhallituksen konserniohjauksen sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan jaosto, kunnanjohtaja ja kiinteistöjohtaja. Konsernijohtoon tehtävät ja toimivallan jako on määritelty päivitettyssä kunnan hallintosäännön 20 §:ssä.

Ohjeiden anto kunnan edustajille tytäryhteisössä

Kunnanhallitus nimeää edustajat tytäryhtiöiden yhtiökokouksiin. Konserniohjauksen sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan jaosto vastaa tytäryhteisöjen hallitusten jäsenten nimitysprosessista, nimeää kunnan ehdokkaat tytäryhteisöjen hallituksiin sekä antaa yhtiökokousedustajille omistajaohjauksen edellyttämät toimintaohjeet.

Vuodesta 2009 lähtien kunnanjohtaja on nimetty yhtiökokousedustajaksi merkittävimpiin tytäryhteisöihin. Kunnanjohtaja on raportoinut yhtiökokouksen päätöksistä kunnanhallitusta. Kunnanjohtajan tehtävänä on toimia konsernin johtajana ja aktiivisella omistajaohjauksella myötävaikuttaa ohjattavikseen määrättyjen yhtiöiden hallintoon ja toimintaan. Kiinteistöjohtajan tehtävänä on aktiivisella johtamisella myötävaikuttaa johdettavikseen tai ohjattavikseen määrättyjen yhtiöiden hallintoon ja toimintaan.

1.7.6 Konsernin tilinpäätös ja sen tunnusluvut

KONSERNIN TULOSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT

1000 euroa	2023	2022	Muutos
Toimintatuotot	7 974	20 272 *	-12 298
Toimintakulut	-20 819	-56 002 *	35 183
Toimintakate	-12 845	-35 730 *	22 885
Verotulot	9 734	16 757	-7 023
Valtionosuudet	6 453	21 498	-15 045
Rahoitustuotot ja -kulut	173	228	-55
Korkotuotot	125	80	45
Muut rahoitustuotot	251	330	-79
Korkokulut	-182	-157	-25
Muut rahoituskulut	-21	-25	4
Vuosikate	3 515	2 753	762
Poistot ja arvonalentumiset			
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 149	-2 946	797
Arvonalentumiset	-116	-157	41
Satunnaiset erät		182	-182
Tilikauden tulos	1 250	-168	1 418
Tilinpäätössiirrot			0
Laskennalliset verot	42	41	1
Vähemmistöosuudet	10	2	8
Tilikauden ylijäämä	1 302	-124 *	1 426
KONSERNITULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT	2023	2022	
Toimintatuotot/Toimintakulut, %	38,3	36,2 *	
Toimintakate, euroa/asukas	-2 824	-7 756 *	
Vuosikate/Poistot, %	155,2	88,7 *	
Vuosikate, euroa/asukas	773	598 *	
Asukasmäärä 31.12.	4 548	4 607	

*Vertailuvuoden 2022 lukuja muutettu Sateenkaaren koulun kuntayhtymän omistuosuuden korjaamisen vuoksi

Vuosien 2023 ja 2022 keskinäisessä vertailussa tulee ottaa huomioon perusturvan vastuualueen siirtyminen hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen sekä se, ettei Keski-Suomen sairaanhoitopiiriä enää yhdistetä konsernilaskelmiin vuonna 2023

KONSERNIN RAHOITUSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT

1000 euroa	2023	2022	Muutos
Toiminnan rahavirta	3 534	2 906	628
Vuosikate	3 515	2 753 *	762
Satunnaiset erät		182	-182
Tulorahoituksen korjauserä	19	-29	48
Investointien rahavirta	-955	-1 034	79
Investointimenot	-1 081	-1 175	94
Rahoitusosuudet investointimenoihin	121	42	79
Pysyvien vastaavien luovutustulot	5	99	-94
Toiminnan ja investointien rahavirta	2 579	1 872 *	
Rahoituksen rahavirta	-2 679	-23	-2 656
Antolainojen muutokset	-9	0	-9
Antolainojen lisäykset	-9	0	-9
Lainakannan muutokset	-995	-501	-494
Pitkäaikaisten lainojen muutos	-868	-557	-311
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-127	56	-183
Oman pääoman muutokset	1	-7	8
Muut maksuvalmiuden muutokset	-1 676	485	-2 161
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutos	53	-5	58
Vaihto-omaisuuden muutos	1	14	-13
Saamisten muutos	663	-1 120	1 783
Korottomien velkojen muutos	-2 393	1 596 *	-3 989
RAHAVAROJEN MUUTOS	-100	1 849	-1 949
Rahavarat 31.12	4 495	5 015 *	-520
Rahavarat 1.1.*	4 595	3 166	1 429
RAHAVAROJEN MUUTOS	-100	1 849	-1 949
KONSERNIN RAHOITUSLASKELMAN TUNNUSLUVUT	2023	2022	
Toiminnan ja investointien rahavirtojen kertymä 5 vuodelta	7 091	1 560 *	
Investointien tulorahoitus, %	366,1	243,0 *	
Laskennallinen lainanhoitokate	20,3	1,3 *	
Kassan riittävyys, pv	72	31	
Asukasmäärä 31.12.	4 548	4 607	

*Rahavarat 1.1. erottaa vuoden 2022 31.12. tilanteeseen, sillä 1.1.2023 KSSHP on siirtynyt hyvinvointialueelle eikä sitä enää yhdistetä konsernilaskelmaan.

*Vertailuvuoden 2022 lukuja muutettu Sateenkaaren koulun kuntayhtymän omistusosuuden korjaamisen vuoksi

Vuosien 2023 ja 2022 keskinäisessä vertailussa tulee ottaa huomioon perusturvan vastuualueen siirtyminen hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen sekä se, ettei Keski-Suomen sairaanhoitopiiriä enää yhdistetä konsernilaskelmiin vuonna 2023

KONSERNIN TASE JA SEN TUNNUSLUVUT

1000 euroa	2023	2022	Muutos
VASTAAVAA			
PYSYVÄT VASTAAVAT	26 851	38 695	-11 844
Aineettomat hyödykkeet	10	1 020	-1 010
Aineettomat oikeudet	9	752	-743
Muut pitkävaikutteiset menot	1	268	-267
Aineelliset hyödykkeet	25 988	36 531	-10 543
Maa- ja vesialueet	1 763	2 181	-418
Rakennukset	18 287	27 723	-9 436
Kiinteät rakenteet ja laitteet	4 606	5 162	-556
Koneet ja kalusto	581	1 129	-548
Muut aineelliset hyödykkeet	4	32	-28
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	747	304	443
Sijoitukset	853	1 144	-291
Osakkuusyhtiöosuudet	315	315	0
Muut osakkeet ja osuudet	469	736	-267
Muut lainasaamiset	69	93	-24
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	118	271	-153
VAIHTUVAT VASTAAVAT	5 646	9 066	-3 420
Vaihto-omaisuus	36	159	-123
Saamiset	1 115	3 892	-2 777
Pitkäaikaiset saamiset	120	140	-20
Lyhytaikaiset saamiset	995	3 752	-2 757
Rahoitusarvopaperit	203	201	2
Rahat ja pankkisaamiset	4 292	4 814 *	-522
VASTAAVAA YHTEENSÄ	32 615	48 032	-15 417

KONSERNIN TASE JA SEN TUNNUSLUVUT

1000 euroa

VASTATTAVAA
OMA PÄÄOMA

	2023	2022	Muutos
Peruspääoma	18 331	18 669	-338
Arvonkorotusrahasto			
Muut omat rahastot	1 047	1 047	0
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	130	254	-124
Tilikauden ylijäämä	1 302	-124 *	1 426

VÄHEMMISTÖOSUUDET

548   557   -9

PAKOLLISET VARAUKSET

Muut pakolliset varaukset   485   391   94

TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT

291   364   -73

VIERAS PÄÄOMA

Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	6 093	16 919	-10 826
Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	371	371	0
Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	936	1 512	-576
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	3 081	8 072	-4 991

VASTATTAVAA YHTEENSÄ

32 615   48 032   -15 417

KONSERNITASEEN TUNNUSLUVUT

	2023	2022
Omavaraisuusaste, %	65	42 *
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	43	46 *
Kertynyt yli-/alijäämä, 1000 €	1 432	130 *
Kertynyt yli-/alijäämä, euroa/asukas	315	28 *
Konsernin lainakanta 31.12., 1000 €	7 029	18 431
Konsernin lainakanta, euroa/asukas	1 546	4 001
Lainat ja vuokravastuut 31.12., 1000 €	34 660	43 137
Lainat ja vuokravastuut 31.12., €/asukas	7 621	9 363
Kunnan asukasmäärä 31.12.	4 548	4 607

*Vertailuvuoden 2022 lukuja ja tunnuslukuja muutettu, Sateenkaaren koulun kuntayhtymän omistussuuden korjauksen vuoksi

Vuosien 2023 ja 2022 keskinäisessä vertailussa tulee ottaa huomioon perusturvan vastualueen siirtyminen hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen sekä se, ettei Keski-Suomen sairaanhoitopiiriä enää yhdistetä konsernilaskelmiin vuonna 2023

KONSERNIN LAINAKANTA, 1000 €

	2023	2022
Pitkäaikaiset lainat	6 093	16 919
Lyhytaikaiset lainat	936	1 512
Korollinen vieras pääoma	7 029	18 431

Konsernin tuloslaskelman, rahoituslaskelman ja taseen tunnusluvut lasketaan samoin perustein kuin vastaavat kunnan tunnusluvut. Tunnuslukujen selitteet löytyvät kohdista 1.4.1., 1.4.2. ja 1.5.

Keskeiset liitetiedot

Toimintakertomuksessa annetaan tietoja sellaisista kunnan talouteen ja konsernitilinpäätökseen liittyvistä olennaisista asioista, joista ei tehdä selkoa tuloslaskelmassa, taseessa tai rahoituslaskelmassa. Tilinpäätöksen liitetiedot täydentävät laskelmien muodossa esitettyä tilinpäätösinformaatiota oikeiden ja riittävien tietojen antamiseksi kunnan ja kuntakonsernin toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Tilinpäätöksen liitetiedot esitetään kokonaisuudessaan luvussa 4.

1.8 Tilikauden tuloksen käsittely ja talouden tasapainottamistoimenpiteet

1.8.1 Asiaa koskeva sääntely

Kuntalain mukaan kunnanhallituksen on tehtävä toimintakertomuksessa esitys tilikauden tuloksen

käsittelystä. Jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää, toimintakertomuksessa on tehtävä selkoa talouden tasapainotuksen toteutumisesta tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman riittävydestä talouden tasapainottamiseksi.

1.8.2 Tilikauden tuloksen käsittely

Kunnanhallituksen esittely tuloksen käsittelystä

Kunnanhallituksen on Kuntal 115 § mukaan toimintakertomuksessa tehtävä esitys tilikauden tuloksen käsittelystä. Tilikauden tuloksella tarkoitetaan kunnan tuloslaskelmasta ilmenevää tulosta ennen varauksia ja rahastosiirtoja. Ylijäämäinen tilikauden tulos voidaan siirtää varauksiin, rahastoida tai siirtää muuhun vapaaseen pääomaan.

Kunnanhallitus esittää tilikauden 1.1.-31.12.2023 tuloksen käsittelystä seuraavaa:

- tilikauden ylijäämä 1.410.969,02 euroa siirretään taseen omaan pääomaan kohtaan edellisten tilikausien yli-/alijäämä.

2 Talousarvion toteutuminen

2.1 Seuranta koskeva sääntely

Kunnan toiminnassa ja taloudenhoidossa on noudatettava talousarviota. Toteutumisvertailussa seurattavia asioita ovat toiminnallisten tavoitteiden, määrärahojen ja tuloarvioiden toteutuminen. Toteutumisvertailusta on lisäksi käytävä ilmi, ovatko menot, tulojen lisäksi, muutoin rahoitettu talousarviossa määrättyllä tavalla. Muulla rahoituksella tarkoitetaan rahavarojen käyttöä ja muita maksuvalmiuden muutoseriä rahoituslaskelmassa.

2.2 Toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutuminen

2.2.1 Keskusvaalilautakunta

Keskusvaalilautakunta vastaa vaalien järjestämisestä huolehtimalla vaalien valmistelutoimenpiteistä, ennakoäänestyksen järjestämisestä ja ennakoäänestysasiakirjojen tarkastamisesta. Varsinaisen

äänestyspäivän äänestyksen järjestämisestä vastaavat vaalilautakunnat keskusvaalilautakunnan ohjauksesta. Kunta- ja aluevaaleissa keskusvaalilautakunta huolehtii lisäksi ennakoäänien laskennasta ja kaikkien äänien tarkastuslaskennasta. Kuntavaaleissa keskusvaalilautakunta huolehtii myös ehdokashakemusten vastaanotosta ja tarkastamisesta, ehdokaslis-tojen yhdistelmän laatimisesta, vaalien tuloksen vahvistamisesta ja tiedottamisesta.

Taloudellisten tavoitteiden ja talousarvion toteutuminen

Äänestysaluejako ja vaalilautakuntien määrä on säilynyt ennallaan (Asema, Kirkonkylä, Niemisjärvi). Vuonna 2023 järjestettiin eduskuntavaalit. Keskusvaalilautakunnan toteuma oli talousarvion mukainen.

Vuonna 2024 järjestetään presidentinvaalit sekä europarlamenttivaalit ja vuonna 2025 alue- ja kuntavaalit.

KESKUSVAALILAUTAKUNTA (1 000 euroa)	TP 2021	TP 2022	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP euroa	%
Myyntituotot						
Maksutuotot						
Tuet ja Avustukset	6	10	7	9	2	28,6 %
Muut toimintatuotot						
TOIMINTATUOTOT	6	10	7	9	2	28,6 %
Henkilöstökulut	28	16	18	20	2	11,1 %
Palvelujen ostot	8	2	3	3	0	0,0 %
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	1		1	1	0	0,0 %
Avustukset						
Muut toimintakulut						
TOIMINTAKULUT	37	18	22	24	2	9,1 %
TOIMINTAKATE	-31	-8	-15	-15	0	0,0 %

2.2.2 Tarkastuslautakunta

Valtuusto asettaa tarkastuslautakunnan toimikauttaan vastaavien vuosien hallinnon ja talouden tarkastuksen järjestämistä varten. Lisäksi valtuusto valitsee hallinnon ja talouden tarkastamista varten yhden tai useamman tilintarkastajan (JHTT-tilintarkastaja/tilintarkastusyhteisö).

Tilintarkastuspalvelut kunta ostaa valtuuston päätökseen perustuen tilintarkastusyhteisö Talvea Oy:ltä. Vastuunalaisena tilintarkastajana toimii HT, JHT Jukka Vuorio.

Tilintarkastajan tehtävänä on tarkastaa kunkin tilikauden hallinto, kirjanpito ja tilinpäätös hyvää tilintarkastustapaa noudattaen. Tarkastuslautakunnan

tehtävänä on seurata tilintarkastajan tarkastussuunnitelman toteutumista, valmistella valtuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat sekä arvioida, miten valtuuston tilikaudelle asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet ovat toteutuneet.

Taloudellisten tavoitteiden ja talousarvion toteutuminen

Tarkastuslautakunta esittää toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden osalta arvionsa kunnanvaltuustolle erikseen laadittavassa arviointikertomuksessa vuodelta 2023. Tarkastuslautakunnan talouden toteuma oli talousarvion mukainen.

TARKASTUSLAUTAKUNTA (1 000 euroa)	TP 2021	TP 2022	TA 2023	TP 2023	Poikkeama euroa	TA-TP %
Myyntituotot						
Maksutuotot						
Tuet ja Avustukset						
Muut toimintatuotot						
TOIMINTATUOTOT						
Henkilöstökulut	7	9	9	9	0	0,0 %
Palvelujen ostot	18	18	21	20	-1	-4,8 %
Aineet, tarvikkeet ja tavarat						
Avustukset						
Muut toimintakulut						
TOIMINTAKULUT	25	27	30	29	-1	-3,3 %
TOIMINTAKATE	-25	-27	-30	-29	1	-3,3 %

2.2.3 Kunnanhallitus

KUNNANHALLITUS (1 000 euroa)	TP 2021	TP 2022	TA 2023	TP 2023	Poikkeama euroa	TA-TP %
Myyntituotot	31	98	68	152	84	123,5 %
Maksutuotot						
Tuet ja Avustukset	104	125	277	257	-20	-7,2 %
Muut toimintatuotot	3	27	1	27	26	2600,0 %
TOIMINTATUOTOT	138	250	346	436	90	26,0 %
Henkilöstökulut	823	855	1 259	1 178	-81	-6,4 %
Palvelujen ostot	669	722	677	614	-63	-9,3 %
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	28	40	41	42	1	2,4 %
Avustukset	107	118	460	394	-66	-14,3 %
Muut toimintakulut	151	201	286	303	17	5,9 %
TOIMINTAKULUT	1 778	1 936	2 723	2 531	-192	-7,1 %
TOIMINTAKATE	-1 640	-1 686	-2 377	-2 095	282	-11,9 %
Poistot	19	30	26	20	-6	-23,1 %

Vuonna 2023 kunnanhallitus huolehti kunnan varautumisen ajan tasalle saattamisesta muuttuneessa turvallisuustilanteessa ja ennen kaikkea valmiuden yhdistämisestä hyvinvointialueen kanssa.

Kunnanhallitus vastasi kunnan osalta Jyväskylän kaupunkiseudun MAL-sopimuksen toteuttamisesta sekä uuden sopimuskauden neuvotteluista. Hyvinvointialueen kanssa tehtävä yhteistyö oli kunnanhallituksen vastuulla samoin kuin erimielisyyksien ratkaisu.

Elinvoimatoimia tehtiin yhdessä yrittäjien ja yhdistysten kanssa. Yritysvaikutustyöryhmän toimintaa jatkettiin, mutta ennen kaikkea kehitettiin malleja saada yrittäjiä osallistumaan ja verkostoitumaan yhteisissä tapahtumissa.

Kunnan strategian jalkauttamista jatkettiin. TE-palvelujen siirtyminen kuntien tehtäväkenttään tapahtuu vuoden 2025 alusta. Vuoden 2023 kuluessa Hankasalmi liittyi osaksi Pohjoisen Keski-Suomen työllisyysaluetta, jonka isäntäkunta on Äänekoski. Valmistelu käynnistettiin.

Kunnan talouden tasapainon toteutumista valvottiin onnistuneesti. Valtionosuusuudistusta tarkasteltiin kunnassa huolella ja mahdollisuuksien mukaan vaikutetaan siinä työssä.

Keskus- ja luottamushenkilöstöhallinto

Keskus- ja luottamushenkilöhallinnon tehtävä on kunnan johtamisesta vastaaminen. Kunnanjohtajan, kunnanhallituksen, kunnanvaltuuston ja elinkeinotoimen tehtävät sekä työllisyysasiat ovat keskeisin osa toimintaa. Strategian kannalta keskeisiä päämääriä ovat kunnan ja kunnan yritysten sekä yhdistysten yhteistyön aktivoiminen, kunnan päätösten vaikutusten arvioinnin tehostaminen sekä sähköisen viestinnän kehittäminen ja vuorovaikutuksen lisääminen kunnassa.

Vuonna 2023 keskeistä oli luoda yhteistyömallit hyvinvointialueen kanssa. Siinä on tehtävää vielä seuraavillekin vuosille, koska vielä asiat eivät kitkatta suju yhteistyössä.

Kunnan tehtäväkenttä muutoksiin vastattiin henkilöstön määrää vähentämällä ja tehtävämuutoksilla.

Kunnan strategian mukaiset tavoitteet

Kunnan yhteistyö yritysten ja yhdistysten kanssa				
Keskeinen toiminto	Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Yritysvaikutustyöryhmän toiminnan vakiinnuttaminen ja kehittäminen	Kunnan ja yritysten yhteistyön aktivoiminen. Kunnan päätösten ennako- ja jälkiarviointi. Kunnan elinvoimapolitiikan kehittäminen yhdessä yritystemme kanssa.	Kunnan ja yritysten yhteydenpito säännöllistä sekä vuorovaikutuksellista ja kaikki yritysaloitukset (myös alkutuotanto). Yritysvaikutustyöryhmä kuullen konkretisoidaan kuntastrategian elinkeinopoliittisia tavoitteita.	Työryhmän kautta tulleiden aloitteiden määrä, tehtyjen vaikutusarviointien määrä, muiden yrittäjätalouksien määrä ja niihin osallistuneiden määrä. Uusi elinkeinopoliittinen ohjelma vuoden 2023 kuluessa.	Yritysvaikutustyöryhmä kokoontui vuoden aikana 2 kertaa. Tiedotussunnittelija alkoi osallistua yrittäjähdistyksen hallituksen kokouksiin. Syksyn yrittäjätalouksien osallistui noin 80 yrittäjää ja onnistunutta tapahtumakonseptia jatketaan. Elinkeinopoliittista ohjelmaa ei päivitetty - keskityttiin ensi luomaan yhteisiä toimintamalleja.
Tapahtumien ja toimijoiden yhteensovittaminen ja yhteinen markkinointi	Synnyttää hyvä yhteishenki paikallisten toimijoiden keskuuteen sekä syventää yhteistyötä ja osallisuutta eri toimijoiden välillä. Olla yhdessä vahvempia!	Kunta yhdistää yhdistyksiä yhteistyöhön ja tukee niiden toimintaa ja tapahtumien markkinointia.	Tapahtumien määrä, tapahtumiin osallistuneiden määrä, tapahtumien saama julkisuus, yhdistysten tytyväisyys kunnan toimintaan (selvitetään joka toinen vuosi kyselyn avulla - ensimmäinen 2023 alkuvuonna).	Tapahtumien määrä pysyi suurena kunnassa ja kruunuina HankasalmiLive, joka täytti koko torin ja Lasten festarit Hangan lavalla. Toimijataapaamia järjestettiin useita vuoden kuluessa. Kysely yhdistyksille tehdään vuonna 2024.
Yritysten toimintaedellytykset				
Keskeinen toiminto	Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Yritystoiminnan toimitilarpeisiin vastaaminen ja mahdollisuuksien luominen uudelle yritys toiminnalle.	Yritysten toimitila- tai tonttitarpeisiin etsitään yhdessä ratkaisuja. Kontaktoidaan mahdollisia uusia yrityksiä ja yrittäjiä. Ollaan aktiivisia olemassa olevien yritystemme tarpeille.	Eri tyyppisten toimitilavaihtoehtojen kartoitus ja päivitys. Kaavoituksen ohjaaminen huomioimaan yritysten tarpeet.	Aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten määrä. Kunnassa olevien työpaikkojen määrä. Yritystapaamisten lukumäärä.	23 uutta yritystä aloitti vuonna 2023 ja 8 kirjattiin lopettaneeksi. (edellisenä vuonna 10 aloitti ja 16 kirjattiin lopettaneeksi, joten muutos hyvä). Työpaikkoja 2022 lopussa kunnassa oli 1294 (missä laskua edelliseen vuoteen 12). Yritystapaamia oli kuukausittain.
Yrityksen perustamisen ohjaaminen	Uusien yritysten perustamisessa ohjaaminen, liiketoimintasuunnitelman arvioiminen, tietojen ylläpito www-sivuilla opastamaan asiassa.	Kannustava ja analyysoiva alkuneuvonta kunnassa ja yrittäjien ohjaaminen Gradian aloittavien yritysten palveluihin.	Aloittaneiden yritysten määrä ja niistä toimintaa 3 vuoden päästä vielä jatkavien määrä, Gradialla asioineiden määrä.	Aloittaneita yrityksiä oli siis vuonna 2023 23 (vuonna 2022 oli 10 ja vuonna 2021 määrä oli 19). Gradialla asioi hankasalmelaisia yrityksiä 9 (edellisenä vuonna 11).
Viestinnän ja markkinoinnin kehittäminen				
Keskeinen toiminto	Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Sähköisen viestinnän ja markkinoinnin kehittäminen	Kunnan viestinnän ja markkinoinnin kehittäminen niin, että se mahdollisimman hyvin nivoutuu yhteen yritystemme ja yhdistystemme tarpeiden kanssa. Hankasalmen vahvuksien ja kehittämistoimiemme esiin nostaminen.	Facebook-, Instagram ja www-sivujemme aktiivinen kehittäminen, vlogi- ja muu videoviestintä. Tätä tukevat mainostaulut ja esitteet.	Sivulla vierailijoiden/katsojien määrä, vlogien ja päivitysten määrä, yritysten ja yhdistysten tytyväisyys kunnan viestintään (kyselyn kautta selvitetään).	Kysely tehdään vuonna 2024 vasta. Uudet www-sivut avattiin 2022 lopussa ja niitä on edelleen kehitetty. Kunnan facebook- ja instagram sivujen seuraaja- ja "tykkääjä määrät" ovat kokoluokkamme kuntiin verrattuna huomattavan suuria - samoin päivitysten määrä. Esitemateriaalia on ajanmukaistettu.
Kunnan talouden tasapainottaminen				
Keskeinen toiminto	Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Käyttötalouden tasapaino, lainakannan hallinta	Laadukkaiden palvelujen turvaaminen niin, että kunnan taloudelliset toimintaedellytykset säilyvät.	Talouden ohjaaminen niin, että riittävät palvelut turvataan rahoituspuhjan kehitys ja lainakannan kehitys huomioon ottaen.	Tasapainossa 2023 toteutuva käyttötalous ja taloussuunnitelma vuosiensa keinojen löytyminen tasapainoon pääsyy.	Taloussuunnitelma on ollut tasapainossa ja valtuuston päättämää investointiohjelmaa on toteutettu. Suuri haaste on tulevien vuosien käyttötalouden tasapaino hyvinvointialueuudistuksen rikottua kuntien rahoitusjärjestelmän

Arvio strategian mukaisten tavoitteiden toteutumisesta

Yritysvaikutustyöryhmä kokoontui kaksi kertaa. Elinkeinopoliittisen ohjelman luomista lykättiin yhä vuoteen 2023. Sen sijaan keskityttiin yrittäjien osallistamisen kehittämiseen ja syksyksi löydettiin malli, jolla saatiin yli 80 yrittäjää kokoontumaan kunnan kanssa yhteen ja verkostoitumaan. Tätä toimintaa jatketaan.

Tapahtumien osalta vuosi 2023 oli aktiivinen – yritysten ja yhdistysten yhteistyöllä järjestettiin toistamiseen Hankasalmi Live -tapahtuma – samoin 4H:n johdolla sadonkorjuujuhla syksyllä. Matkailun kohdalla maakunnan yhteinen Visit Jyväskylä Region -matkailuyhtiö vakiinnutti Hankasalmen oman kummityöntekijän matkailuun tueksi.

Työpaikkamäärän vähenemää on saatu pienennettyä käytössä olevan tiedon kautta. Aloittaneita yrittäjiä oli 23, mikä on aiempiin vuosiin nähden paljon, etenkin kun toimintansa lopettaneita oli vain 8. Yritysten liikevaihto kehittyi taantuman

vuoksi hivenen negatiivisesti, mutta ei muuhun Suomeen tai Keski-Suomeen nähden heikommin. Sähköisessä viestinnässä ja markkinoinnissa jatkettiin vuonna 2023 hyvää kehitystyötä. Käyttöalous pidettiin tasapainossa ja kuntakonsernin lainakanta on tällä hetkellä hyvin hallinnassa.

Taloudellisten tavoitteiden ja talousarvion toteutuminen

Väestömäärän kohdalla syntyneiden määrän pienenus, eli 24 syntyneen tasolle jääminen, on kaikkein huolestuttavin seikka – poikkeuksellinen muuttovoitto syntyi maahanmuuton kautta, suurimpana selittävänä tekijänä ukrainalaiset.

Työllisyydessä alkoi loppuvuodesta 2023 näkyä huolestuttavasti taantuman vaikutukset.

Keskus- ja luottamushenkilöstöhallinnon toimintakate alittui selkeästi 282.000 eurolla. Talousarvioon nähden toimintatulot ylittyivät 90.000 eurolla ja kulut alittuivat 192.000 eurolla.

Taloudelliset tavoitteet	TP 2019	TP 2020	TP 2021	TP 2022	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP %
Väestömäärän kehityksen kääntäminen positiivisempaan suuntaan	4875	4782	4683	4607	4550	4548	-2 -0,04 %

Taloudelliset tavoitteet	Toteuma 2015	Toteuma 2016	Toteuma 2017	Toteuma 2018	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Toteuma 2022
Elinkeinoiminnan tukeminen: Kunnan alueella sijaitsevien työpaikkojen määrä	1385 (-117)	1382 (-3)	1385 (+3)	1372 (-13)	1356 (-16)	1340 (-16)	1316 (-24)	1294 (-22)

Työllistäminen

Kunnalliseen työllistämiseen varattiin määrärahoja 9 htv ja yritykseen työllistämiseen 1,5 htv. Lisäksi on 1 htv oppisopimuksella työllistettävään nuorten Taitotuvalla.

Työllisyyspalveluissa on keskitytty yhä enemmän työttömän henkilön kokonaisvaltaiseen palveluntarpeen arvioimiseen ja sopivan jatkopolun

löytymiseen. Toimilla pyritään asiakkaiden itsenäisen elämän tukemiseen ja tuen tarpeen hallittuun vähentämiseen. Kunnan muiden toimialojen ja paikallisten yhdistysten kanssa tehtävää yhteistyötä pyrittiin työllisyyspalveluissakin tehostamaan, jotta tarkoituksenmukaisia palvelupolkuja syntyy yhä useammalle asiakkaalle.

Henkilöstön määrä (htv1)	TP 2021	TP 2022	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP %	
Vakituiset	1,5	1,5	3	3	0	0,0 %
Työllistetyt, kunnallinen työllistäminen			9	9,2	0,2	2,2 %
Työllistetyt, yrityksiin työllistäminen			1,5	0,25	-1,25	-83,3 %
Muut määräaikaiset			0,35	0,35	0	0,0 %
Yhteensä	1,5	1,5	13,85	12,8	-1,05	-7,6 %
Käyttötalouden tulot ja menot (1 000 euroa)	TP 2021	TP 2022	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP euroa %	
Luottamushenkilöhallinto						
Tulot	14	158	132	263	131	99,2 %
Menot	678	791	833	777	-56	-6,7 %
Netto	-664	-633	-701	-514	187	-26,7 %
Elinkeinopalvelut						
Tulot	2	1				
Menot	246	252	357	252	-105	-29,4 %
Netto	-244	-251	-357	-252	105	-29,4 %
Työllisyyspalvelut*						
Tulot	150	151	164	105	-59	-36,0 %
Menot	342	328	650	600	-50	-7,7 %
Netto	-192	-177	-486	-495	-9	1,9 %
Matkailuyritystoiminnan turvaaminen						
Tulot	29					
Menot	5					
Netto	24					
Matkailun digiprojekti						
Tulot	22					
Menot	24					
Netto	-2					
Keskus- ja luottamushenkilöhallinto yhteensä						
Tulot	67	159	132	368	236	178,8 %
Menot	953	1 043	1 190	1 629	439	36,9 %
Netto	-886	-884	-1 058	-1 261	-203	19,2 %

*Työllisyyspalveluiden kustannuspaikat on siirretty keskus- ja luottamushenkilöhallintoon 1.1.2023 perusturvan vastualueen siirtyessä hyvinvointialueelle.

Yleishallinto

Yleishallinto jakautuu hallinto- ja talouspalveluihin, atk-palveluihin sekä henkilöstöhallintoon. Yleishallinnon kuntastrategiaan pohjautuva strategisten tavoitteiden peruslähtökohta on keskitettyä laadukkaaseen palvelujen tarjontaan sekä henkilökunnan osaamisen kehittämiseen.

Hallinto- ja talouspalvelujen tehtävänä on tuottaa kunnalle hallinto- ja talouspalvelut. Strategian mukaiset laadukkaat palvelut varmistetaan panostamalla henkilöstön koulutukseen ja motivointiin sekä sähköisen asioinnin ylläpitoon ja kehittämiseen.

Hallinto- ja talouspalveluiden osalta vuosi 2023 oli normaali toimintavuosi. Hyvinvointialueiden toiminnan aloittaminen näkyi vielä varsinkin alkuvuoden aikana työllistävänä vaikutuksena talouspalveluissa. Vuoden 2023 aikana alkoi myös työllisyysalueen valmistelu.

Atk-palveluiden tehtävänä on ylläpitää ja kehittää kunnan tieto- ja viestintäjärjestelmiä, laiteympäristöä sekä huolehtia tietoturvasta. Atk-palvelut tuottavat myös työntekijöiden ja luottamushenkilöiden sovellus- ja laitetuen. Strategian mukaisessa tavoitteessa siirrytään pilvipohjaiseen Office365-ympäristöön ja sähköpostijärjestelmään, jossa kaikilla on käytössä muun muassa yhteiset kalenterit, Teams sekä Sharepoint.

Vuonna 2022 aloitettiin Microsoft 365 (entinen Office 365) käyttöönoton laajentaminen kaikkiin kunnan dokumentinhallinnan asioihin. Yhteisten verkkohakemistojen sisältämää tietoa siivottiin ja siirrettiin Teams-ryhmien alla oleviin dokumenttikansioihin. Vuoden 2023 aikana on jatkettu datan läpikäyntiä ja siirtoa teams-ryhmiin. Vuoden 2023 lopussa aktivoitiin kaiken Microsoft 365-palvelussa olevien datojen varmuuskopiointi. Tämä odotti ensin datan siivousta, koska palvelun

veloitus perustuu datan määrään. Samalla aktivoitiin vanhojen sähköpostien siirto arkistoon ja jatkettiin sähköisten lomakkeiden kehittämistä ja käyttöönottoa.

Henkilöstöhallinto vastaa kunnan virka- ja työsuhteasioiden hoidosta, työhyvinvoinnin tukemisesta ja työterveyshoidon järjestämisestä. Strategian mukaiset laadukkaat palvelut varmistetaan panostamalla työyhteisöjen toimivuuteen, koulutussuunnitelman toteutumiseen sekä esimiestyön kehittämiseen.

Tyhy-toimintaa on toteutettu Sykettä työhön -liikuntaryhmien avulla. Lisäksi henkilöstöetuutena otettiin käyttöön Epassi, jonka avulla henkilöstö voi hankkia valitsemiaan liikunta-, kulttuuri- ja hyvinvointipalveluita.

Esimiestyötä on pyritty tukemaan esimieskahveilla, joissa on käsitelty ajankohtaisia asioita ja käyty läpi esimiestyöhön liittyviä ohjeistuksia. Muutosten jatkuvuus ja hallinta työarjessa tuo omat haasteensa joka toimialalla. Työterveyshuollon kanssa on tehty tiiviistä yhteistyötä.

Kunnan strategian mukaiset tavoitteet

Henkilöstömme on koulutettua ja motivoitunutta				
Keskeinen toiminto	Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Hallinto- ja talouspalvelut	Ammattitaitoinen ja motivoitunut henkilöstö. Tavoitteena on että koulutuspäiviä kertyy vähintään 2 kpl per henkilö.	Henkilöstöllä on mahdollisuus osallistua ammattitaitoa ylläpitäviin ja kehittäviin koulutuksiin. Kouluttautumisen kautta myös henkilöstön motivaatio kasvaa.	Toteutuneet koulutuspäivät	Jokainen hallinto- ja talouspalveluiden henkilöstöstä osallistui koulutukseen. Puolet 1 kokonaisen päivän verran ja muut 3 päivää tai enemmän.
Henkilöstöhallinto	Koulutussuunnitelman toteutuminen. Koulutussuunnitelma on vuosittain käsiteltävä harkittu ja toteutettava kokonaisuus.	Koulutussuunnitelman kautta turvataan henkilöstön osaaminen tehtävissään niin, että koulutuksen vaikutuksia myös arvioidaan ja sen kustannukset huomioidaan.	Henkilöstökertomuksen koonti toteutuneista koulutuksista, työtyytyväisyyskysely.	Koulutuspäiviä toteutui hieman suunniteltua vähemmän. Koulutuspäiviä oli yhteensä 404 kpl ja koulutuksiin osallistuttiin keskimäärin 2,9 pv/vakituinen työntekijä, kaikki mukaan lukien ka 2,2pv/henkilö. Vaihtelua oli yksiköiden välillä.
Henkilöstöhallinto	Esimiestyön kehittäminen. Esimiehillä on riittävä osaaminen ja motivaatio vuorovaikutukselliseen henkilöstöjohtamiseen.	Kehitetään esimiestilaisuuksia, ohjeistuksia ja niiden hyödyntämistä arjen työssä. Esimiesasemassa olevien virantäytöissä korostetaan johtamisosaamista. Henkilöstön mukaan saaminen työyhteisön kehittämiseen	Työtyytyväisyyskysely	79,1% piti johtamista hyvänä (vastaukset 4–5) ja 6,6 % huonona (vastaukset 1–2). Johtamisen keskiarvo oli 4,2 asteikolla 1–5. Kokemus johtamisesta tämän mukaan oli parantunut edellisvuoteen nähden.
Sähköisten palvelujen laadukas toteuttaminen				
Keskeinen toiminto	Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Hallinto- ja talouspalvelut	Laadukas sähköinen tiedottaminen sekä sähköisen asioinnin ylläpito ja kehittäminen kuntalaisille, luottamushenkilöille ja henkilöstölle.	Sähköisen asioinnin kehittäminen ja laadukas sähköinen tiedottaminen kunnan uusilla verkkosivuilla sekä sometileillä.	Kunnan verkkosivuilta ja sometileiltä saatu palaute.	Sähköisestä tiedottamisesta on saatu edelleen runsaasti positiivista palautetta. Sähköisen asioinnin ylläpitoa on kehitetty vuoden aikana muun muassa kehittämällä uusia sähköisiä lomakkeita.
Hallinto- ja talouspalvelut	Asioiden ja asiakirjojen sujuva tiedonhaku ja asiakirjojen oikea aikainen säilyvyys.	Asianhallintajärjestelmän osaava käyttäminen ja säilytysaikamäärittämisestä huolehtiminen.	Palaute asianhallintaohjelmien käytöstä / ongelmatilanteiden määrä.	Ongelmatilanteiden määrä on ollut melko vähäinen.
Atk-palvelut	Yhtenäisen ja tietoturvallisen viestintäjärjestelmän luominen, jossa kaikilla kunnan työntekijöillä samat ohjelmat käytössä. Sharepointin ja DocuWaren käyttöönotto dokumenttien hallinnan tueksi.	Siirtyminen pilvipohjaiseen Office 365 -ympäristöön jossa käytössä mm. sähköposti, yhteiset kalenterit, Teams ja Sharepoint. DocuWaren tekoälyavusteisen dokumenttien käsittelyn avulla tapahtuva SÄHKE2 standardissa tapahtuva sähköinen arkistointi omaan rakenteelliseen dataan Sharepointissa.	Kaikilla samat Office365 työkalut ja sähköposti. Dokumenttien jako Sharepointin avulla.	Datan siirtoa pilvipohjaiseen ympäristöön on jatkettu. DocuWareen on tuotettu uusia sähköisiä lomakkeita vähentämään manuaalista käsittelyä. Koko henkilöstöllä on käytössä Office365 työkalut ja sähköposti. Dokumenttien jakoa voidaan tehdä Sharepointin avulla, mutta sen jalkauttaminen on vielä hieman kesken.

Arvio strategian mukaisten tavoitteiden toteutumisesta

Hallinto- ja talouspalveluiden osalta yksi tavoitteista liittyi henkilöstön kouluttautumiseen. Tavoitteena oli, että jokainen hallinto- ja talouspalveluiden henkilöstöstä osallistuisi vuoden aikana vähintään kahteen koulutuspäivään. Jokainen hallinto- ja talouspalveluiden henkilöstöstä osallistui koulutuksiin. Puolet yhden kokonaisen päivän verran ja loput 3 päivää tai enemmän. Henkilöstöä osallistui myös eri toimittajien järjestämiin lyhyempiin koulutus- ja ohjauswebinaareihin. Laadukas sähköinen tiedottaminen toteutui hyvin ja siitä saatu palaute on ollut edelleen positiivista.

Henkilöstöhallinnon tehtävänä on tarkastella koulutussuunnitelman toteutumista. Koulutuspäiviä

toteutui hieman suunniteltua vähemmän. Koulutuspäiviä oli yhteensä 404 kpl ja koulutuksiin osallistuttiin keskimäärin 2,9 pv/vakituinen työntekijä, kaikki mukaan lukien ka 2,2pv/henkilö. Vaihtelua oli yksiköiden välillä. TVR:lle raportoituja päiviä oli yhteensä 285, sillä kyseisessä laskennassa voidaan huomioida vain enintään 3 koulutuspäivää/hlö.

Esimiestyön kehittämisen osalta esimieskahvit toteutuivat ja niissä käsiteltiin ajankohtaisten asioiden lisäksi johtamista ja esimiestyöhön liittyviä ohjeistuksia ja toimintamalleja. Työtyytyväisyyskyselyssä johtamista arvioitiin 5 eri ulottuvuudella ja esimiehet saivat johtamisesta arvosanaksi koko kunnan osalta seuraavaa: 79,1 % piti johtamista hyvänä (vastaukset 4–5) ja 6,6 % huonona (vastaukset 1–2). Johtamisen keskiarvo oli 4,2 asteikolla 1–5. Kokemus johtamisesta tämän mukaan oli parantunut edellisvuoteen nähden.

Tietohallinnon osalta koko henkilöstölle on saatu käyttöön samat Office365 työkalut. Dokumenttien jaon ja sharepointin käyttöönoton osalta jalkauttaminen on vielä hieman kesken.

toteutuivat suunniteltua paremmin, kun taas toimintakulut ylittyivät 17.000 eurolla. Suurin selitettävä tekijä toimintakulujen ylitykselle on henkilöstökulujen nousu.

Taloudellisten tavoitteiden ja talousarvion toteutuminen

Yleishallinnon vuoden 2023 talouden toteuma oli lähes talousarvion mukainen, toimintakate alittui kokonaisuudessaan 2.000 eurolla. Toimintatuotot

Hallinto- ja talouspalveluissa toimintakatteen ylitys oli 20.000 euroa, toimintakulujen ylityssä 23.000 eurolla. Atk-palveluiden toimintakate alittui 19.000 eurolla ja henkilöstöhallinnon alitus oli 3.000 euroa.

Henkilöstön määrä (htv1)	TP 2021	TP 2022	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP %	
Vakituiset	9,55	9,38	11,3	10,3	-1	-8,8 %
Sijaiset	0,42	1	0,7	1,0	0,3	42,9 %
Yhteensä	9,97	10,38	12	11,3	-0,7	-5,8 %
Käyttötalouden tulot ja menot (1 000 euroa)	TP 2021	TP 2022	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP euroa %	
Hallinto- ja talouspalvelut						
Tulot	3	1	1	4	3	300,0 %
Menot	383	445	447	470	23	5,1 %
Netto	-380	-444	-446	-466	-20	4,5 %
Atk-palvelut						
Tulot	11	9	7	27	20	285,7 %
Menot	257	239	258	259	1	0,4 %
Netto	-246	-230	-251	-232	19	-7,6 %
Henkilöstöhallinto						
Tulot	57	81	42	38	-4	-9,5 %
Menot	185	209	180	173	-7	-3,9 %
Netto	-128	-128	-138	-135	3	-2,2 %
Yleishallinto yhteensä						
Tulot	71	91	50	69	19	38,0 %
Menot	825	893	885	902	17	1,9 %
Netto	-754	-802	-835	-833	2	-0,2 %

2.2.4 Sivistyslautakunta

Talouden toteaminen

SIVISTYSLAUTAKUNTA (1 000 euroa)	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP euroa	%
Myyntituotot	495	457	389		389	464	75	19,3 %
Maksutuotot	245	206	184		184	171	-13	-7,1 %
Tuet ja Avustukset	422	438	483		483	572	89	18,4 %
Muut toimintatuotot	26	28	12		12	29	17	141,7 %
TOIMINTATUOTOT	1 188	1 129	1 068		1 068	1 236	168	15,7 %
Henkilöstökulut	5 848	6 109	6 395	8	6 403	6 387	-16	-0,2 %
Palvelujen ostot	2 069	2 147	2 400	-2	2 398	2 387	-11	-0,5 %
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	410	443	418	-5	413	412	-1	-0,2 %
Avustukset	174	146	163		163	147	-16	-9,8 %
Muut toimintakulut	1 274	1 343	1 681	-1	1 680	1 729	49	2,9 %
TOIMINTAKULUT	9 775	10 188	11 057		11 057	11 062	5	0,0 %
TOIMINTAKATE	-8 587	-9 059	-9 989		-9 989	-9 826	163	-1,6 %
Poistot	269	257	251		251	262	11	4,4 %

Sivistyslautakunnan vastuualue käsitti hallinto-, koulutus-, varhaiskasvatus- ja hyvinvointipalveluiden tulosalueet. Sivistyspalveluiden tehtävänä on ollut huolehtia laadukkaista varhaiskasvatuspalveluista, esi- ja perusopetuksesta, lukio-opinnoista, perusopetuksen iltapäivätoiminnasta, kansalaisopisto-, kulttuuri-, liikunta-, kirjasto- ja nuorisopalveluista. Palveluilla edistettiin kuntalaisten hyvinvointia, oppimista ja osallisuutta sekä seudun vetovoimaisuutta. Toimintaan kuului myös kulttuuri-, liikunta- ja nuorisoavustusten jakaminen.

Vuoden 2023 toiminnassa keskityttiin kunnan strategian mukaisten tavoitteiden toteuttamiseen, lasten ja nuorten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukemiseen sekä lakimuutosten toimeenpanemisiin. Osa palveluista toteutui 1.1.2023 alkaen kunnan ja Keski-Suomen hyvinvointialueen yhdyspinnalla, muun muassa oppilas- ja opiskeluhoito, seniorikeskustointi sekä hyte-työn kokonaisuus (muun muassa ehkäisevä päihdetyö, lähisuhdeväkivalta, kuntafoorumit jne.).

Sivistyslautakunnan vastuualueen tilinpäätös vuodelta 2023 toteutui erittäin hyvin. Toimintatuotot ylittivät 168 342 eurolla (115,77 %) talousarvoon nähden. Ylitys muodostui useammasta saadusta hankkeavustuksesta. Tämän lisäksi tuloja kertyi muun muassa kotikuntakorvauksista, joista nettovaikutus oli 33 000 euroa parempi kuin mitä arvioitiin sekä varhaiskasvatuspaikkojen myynnistä, Nuorten työpajan myynnistä ja Pieksämäellä (Sateenkaari) opiskelevan vieraskuntalaisen oppilaan koulukyytien laskutuksesta kotikunnalta.

Toimintakulut ylittivät talousarvion vain 4.258 eurolla (100,04 %). Palkkakulut toteutuivat lähes suunnitellusti (ylitys vain noin 4.000 euroa), mutta sivukulut toteutuivat pienempinä kuin oli budjetoitu (noin 21.000 euroa vähemmän). Suurimmat ylitykset muodostuivat pitkälti toimisto ja ICT-kuluista (noin 27.000 euroa), jotka pitivät sisällään erilaisia lisenssi ja ohjelmistomaksuja. Toimintakatteeksi muodostui 9.825.816 euroa ja sivistyspalvelut alitti talousarvion 164.084 eurolla (98,36 %).

Vuoden aikana valmistui Hankasalmen kunnan liikku-misohjelma 2023-2028, sivistyksen digistrategia 2023-2028 sekä esi- ja perusopetuksen digisuunnitelma, kuntakohtaisen opiskeluhoitosuunnitelma, Hankasalmen kunnan nuorten kassa työskentelevien kriisivalmiussuunnitelma, varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen sekä lukion tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmat sekä esi- ja perusopetuksen sekä lukion opetussuunnitelmien päivityksiä. Koulujen ja varhaiskasvatuksen suunnitelmat vietiin ePerustei-siin.

Oppilasmäärät alakouluissa ovat alkaneet hiljalleen laskemaan ja sen johdosta vuosittain on tehty jo toimenpiteitä. Syksystä alkaen Niemisjärven koululla opetus on järjestetty yhdysluokkaopetuksena. Aseman koulun luokanopettaja siirrettiin erityisopettajan virkaan ja toinen luokanopettaja siirtyi Kuuhanka-veden kouluun syyslukukauden alkaessa.

Erityisopetuksen järjestämistä kunnassa kehitettiin kevään aikana erityisesti silmällä pitäen pienryhmää tarvitsevat oppilaat. Yläkouluun perustettiin syksystä 2023 alkaen toinen pienryhmä pidennetyin

oppivelvollisuuden ja erityisen tuen oppilaille ja alakoulujen osalta tehtiin muutoksia Aseman ja Kuuhanaveden koulun erityisopetuksen pienryhmiin niin, että ne palvelivat koko kunnan oppilaiden tarpeita. Yläkouluun perustetun pienryhmän johdosta syksystä lähtien yhdeksäs luokka-aste muuttui kolmisarjaisesta kaksisarjaiseksi.

Perusopetukseen valmistava pienryhmä toimi kevätlukukauden ajan Aseman koululla ukrainalaisten oppilaiden ryhmänä. Ryhmässä toimi myös osa-aikaisina avustajina kaksi ukrainalaista henkilöä tukemassa oppilaita.

Henkilöstön koulutukset toteutuivat edellisvuoden tapaan lähinnä lyhyinä maksuttomina verkkokoulutuksina tai yhteistyöhankkeiden kautta, joten talousarviossa varattu määräraha 48.300 euroa jäi osin käyttämättä.

Koulukeskus (4677 m²) ja päiväkotiki (556 m²) sekä ympäristötoimen alle kuuluva keittiö (173,5 m²) rakennettiin leasingrahoitusratkaisulla ja sen omistaa Kuntarahoitus. Se vuokraa tilat kunnalle/sivistyspalveluille, josta maksetaan kuukausittain leasingvuokraa. Vuokra-aika on 20 vuotta, jonka jälkeen kunta lunastaa koulukeskuksen ja päiväkodin itselleen maksamalla 35 % jäännösarvon urakkasummasta. Leasingkuluihin varattiin sivistyksessä 807 400 euroa (2022/526.300 euroa), mutta toteuma oli 25.038 euroa suurempi eli 832.438 euroa (2022/549.212 euroa) sivistyksen osalta (tämän lisäksi ympäristötoimen osuus 28.586 euroa). Leasingkulut yhteensä 861 024 euroa (2022/568.072 euroa).

Koulukuljetuskustannukset toteutuivat lähes arvioidun mukaisesti (TA 675 800/TP 663 400 euro). Nettovaikutus oli kuitenkin 31 600 euroa parempi, koska tuloja kertyi hieman enemmän kuin arvioitiin (19 200 euroa). Koulukuljetustuloihin vaikuttivat Julkisen henkilöliikenteen avustus koulukuljetuksiin 10 000 euroa, omavastuut maksullisista kuljetuksista 10 100 euroa sekä KELAN koulumatkatuki lukiolaisten kuljetuksista 23 500 euroa. Toteutuneet koulukuljetuskustannukset tulojen jälkeen olivat 597 200 euroa. Tulot huomioiden keskimääräiseksi päivähinnaksi (188 koulupäivää) muodostui 3177 euroa (2022/3255 euroa ja 2021/2812 euroa).

1.3.2023 alkaen varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja alennettiin jo neljännen kerran. 65 prosenttia lapsista on jo 0-luokassa eli hoitopäivämaksuja ei peritä lainkaan. Lasten määrä varhaiskasvatuksessa ei ole

vähentynyt, vaan pysynyt samalla tasolla kuin aiempinakin vuosina. Lasten hoitopäivämaksuja kertyi vajaa 79.000 euroa, mikä jäi 11.000 euroa alle budjetoidun. Vuoteen 2020 verrattuna hoitopäivämaksutulot ovat pudonneet 50 prosenttia. Vertailun vuoksi vuonna 2022 hoitopäivämaksuja kertyi 109.562 euroa, (2021) 144.117 euroa ja (2020) 160.427 euroa. Varhaiskasvatuksen asiakasmaksujen järjestelmällinen alentaminen valtion linjausten johdosta näkyy selkeästi saaduissa tuloissa. Lasten kotihoidon tukea jäi käyttämättä vajaa 17.000 euroa (TA 141.800 euroa) ja se pysyi samalla tasolla kuin edellisenaikin vuotena. Vuonna 2022 lasten kotihoidon tukea toteutui 124.726 euroa ja 2021 151.590 euroa.

Hyvinvointipalveluiden (kulttuuri-, liikunta- ja nuorisot) toiminta- ja kohdeavustuksia jaettiin 20.000 euroa. Avustusten tavoitteena oli tukea Hankasalmella tapahtuvaa kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön harjoittamista tai harrastamista sekä niihin liittyvien palveluiden tarjontaa ja käyttöä.

Sivistyspalvelujen toimintaa rahoitettiin edelleenkin erilaisilla hankkeilla, joilla voitiin kehittää toimintaa ja toisaalta saadaan kohdennettua erityistarpeisiin lisää henkilöstöä. Vuonna 2023 sivistyspalvelut sai hanke-rahoitusta eri rahoittajilta yhteensä 518.781 euroa (2022/410.906 euroa), joista koulutuspalveluihin 268 500 euroa, hyvinvointipalveluihin 187.381 euroa ja varhaiskasvatuspalveluihin 61.900 euroa. Tämän lisäksi saatiin Opetus- ja kulttuuriministeriöltä erityisavustus ukrainalaisten varhaiskasvatuksen järjestämiseen 11.532 euroa sekä julkisen henkilöliikenteen avustus koulukuljetuksiin 10.000 euroa.

Sivistyksen investoinnit kokonaisuudessaan olivat 378.021 euroa. Investoinnit kohdistuivat lähinnä liikuntapaikkojen rakentamiseen. Laajimpana investointina kohdennettiin määrärahoja Kirkonkylän urheilukentän perusparannukseen 393.054 euroa, johon saatiin avustusta 110.400, joten nettokustannukseksi jäi 282.654 euroa. Perusparannus valmistuu keväällä 2024. Muita liikuntapaikkainvestointeja: Kirkonkylän tenniskentän perusparannus 18.300 euroa, Aseman ulkokuntosali 37.600, suunnistuskarttoihin 10.000 euroa ja liikuntapaikkojen varustamiseen 6.488 euroa. Vuoden 2022 kirkonkylän ulkokuntosaliin saatiin rahoitusta 11.000 euroa, mikä on kirjautunut tuloksi. Tämän lisäksi muina investointeja Aseman ja Niemisjärven kouluille hankittiin opettaja- ja oppilaspyötiä sekä tuoleja (15.000 euroa) ja lukion ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoille hankittiin kannettavat tietokoneet 19.000 euroa.

Sivistystoimen hallinto

Sivistyspalvelujen toimisto- ja hallintopalvelut vastasivat suunnittelu-, kehittämis-, valmistelu- ja täytännönpanotehtävistä, sekä sivistyspalvelujen talous- ja henkilöstöpalveluista. Hallintopalveluiden henkilöstö koostui sivistystoimen toimialajohtajasta ja toimistosihteeristä. Toimistosihteerä toimi myös kunnan työsuojeluvaltuutettuna 9 tuntia per viikko (24,5 %), josta kulut kohdistuvat kunnanhallitukselle.

Hallintopalvelujen toimintakate oli 208.300 euroa, tämä oli 9.500 euroa enemmän kuin talousarviovalmistelussa. Ylitys aiheutui pääasiassa ICT-palvelujen erilaisista lisenssimaksuista.

Sivistyslautakunnan kokouksia toteutui yksitoista. Kokousten yhteydessä iltakouluasioina palkittiin vuoden 2022 urheilija ja vetäjä, tutustuttiin Metsätähden päiväkotiin ja pihaan asemalla, tutustuttiin 4H-yhdistyksen ja OAJ:n paikallisyhdistyksen toimintaan, Kivikoulun sisäilmatilanteeseen ja kuultiin joustavan esi- ja alkuopetuksen toiminnan esittelyt kouluittain. Tämän lisäksi käytiin läpi sivistyksen kevään ja syksyn vuosikellot, talousarviovalmistelua 2024 sekä muita ajankohtaisia asioita.

SIVISTYSTOIMEN HALLINTO (1 000 euroa)	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP euroa	%
Tulot								
Menot	176	181	199		199	208	9	4,5 %
Netto	-176	-181	-199		-199	-208	-9	4,5 %

Koulutuspalvelut

Esi- ja perusopetuksen oppilaita oli 20.9. tilastointipäivänä Aseman ja Niemisjärven alakouluissa sekä Kuuhankaveden yhtenäiskoulussa yhteensä 504 oppilasta (2022/526 ja 2021/547). Perusopetuksen ilta-päivätoimintaa toteutettiin kaikkien koulujen yhteydessä ja koordinointi oli yhdistetty varhaiskasvatuspäällikön tehtävään.

Oppilasmäärät alakouluissa ovat alkaneet laskemaan ja sen johdosta vuosittain on tehty jo toimenpiteitä. Syksystä alkaen Niemisjärven koululla opetus järjestettiin yhdysluokkaopetuksena. Aseman koulun luokanopettaja siirrettiin erityisopettajan virkaan ja toinen luokanopettaja siirtyi Kuuhankaveden kouluun syyslukukauden alkaessa.

Hankasalmen lukiossa oli 80 opiskelijaa (2022/75 ja 2021/83), joista suunnistuslinjalaisia 22 (27,5 %). Suunnistuseläimäolaiset olivat kaikki ulkopaikkakuntalaisia.

Oppivelvollisuuden laajentamisen kolmas vuosi käynnistyi syksyllä. Lukion ensimmäisen, toisen ja kolmannen vuosikurssin opiskelijat olivat maksuttomuuden piirissä (opetuksessa tarvittavat oppikirjat, kannettava tietokone ja muut materiaalit sekä ylioppilastutkinnon suorittamiseksi edellytettävät viisi koetta). Myös vähintään 7 kilometrin pituiset koulumatkat olivat maksuttomia. Osa lukiolaisista on kulkenut perusopetuksen koulukyydeissä, ja heistä koulutuksen järjestäjä on voinut hakea KELAN koulumatkatukea kattamaan kustannuksia. Neljännen vuosikurssin opiskelijat eivät kuuluneet oppivelvollisuuden laajentamisen ja maksuttomuuden piiriin.

Erityisopetuksen järjestämistä kunnassa suunniteltiin ja kehitettiin kevään aikana erityisesti silmällä pitäen pienryhmää tarvitsevat oppilaat. Yläkouluun perustettiin syksystä alkaen toinen pienryhmä pidennetyn oppivelvollisuuden ja erityisen tuen oppilaille ja alakoulujen osalta tehtiin muutoksia seuraavasti: Aseman koulun Tähtiryhmään pääsyn perusteena oleva pidennetty oppivelvollisuus purettiin ja ryhmä kohdennettiin koko kunnan 0.-3. luokkien pidennetyn ja erityisen tuen oppilaille. Kuuhankaveden alakoulun pienryhmä muuttui koko kunnan pienryhmäksi ja kohdennettiin pääasiassa 4.-6. luokkien pidennetyn ja erityisen tuen oppilaille.

Yhdeksäs luokka-aste muuttui syksyllä kaksisarjaiseksi, koska yläkouluun perustettiin toinen erityisopetuksen pienryhmä. Osa yhdeksännen luokan oppilaita myös sijoittui joustavan perusopetuksen (JOPO) ryhmään.

Aseman koulussa toimi perusopetukseen valmistava pienryhmä kevään ajan ukrainalaisille oppilaille. Syksyllä oppilaat integroituivat yleisopetuksen ryhmiin.

Koulutuspalveluissa oli meneillään useita hankkeita, joilla pystyttiin palkkaamaan lisähenkilöstöä kouluihin. Hankeavustuksista kohdistui koulutuspalveluihin 268 500 euroa. Saadut hankerahoitukset: Valtion erityisavustus esi- ja perusopetuksen tasa-arvoa edistävään toimenpiteisiin ja laadun kehittämiseen, Avustus esi- ja perusopetuksen oppilaiden digitaalisten taitojen kehittämiseen, Joustavan esi- ja alkuopetuksen pilottihanke ja Harrastamisen Suomen malli.

Tämän lisäksi koulussa tehtävää nuorisotyötä kehitettiin yhdessä nuorisopalveluiden kanssa hankerahoituksen turvin (50 % työntekijä). Nuorten aitoon kuulemiseen ja osallisuuteen kehitettiin toimintamalleja ja huomioitiin myös toiselle asteelle siirtyvien opiskelijoiden tukeminen.

Kuuhankaveden koulu osallistui Nordplus Junior -hankkeeseen, joka on Pohjoismaiden ja Baltian välistä oppilas- ja henkilöstövaihtoa sekä oppilaitosten välistä yhteistyötä tukeva ohjelma. Hankekumppaneina olivat islantilainen ja ruotsalainen koulu (koordinoija). Kuuhankaveden koulu oli hankkeessa mukana kumppanuuskouluna. Tavoitteena oli löytää uusia keinoja lukemaan opettamisessa, sekä lukuinnon ylläpitämisessä. Lisäksi hankkeessa haluttiin lisätä ja tukea pohjoismaista yhteistyötä eri koulujen välillä. Opetus- ja muu opetushenkilöstö vieraili Islannissa toukokuussa ja Ruotsissa syyskuussa. Hanke päättyi islantilaisten ja ruotsalaisten opettajien vierailuun Hankasalmella helmikuussa 2024.

Kunnan strategian mukaiset tavoitteet

Laadukkaat koulutuspalvelut 2023				
Keskeinen toiminto	Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Joustavan esi- ja alkuopetuksen kehittäminen	Luodaan kouluille joustavan esi- alkuopetuksen toimintamalli huomioiden oppilaiden oppimisvalmiudet	Kouluissa annettava opetus mahdollistaa joustavat esi- ja alkuopetuksen järjestelyt 0.-2. luokilla	Toimintamallin laadinta	Kaikilla kouluilla laadittu kouluittain toimintamallia joustavaan esi- ja alkuopetukseen huomioiden koulujen toimintakulttuuri.
Eriyisopetuksen järjestämistapojen arvioiminen	Mahdollistaa kaikille tukea tarvitseville riittävä ja oikeaikainen tuki.	Ehkäistä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä sekä pitkäaikaisvaikutuksia. Tuettava oppilaan mahdollisuuksia saada onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa.	Tuen tarvisijoiden määrä eri tuen tasoilla	Esi- ja perusopetuksen oppilaita 504. Eriyisen tuen päätös 53 oppilaalla (10,52%), tehostetussa tuessa 104 oppilasta (20,63%). Pidennetyn oppivelvollisuuden oppilaita 15.
Toisen asteen opetuksen kehittäminen mukaan lukien suunnistuslinjat, oppivelvollisuuden laajentamisen vakiinnuttaminen	Vahvistaa lukiokoulutuksen korkeaa laatua ja tasalaatuisuutta.	Lukion laatustrategiatyön aloittaminen, opsin jalkauttaminen. Toiminnan kehittäminen niin, että se tukee opiskelijoiden hyvinvointia, antaa opiskelijoille jatko-opinto- ja työelämävalmiuksia	Opiskelijamäärä, kirjoittaneiden määrä, yhteistyötahot, lukiokoulutuksen laatutekijät (laadukas oppiminen, hyvinvointi ja osallisuus, kehittyvä toimintakulttuuri, saavutettava lukiokoulutus)	Lukiossa opiskelijoita 81, joista suunnistajia 23. Kirjoittaneiden määrä 12. Moniammatillista kehitysyhteistyötä tehty tiiviisti lukion toimintakulttuuriin, opiskelijahuoltoon ja opiskeluun liittyen. Lukion laatustrategiatyö alkuvaiheessa.
Osaava ja motivoitunut henkilöstö	Hyvinvoinnin ylläpitäminen ja aktivoiminen ja riittävä täydennyskoulutus	Henkilöstö osallistaminen ja vastuuttaminen: Huomaa hyvä	Sairauspoissaolojen määrä Toteutuneet koulutuspäivät Työtyytyväisyyskysely	Sairauspoissaolot 1530. Koulutuspäiviä 177. Työtyytyväisyyskysely toteutunut.
Viihtyisä ja osallistava Hankasalmi				
Avoimen vuorovaikutuksen ja suvaitsevan toimintakulttuurin sekä koulunorisotyön ja harrastustoiminnan kehittäminen	Kiusaamisen ennaltaehkäiseminen. Oppilaan/opiskelijan kuuleminen ja osallistaminen. Lasten ja nuorten kasvun tukeminen ja kouluhyvinvoinnin parantaminen	Koulussa toimii useita oppilaita ja opiskelijoita osallistavia ryhmiä, tapahtumia, tiloja. Turvallinen välituntitoiminta. Huoltajien osallistaminen. Harrastamisen Suomen mallin harrastustoiminta osana koulupäivää.	Harrastuskerhojen, ryhmien, tapahtumien jne. määrä. Koulun ilmapiirikyselyt	HSM-kerhoja joka koululla koulupäivän yhteydessä, syksyllä toiminnassa 45 kerhoa. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat päivitetty. Erilaisia kyselyitä ja tapahtumia toteutunut useita kouluviihtyvyyteen ja osallisuuteen liittyen.
Ajantasaiset digitaidot	Oppilaiden ja opettajien digitaalisen taitotason nostaminen	Tvt-opsin ja -suunnitelmien päivitys, oppilaiden digi-passien käyttöönotto, opettajien koulutus ja opeoppaan laatiminen	Tvt-ops ja suunnitelma, arviointikyselyt, koulustarvekartoitus	TVT-OPS ja oppilaiden digipassit käytössä. Hanketyöntekijä ollut koulujen apuna digitaalisten opettamisessa.

Arvio strategian mukaisten tavoitteiden toteutumisesta

Joustavan esi- ja alkuopetuksen kehittäminen

Kuuhankaveden koululla on syksystä 2022 alkaen toteutettu joustavaa esi- ja alkuopetusta. Opetus on toteutettu vuonna 2021 tehdyn kolmivuotissuunnitelman mukaisesti. Toimintaan osallistuvat kaikki 49 oppilasta, 2 luokanopettajaa, esikoulunopettaja, erityisopettaja ja 2 ohjaajaa. Toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin osallistuivat kaikki esi- ja alkuopetuksiin kuuluvat henkilöt. Joustavalle esi- ja alkuopetukselle suunniteltu malli on tehty ja on parhaillaan kokeilussa. Osa äidinkielen, matematiikan ja englannin tunneista toteutetaan luokkaryhmittäin. Kaikki muut oppiaineet toteutetaan joustavissa ryhmissä. Tämä toimintamalli tukee sosiaalisten taitojen ja itsetunnon myönteistä kehittymistä.

Aseman koulussa on toteutettu joustavaa esi- ja alkuopetusta hankkeen avulla lukuvuonna 2022-2023, ja toimintaa on jatkettu sen jälkeen osana koulun arkea. Toimintaan osallistuvat vuosiluokkien 0-2 oppilaat, joita on ollut vuosittain noin 40, esikoulunopettaja, 2 luokanopettajaa, pienryhmän erityisopettaja

sekä laaja-alainen erityisopettaja. Matematiikan ja äidinkielen tunneilla oppilaat on jaettu taitotason mukaisesti ryhmiin. Tällä on koettu myönteistä vaikutusta oppilaan käsitykseen itsestään oppijana, joka muodostuu varsin pysyväksi jo pienessä. Myös liikuntatunneilla voidaan huomioida suuret erot esimerkiksi luisittelussa ja hiihdossa. Taito- ja taideaineiden tunneilla oppilaat on jaettu ns. väriryhmiin. Oppilaille on luontevaa toimia yhdessä eri luokan oppilaiden kanssa. Opettajat suunnittelevat opetusta yhdessä. Samalla muodostetaan vuosikelloa eri oppiaineiden etenemiseen.

Niemisjärven koulussa on jatkettu joustavan esi- ja alkuopetuksen kehittämistä. Toiminnan rakenteita jouduttiin muuttamaan, sillä kouluun muodostui 1.-2.-luokkalaisten yhdysluokka. Esi- ja alkuopetuksessa lapsia on yhteensä 22. Joustavaa esi- ja alkuopetusta toteuttavat pääasiassa kaksi opettajaa, esiopetuksen ja alkuopetuksen opettajat, jotka ovat jakaneet opetusvastuuta niin, että molemmat opettavat kaikkien luokkien oppilaita. Lisähenkilöinä joustavaa esi- ja alkuopetusta toteuttavat erityisopettaja sekä hankerahalla palkattu resurssiopettaja. Erityisesti äidinkielen oppilaita ryhmitellään joustavasti oman

taitotasonsa mukaisesti ryhmiin, joissa heille pystytään tarjoamaan juuri heidän omaan tasoonsa sopivaa opetusta. Oppilaita on jaettu erilaisiin ryhmiin myös muiden oppiaineiden, kuten ympäristötiedon, englannin ja liikunnan tunneilla. Toiminnalla nähdään olevan paljon positiivisia vaikutuksia muun muassa oppilaiden sosiaalisten taitojen kehittämisessä.

Erityisopetuksen järjestämistapojen arvioiminen

Sekä kevät- että syyslukukaudella Kuuhanaveden koulussa on ollut yksi alakoulun pienryhmä (kevät 5-6.lk ja syyskuu 4.-6.lk). Yläkoulussa on keväällä toiminut yksi pienryhmä (7.-9.lk) sekä JOPO-luokka (8.-9.lk). Syksyllä yläkoulun pienryhmiä on ollut kaksi sekä JOPO-luokka (9.lk).

Keväällä Kuuhanaveden koulussa toimi kolme laaja-alaista erityisopettajaa, joista yksi vastasi luokista 0-4, yksi hankerahoituksella työskennellyt luokista 5-7 ja yksi luokista 8-9. Syksyllä laaja-alaista erityisopetusta on toteutettu siten että yksi laaja-alainen erityisopettaja on toiminut kiinteänä tiiminjäsenenä joustavassa alku- ja esiopetuksessa syyslukukaudella. Tämä on mahdollistanut vahvan ja säännöllisen tuen erityisesti lukemaan oppimisessa ja lukusujuvuuden vahvistamisessa. Lisäksi on pystytty tarjoamaan säännöllistä tunnetaito-opetusta koko esi- ja alkuopetuksen ryhmälle sekä reagoimaan nopeasti ilmenneisiin tuen tarpeisiin.

Yksi laaja-alainen, hankerahalla työskentelevä erityisopettaja on vastannut luokista 3-6 ja yksi luokista 7-9. Alakoulussa on lisäksi syyslukukaudella työskennellyt hankerahalla palkattu resurssiopettaja, joka on toiminut samanaikaisopettajana tukea tarvitsevilla opetusryhmissä tai tarpeen vaatiessa eriyttänyt oppilaita yhteistyössä alakoulun laaja-alaisen erityisopettajan ja luokanopettajien kanssa. Lisäksi Kuuhanaveden koulussa on kevätlukukaudella työskennellyt 10,5 ja syyslukukaudella 14,5 koulunkäynninohjaajaa. JOPO-luokassa opettajan työparina on toiminut 0,5 kasvatusohjaaja. Ohjaaja, erityisopettaja ja resurssiopettajaresurssia on jaettu oppilaiden tuentarpeen mukaan suunnitelmallisesti jaksoittain (5-jaksojärjestelmä).

Tuen tarpeessa on korostunut perinteisten oppimisen ja keskittymisvaikeuksien rinnalla lasten ja nuorten jaksaminen. Erityisiä opetusjärjestelyjä jaksamista oppilaan tukemaan (esim. koulupäivän lyhentäminen) on pitänyt tehdä yhä enenevässä määrin, jotta opiskelu saadaan sujumaan/etenemään. Kuuhanaveden koulussa tehdään tiivistä opiskeluhaullollista yhteistyötä oppilaiden, huoltajien ja

moniammatillisten toimijoiden (esim. koulukuraattori, koulupsykologi, sosiaalitoimi, etsivä nuorisotyö, nuorisotyö) kanssa. Hankerahoituksella on osittain mahdollistettu ohjaaja-, erityisopettaja- ja resurssiopettajaresurssia.

Aseman koulussa toimii erityisopetuksen pienryhmä, joka oli lukuvuoden 2022-2023 loppuun asti tarkoitettu pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville oppilaille. Ryhmässä on ollut oppilaita vuosiluokilta 0-6 ja joinakin vuosina myös yläkoululaisia. Ryhmän oppilaille oli paljon yksilöllistettyjä oppimääriä, jolloin heidän opetuksensa järjestäminen muodostui hyvin haastavaksi. Osa pystyi opiskelemaan lukuaineita ja taito- ja taideaineita tuettuna yleisopetuksen ryhmässä ohjaajan avulla. Osa opiskeli enemmän pienryhmässä. Monen vuosiluokan oppilaiden opettaminen yhtä aikaa oli vaikeaa. Se oli myös työlästä esimerkiksi selkotekstien tekemisen vuoksi. Tämän vuoksi päädyttiin siihen, että Tähtiryhmä keskittyy pienempien oppilaiden opetukseen, ja luokilla 4-6 opiskelevat pienryhmää tarvitsevat oppilaat opiskelevat Kuuhanaveden koulun pienryhmässä ja toisaalta ryhmään pääsyn ehtona ei ole enää päätös pidennetyistä oppivelvollisuudesta. Ryhmän muodostamisessa käytetään kuitenkin harkintaa siitä, mikä on paras vaihtoehto kullekin oppilaalle.

Aseman koulussa laaja-alaisen erityisopettajan työpanos kohdentuu pääasiassa erityisen tuen oppilaiden opetukseen. Kaikissa luokissa on myös useita tehostetun tuen oppilaita. Samanaikaisopetus yhdessä luokanopettajan kanssa auttaa tuolloin koko luokkaa. Pienryhmätyöskentelyä tarvitaan myös, sillä osa oppilaita ei pysty työskentelemään yli 20 oppilaan ryhmässä.

Toisen asteen opetuksen kehittäminen mukaan lukien suunnistuslinja, oppivelvollisuuden laajentamisen vakiinnuttaminen

Lukion yhteissuunnitteluryhmässä on tehty kehitystyötä lukion toimintakulttuuriin, opiskelijahuoltoon ja opiskeluun liittyen. Moniammatillinen yhteistyö on tiivistä. Aineenopettajat, ryhmänohjaajat, erityisopettaja, opinto-ohjaaja, koulukuraattori, koulupsykologi, rehtori ja kouluterveydenhoitaja seuraavat tiiviisti opiskelijoiden jaksamista sekä koulunkäynnin ja opiskelujen sujumista yhteistyössä huoltajien ja muiden moniammatillisten asiantuntijoiden kanssa. Opiskelijoiden ohjauksen ja tukitoimien tarvetta on sekä erilaisten oppimisvaikeuksien että opintojaan hajauttavien opiskelijoiden vuoksi. Opintojaan hajauttavia opiskelijoita on erityisesti suunnistuslinjalla.

Liikuntalinjalla on keskitytty entisiin lajeihin. Suunnistuslinjan markkinointi on ollut tehokasta ja tuonut lisää opiskelijoita. Yhteistyö suunnistuslinjan vastuhenkilön, kunnan vastuhenkilöiden ja huoltajien kanssa on ollut tiivistä suunnistuslinjalaisten arjen ja opintojen sujumisessa.

Syyslukukauden aikana toisen vuosiluokan opiskelijat sekä abiturientit olivat päivän mittaisilla korkeakoulupäivillä sekä Jyväskylässä että Kuopiossa. Opiskelijat pääsivät vierailulle valintansa mukaan niin ammatikorkeakoululla kuin yliopistolla järjestettyihin alokohtaisiin esityksiin.

Lukion opetussuunnitelman mukaisia työelämämoduuleja on ryhdytty toteuttamaan ja opiskelijoilla on mahdollisuus suorittaa työelämään tutustumisjakso lukion aikana. Tämän lisäksi esimerkiksi 4H-yrittäjyys tai muu yritystoiminta sekä kesätyökurssi on huomioitu opintojaksoina.

Huoltajia on kuultu ja tavattu huoltajien illassa. Huoltajien päivä toteutettiin syyslukukaudella arki-iltana siten, että huoltajien oli mahdollista osallistua siihen joko lähitapaamisella tai etänä Meetin kautta.

Osaava ja motivoitunut henkilöstö

Tyhytoiminta ja digiosaaminen (esim. O365) on nostettu Kuuhanaveden koulussa painopistealueiksi ja niihin on käytetty VESO-koulutuspäiviä. Henkilöstöllä on ollut runsaasti mahdollisuuksia koulutuksiin ja heitä on kannustettu osallistumaan niihin. Koulutukset ovat olleet helposti saavutettavissa sekä etä- että lähikoulutuksina. Henkilöstön kuormitus on ollut suurta vuoden aikana.

Aseman koulussa sairauspoissaolojen määrä vuonna 2023 oli 28 % pienempi kuin vuonna 2022. Sairauspoissaolopäiviä oli yhteensä 265. Vain yhdellä henkilöllä oli paljon poissaoloja, yli 100 tuntia, eikä se liittynyt työhön. Muilla ei täytynyt 30 päivän raja. Vuoden työtyytyväisyyskyselyn tuloksia ei ole vielä saatu tarkasteltavaksi. Kaikille opettajille laskettiin koulutuspäiviksi veso-päivät, jossa painopisteenä on ollut työhyvinvointi. Suuri osa koulutuksesta on webinaareja, ja niihin henkilöstö on osallistunut kiinnostuksensa mukaan. Hanketyöntekijä on kouluttanut henkilöstöä digiosaamisessa, mm. Microsoft O365 -ohjelmistojen käyttöön.

Avoimen vuorovaikutuksen ja suvaitsevan toimintakulttuurin sekä koulunuorisotyön ja harrastustoiminnan kehittäminen

Kuuhanaveden koulun joustavassa esi- ja

alkuopetuksessa jokaiselle vuodelle on suunniteltu 5 jaksoa/teemaa. Kussakin jaksossa toteutetaan monialaisesti eheyttäen eri teemoja. Jaksoja on suunniteltu kolmelle vuodelle. Toisin sanoen lapsi käy alkuopetuksen ajan joka vuosi eri teemakokonaisuudet läpi. Hyvinvointi on osa tätä kokonaisuutta.

Kuuhanaveden koulussa hyvinvointi on yksi toimintakulttuurin jatkuvan kehittämisen painopistealueista. YS-tiimeissä on muokattu ja käyttöön otettu Rovaniemen mallia hyvinvoinnin vuosikellosta luvuvuodesta 2021-2022 liittyen oppilaiden ja samalla koulu yhteisössä työskentelevien aikuisten hyvinvointiin. Mallin ydinajatuksena on se, että vastuu kouluhyvinvoinnista kuuluu kaikille koulu yhteisön jäsenille.

Hyvinvoinnin vuosikellossa on harjoiteltu kuukausittain vaihtuvien teemojen mukaisesti viikottaisissa LO-tuokioissa ja jaksoittaisilla LO-tunneilla oppilaiden kanssa yhdessä mielen hyvinvointiin, sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja elämänhallintaan liittyviä taitoja. Tukioppilaat, oppilaskunta ja nuorisotoimi ovat tehneet yhteistyötä suunnitteleamalla teemoihin liittyviä ryhmätyöskuntia yhdessä koulun henkilökunnan kanssa sekä reagoineet nopeasti koulussa ja vapaa-ajalla tapahtuviin ilmiöihin (esim. sähkötapakointi ja SoMe-kiusaaminen) ennaltaehkäisevästi ja informoiden mm. yhteistyöllä Nuuska-agenttien ja Ankkuritoiminnan kanssa.

Syyslukukaudella Kuuhanaveden koulussa sekä henkilökunta että 4-9.-luokkien oppilaat osallistuivat Nuorten Suomen *Täältä tullaan!*- osallisuuskoulutuksiin. 4-9.-luokkalaisten vapaaehtoisista oppilaista koostunut ydintiimi toteutti koko koulukeskuksen yhteisen tapahtumapäivän yhteistyössä koulun henkilökunnan ja nuorisotyöntekijöiden kanssa. Kuuhanaveden koulu on ilmoittautunut mahdolliseen jatkohankkeeseen Nuorten Suomi-työntekijöiden kanssa seuraavaa lukuvuotta koskien. Lisäksi alakoulun oppilaita on koulutettu syyslukukaudella välituntiliikunnan ohjaajiksi yhteistyössä Keski-Suomen liikunnan kanssa. Oppilaita on kuultu koskien mm. kouluruokailua (Forms-kysely ja kouluruokailun arviointi) koskien.

Lukiossa opiskelijakunta on toiminut aktiivisesti edistämässä arjen mielekkyyttä. Kokouksissa on käsitelty muun muassa lukio-opiskeluun, lukiossa viihtymiseen ja ruokailuun liittyviä järjestelyjä. Opiskelijakunta on tehnyt kaksi em. asioihin liittyvää kyselyä lukiolaisille. Opiskelijakunnan hallituksen edustajat ovat osallistuneet ruokaraadin toimintaan. Opiskelijakunnan ääni on kuulunut myös päivänavauksissa ja paikallisessa Hankasalmen Sanomissa puheenjohtajan

kolumnissa. Varainhankintaa on tehty järjestämällä puffet.

Tutorit ovat opastaneet uusia 1. vuositasen opiskelijoita koulunkäyntiin liittyvissä asioissa. He ovat mm. auttaneet sähköisten oppimisympäristöjen haltuunottamisessa. Tutorit ovat järjestäneet myös koulun yhteisiä tapahtumia, edustaneet koulua eri tilaisuuksissa (mm. lukioon tutustumiset) sekä vierailleet perusopetuksen yläluokilla kertomassa lukio-opiskelusta ja Hankasalmen lukiosta. Tutoreille on järjestetty koulutus- ja suunnittelutapaamisia lukuvuoden aikana.

Harrastamisen Suomen malli sai jatkorahoituksen lukuvuodelle 2023-2024. Ensimmäinen hankerahoitus saatiin lukuvuodelle 2022-2023. Hankkeen päätavoitteena on ollut lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisääminen. Hankerahoituksen puitteissa on järjestetty harrastustoimintaa Aseman, Niemisjärven ja Kuuhankaveden kouluilla joko ennen koulun alkua tai heti koulupäivän päätteeksi. Oppilaat ovat itse päässeet vaikuttamaan millaisia harrastekerhoja lukuvuoden aikana järjestetään. Harrastustoivekysely on tehty keväällä 2023. Kerhoja on järjestetty keväällä kouluissamme yhteensä 558 ja syksyllä 687 eli 43 kerhoa/viikko. Kerhojen yhteydessä on jaettu oppilaille välipala. Keväällä välipala oli hedelmä, jogurtti tai välipalakeksi. Syksyllä välipala/aamupala on ollut välipalakeksi. Syksyn mielipidekyselystä kävi ilmi, että oppilaat ovat viihtyneet kerhoissa pääasiassa tosi hyvin tai ihan ok, mutta välipaloihin toivottiin vaihtelevuutta esimerkiksi hedelmillä.

Aseman koulussa toimii oppilaskunta, joka tuo esiin oppilaiden toiveita ja mielipiteitä kouluarjesta. Oppilaskunta on toteuttanut vuoden aikana tapahtumia, osallistunut koulun työsuunnitelman ja opiskeluhoitosuunnitelman työstämiseen ja arviointiin. Kouluterveyskyselyn mukaan oppilaat tulevat hyvin toimeen luokkatovereiden kanssa ja viihtyvät usein yhdessä. Levottomuus luokissa heikentää työrauhaa. Joissakin tilanteissa kaikkien työskentelyä on helpottanut se, kun luokkaa on voitu jakaa työskentelemään eri tiloissa esimerkiksi resurssiopettajan tai erityisopettajan kanssa.

Aseman koulussa on toiminut harrastuskerhoja keväällä yhtenä päivänä viikossa keskellä koulupäivää ja syksyllä kahtena päivänä viikossa koulupäivän jälkeen. Oppilaat ovat voineet valita mieleisensä harrastuksen seuraavista: skiffle, liikunta, välipala, kuvataide ja pelit. Suurin osa oppilaista on osallistunut kerhotoimintaan ainakin yhtenä päivänä viikossa.

Koulukuljetukset on suunniteltu niin, että kyydit lähtevät kerhojen jälkeen, joten se on mahdollistanut kerhoon jäämisen myös niille oppilaille, jotka asuvat kauempana harrastusmahdollisuuksista.

Syksyllä Aseman koulun vanhempainyhdistys varasi koululta salivuoron lasten pelikerhoa varten. Toimintaa ohjaavat vanhemmat, jotka pelaavat yhdessä lasten kanssa.

Ajantasaiset digitaidot

Tasa-arvoa digitaitoihin läpi peruskoulun valtion erityisavustuksen käyttötarkoituksena oli esi- ja perusopetuksen oppilaiden digitaalisten taitojen kehittämiseen osana Uudet lukutaidot -kehittämishjelmaa vuosille 2022–2023. Hankkeen aikana pyrittiin tasamaan kunnan kolmen peruskoulun välisiä eroja digitaalisten opetuksessa, jotta koulutasolta eteenpäin siirryttäessä jokaisella oppilaalla olisi mahdollisimman samantyyppiset digitaidot. Tämän varmistamiseksi päivitettiin laaja, koko sivistyspalveluja koskeva digistrategia 2023-2028 sekä kunnan perusopetukselle Uudet lukutaidot-osaamiskuvausten mukainen digisuunnitelma (tv-OPS). Digisuunnitelman jalkauttamiseen oppilaille tehtiin eri luokkatasoille digipassit sekä opettajille opeopas. Hanketyöntekijän työaika kului suunnitteluun, opetukseen ja digiasioiden kehitystyöhön. Hän kiersi kunnan kolmella koululla kouluttamassa opetushenkilöstöä alku- ja välilykselyissä ilmenneiden tarpeiden mukaan sekä suunnitteli ja piti samanaikaisopetuksena oppilaille erilaisia työpaikkoja. Hanketyöntekijä teki yhteistyötä koulujen digitutoropettajien ja kunnan Tietohallinnon kanssa. Hankevaroilla hankittiin digiopetusvälineitä muun muassa ohjelmointiin. Hanketyöntekijä kartoitti kunnan koulujen digiopetusvälineitä ja perusti kuntaan digivälinelainaamon. Hankkeessa tuotettuja materiaaleja jaettiin Avointen oppimateriaalien AOE.fi -palvelussa. Hankkeeseen palkattu hanketyöntekijä osallistui Opetushallituksen ja Kansallisen audiovisuaalisen instituutin hankeohjaukseen.

Taloudellisten tavoitteiden ja talousarvion toteutuminen

Koulutuspalvelujen toimintakate oli 6.556.300 euroa (2022/6.056.000 ja 2021/5.662.300 euroa), tämä oli 83 170 euroa vähemmän kuin talousarviovalmistelussa oli arvioitu. Toimintatuottoja toteutui 114 300 euroa enemmän kuin talousarviossa arviointiin. Tulot kasvattivat saadut hankemäärärahat. Koulutuspalveluiden henkilöstökulut toteutuivat lähes suunnitelman mukaisesti toteuman ollessa 4 068 600 euroa (2022/3 833 647 euroa). Henkilöstökulujen nousuun

edellisestä vuodesta vaikutti kunta-alan työehtosopimuksen mukaiset palkankorotukset.

Henkilöstön koulutukset toteutuivat lähinnä lyhyinä maksuttomina verkkokoulutuksina tai yhteistyöhankkeiden kautta, joten talousarviossa varattu määräraha 49 000 euroa jäi osin käyttämättä.

Koulukuljetuskustannukset toteutuivat lähes arvioidun mukaisesti (TA 675 800/TP 663 400 euro). Nettovaikutus oli kuitenkin 31 600 euroa parempi, koska tuloja kertyi hieman enemmän kuin arvioitiin (19 200 euroa). Koulukuljetustuloihin vaikuttivat Julkisen henkilöliikenteen avustus koulukuljetuksiin 10 000 euroa, omavastuut maksullisista kuljetuksista 10 100 euroa sekä KELAN koulumatkatuki lukiolaisten kuljetuksista 23 500 euroa. Toteutuneet koulukuljetuskustannukset tulojen jälkeen olivat 597 200 euroa. Tulot huomioiden keskimääräiseksi päivähinnaksi (188 koulupäivää) muodostui 3177 euroa (2022/3255 euroa ja 2021/2812 euroa).

Kotikuntakorvausten osalta tuloja kertyi 42.123 euroa enemmän ja menoja toteutui 9.013 euroa enemmän kuin oli budjetoitu, nettovaikutus 33.110 euroa parempi kuin oli budjetoitu.

Koulukeskuksen leasingkulut olivat 740 997 euroa (2022/488 884 euroa).

Lukion toimintakate (sisältäen suunnistuslinjan ja oppivelvollisuuden laajentamisen) oli 966.796 euroa (2022/845 847 euroa), tämä oli 57 604 euroa vähemmän kuin talousarviovalmistelussa oli arvioitu. Lukion kolmannella vuosikursilla oli pieni ryhmä ja se vaikutti muun muassa vallinnaisten opintojen toteutumiseen keväällä. Myös lukion opettajien virkavapaudet ovat vaikuttaneet kustannuksiin.

Suunnistuseläinlinjan rahoitukseen kunta panosti 65 000 euroa laadukkaana valmennustoiminnan takaamiseksi. Lisäksi maksettiin sopimuksen mukainen opiskelijakohtainen bonus 150 euroa/opiskelija sekä syys että kevätlukukaudelta, koska suunnistajaopiskelijoiden määrä on ollut vähintään 15. Bonusta maksettiin 6.900 euroa. Tämän lisäksi maksettiin suunnistajien harjoitusmatkoja lähialueelle 2756 euroa. Kaiken kaikkiaan 74 656 euroa (2022/72 822 euroa). Lisäksi suunnistuskarttoihin satsattiin investoinneissa 10 000 euroa.

Oppivelvollisuuden laajennus astui voimaan syksyllä 2021 ja maksuttomat materiaalit (kirjat, tietokoneet jne.) koskivat ensimmäisen, toisen ja kolmannen vuosikurssin opiskelijoita. Maksuttomiin kustannuksiin

kuuluvat kannettavat tietokoneet hankittiin investointimäärärahalta 19 000 euroa ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoille.

Valtuustolle esitettiin keväällä 16 500 euron lisäinvestointimääräraha Kuuhanaveden koulun kuvataiteen ja tekstiilityön yhtenäisen luokkatilan väliseinän rakentamiseen. Tila on ollut aktiivisessa käytössä, koska oppilaita on ollut vielä runsaanlaisesti tiloihin nähden. Tilan rauhoittamisen vuoksi katsottiin tarpeelliseksi rakentaa tilaan lasinen väliseinä kesän aikana. Aseman ja Niemisjärven kouluille hankittiin opettaja- ja oppilaspöytiä sekä tuoleja (15 000 euroa)

Henkilöstö

Koulukeskukseen on rekrytoitu noin 40 henkilöä virka- ja työsuhteisiin. Vakituksessa henkilöstössä on ollut vaihtuvuutta osan siirtyessä muualle sekä opintovapaita. Rekrytointi painottui kevään ja kesän ajalle. Määräaikaista ohjaushenkilöstöä on rekrytoitu koulunkäynninohjaajiksi oppilaiden lausuntojen perusteella. Lyhytaikaisissa sijaisuuksissa on käytetty koulun omia opettajia, ohjaajia ja oto-järjestelyä oppilasturvallisuus huomioiden sekä koululle sijaiseksi ilmoittautuneita. Sijaisjärjestelyitä on ollut lukuvuoden aikana paljon, joten järjestelyt ovat kuormittaneet henkilöstöä. Opetus on saatu järjestettyä kaikissa tilanteissa, mutta sijaisten rekrytointi on ollut haasteellista. Lukion opettajien poissaolojen aikana opiskelijat ovat opiskelleet itsenäisesti ja tarpeesta sijaisten palkkaamiselle pitkien poissaolojen aikana on keskusteltu ja tilanteen sekä mahdollisuuksien mukaan kartoitettu ja toteutettu erilaisin opetusjärjestelyin aineenopettajien sijaistus. Koulukeskuksen apulaisrehtori on tehnyt 60 prosentista työaikaa ajalla 4.9.2023-2.3.2024

Aseman koulussa henkilöstön vaihtuvuus on ollut pieni useita vuosia. Koulunkäynninohjaajista puolet toimii määräaikaissa tehtävissä, vaikka samat henkilöt on palkattu monta kertaa peräkkäin. Hankkeiden avulla on saatu resurssiopettajia samanaikaisopetukseen ja jakamaan isoimpia luokkia. Lyhytaikaisia koulun ulkopuolisia sijaisia on palkattu harvoin. Yleensä sairauspoissaolot tulevat tietoon niin lähellä koulupäivän alkua, että sijaista ei saada. Tällöin poissaoloja paikataan oto-järjestelyllä, jolloin opettaja huolehtii oman ryhmänsä lisäksi toisesta ryhmästä tai niin, että luokassa muutenkin työskentelevä ohjaaja palkataan tehtävään. Vuoden 2023 aikana on ollut vaikeampaa löytää koulun ulkopuolisia sijaisia kuin aikaisemmin. Silloin kun samalle viikolle tulee useita poissaoloja päivittäin, tilanne on todella kuormittava kaikille.

Taloudelliset tavoitteet	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP euroa	%
Nettokustannukset /oppilas	8 750	9 573	10 798		10 798	10 704	-94	-0,9 %
Nettokustannukset /opiskelija	10 119	10 844	12 967		12 967	12 805	-162	-1,2 %
Nettokustannukset /aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistuva lapsi	1 644	1 911	2 942		2 942	2 386	-556	-18,9 %
Henkilöstön määrä (htv1)								
Koulutuspalvelut								
Vakituiset	48,53	45,58	50,02		50,02	45,82	-4,20	-8,4 %
Sijaiset	6,46	12,10	7,87		7,87	9,05	1,18	15,0 %
Työllistetyt	0,66	0,14				0	0	
Muut määräaikaiset	13,84	16,32	12,65		12,65	15,65	3	23,7 %
Oppisopimus	0,57							
Yhteensä	70,06	74,14	70,54		70,54	70,52	-0,02	0,0 %
Käyttötalouden tulot ja menot								
Perusopetus								
Tulot	618	521	542		542	649	107	19,7 %
Menot	5 463	5 728	6 157		6 157	6 238	81	1,3 %
Netto	-4 845	-5 207	-5 615		-5 615	-5 589	26	-0,5 %
Lukio								
Tulot	56	31	18		18	25	7	38,9 %
Menot	871	877	1 042		1 042	992	-50	-4,8 %
Netto	-815	-846	-1 024		-1 024	-967	57	-5,6 %
Ammatillinen koulutus								
Tulot								
Menot	3	3						
Netto	-3	-3						
Koulutuspalvelut yhteensä								
Tulot	674	552	560		560	674	114	20,4 %
Menot	6 337	6 608	7 199		7 199	7 230	31	0,4 %
Netto	-5 663	-6 056	-6 639		-6 639	-6 556	83	-1,3 %

Hyvinvointipalvelut

Kuvaus vuoden 2023 toiminnasta

Kansalaisopisto-, kulttuuri- ja liikuntapalvelut sekä kirjasto- ja nuorisopalvelut tuottivat eri ikäryhmille suunnattuja hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta edistäviä, liikkumiseen ja osallistumiseen aktivoivia ja ennaltaehkäiseviä palveluita, tapahtumia ja kokemuksia.

Kansalaisopistossa toteutui yhteensä 5523 opetustuntia, joista 4105 tuntia Hankasalmella ja 1418 tuntia Konnevedellä. Toteutuneiden kurssien lukumäärä oli 260. Suurimpina aineryhminä olivat musiikki (1787 t), kädentaidot (1274 t) ja liikunta (937 t). Näiden aineryhmien lisäksi opetusta järjestettiin eri aineryhmissä monimuotoisuus huomioiden. Opetustunneissa merkittävin osuus oli ryhmäopetuksessa. Sen lisäksi yksilöopetusta annettiin tietyissä aineryhmissä mm. musiikki, kädentaidot, tietotekniikka ja kielet. Opetustuntien lisäksi kansalaisopistossa tarjottiin luentoja. Hankasalmella senioreille suunnatut Ikkisluennot olivat suosittu kokonaisuus. Konnevedellä tarjottiin Jyväskylän kesäyliopiston toteuttamia verkkoluentoja. Netto-opiskelijamäärä oli yhteensä 1134 opiskelijaa, joista miesten osuus oli 267 ja naisten osuus oli 867. Opetustunneissa pudotusta tapahtui noin 500 tuntia vuoteen 2022 nähden, mutta opiskelijamäärä pysyi käytännössä ennallaan. Kansalaisopisto sai valtionosuutta 4966 tuntia, mikä toi Hankasalmelle 263 361 euron valtionosuuden.

Jatkuvuus on nähty tärkeäksi asiaksi kansalaisopistotoiminnassa. Perinteisten kurssien jatkumisesta on pyritty pitämään huolta eri aineryhmissä. Vuodesta toiseen suosittuja kursseja löytyy muun muassa musiikista, liikunnasta, kädentaidoista, kuvataiteesta ja kielistä. Näiden lisäksi tarjotaan vaihtelevia lyhytkursseja eri aineissa. Vuonna 2023 selkeänä kehityskohteenä oli Konneveden liikuntakurssit. Sisältöä tarkasteltiin yhteistyössä kunnan viranhaltijoiden kanssa. Tällä tavoin karsittiin päällekkäistä toimintaa ja saatiin kansalaisopiston opetustarjontaa monipuolistettua. Syksyn opetuskokonaisuutta suunniteltiin aiempia vuosia varovaisemmin, koska tiukentunut taloustilanne ja erityisesti vapaan sivistystyön valtionosuuksien arvioitiin laskevan aiemmasta. Tämä vaikutti siihen, että uusia kursseja suunniteltiin hieman aiempaa vähemmän. Kansalaisopisto arvioi opetusta vuosittain ja keväällä arviointivuorossa oli kuva-, näyttämö-, sanataide- ja muut taideaineet sekä tietotekniikka.

Kulttuuripalveluiden vuosi sujui melko totutuissa merkeissä. Alkuvuosi rauhoitettiin tapahtumista tapahtumarikkaan 150-vuotis juhluvuoden jälkeen. Kunnan strategian mukaisesti toiminnan painopiste oli yhteistyöverkostotoiminnassa. Valtaosa kunnan kulttuuritapahtumista oli yhteistyössä järjestettyjä paikallisten järjestöjen, yritysten ja seurakuntien kanssa. Hyvinvointipalvelujen järjestämät toimijatapaamiset keräsivät aktiivisen toimijajoukon 28.3. pääkirjastolla ja 21.9. Kohtaamossa.

Lastenkulttuuria toteutettiin osana Kulttuuriaitta –verkostoa. Lapsille suunnattu kulttuuri rakennettiin kulttuurikasvatussuunnitelma Kulttuuripolun mukaisesti. Lastenkulttuurin sisältö koostui esityksistä, työpajoista ja tapahtumista. Hyvinvointialueen aloitus 1.1.2023 alkaen vaikutti myös lastenkulttuurin toteuttamiseen. Jo aiemmin alkanutta kulttuurineuvola –toimintaa kehitettiin yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa. Lasten ja nuorten kulttuuritapahtumista merkittävimmät olivat perinteiset Lastenfestarit ja Yökirjasto. Molemmat tapahtumat järjestettiin yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa. Lastenfestarit kesäkuun alussa keräsi Hangan lavalla vajaan 1000 ihmisen yleisön. Yökirjasto toteutui 3.11. pääkirjastolla ja seurakuntatalolla, missä yleisöä oli arviolta 500-600 ihmistä. Päiväkotien keväjuhla järjestettiin yhteistyössä varhaiskasvatuksen kanssa monitoimitalolla 24.5., missä perheille tarjottiin Lastenteatteri Loihun näytelmä Kytset maailmankiertueella.

Vuoden aikana yhteistyötä vahvistettiin mm. Aseman ja Ristimäen kyläyhdistysten kanssa. Molemmissa kylissä järjestettiin liikuntaa ja kulttuuria yhdistävät kylätapahtumat. Aseman kyläkiertue -tapahtuma järjestettiin Ratamestarin talolla 14.9. ja Ristimäen tapahtuma 28.10. Aseman kyläyhdistys aloitti elokuvanäytökset kulttuurikellarilla syksyllä, mikä toi uuden vaihtoehdon kunnan palvelutarjontaan.

Tapahtumatuotannossa oli mukana muun muassa Tomi Paldaniuksen kitarakonsertti 20.4. Kohtaamossa, seurakunnan kanssa yhteistyössä järjestetty Äideistä parhain –toivekonsertti 12.5., A Due runomusiikkiesitys 20.5. Kohtaamossa, HankasalmiLive –tapahtuma 30.6., Rantakalailta ukrainalaisittain 16.8., Jyväskylä Sinfonia kirkossa 31.8., Drezela Karpat –yhtyeen konsertti Kohtaamossa 1.10. Seniorihumputtelu 5.10. yhteistyössä seurakunnan, järjestöjen ja hyvinvointialueen kanssa, Mathias Sandberg –trion konsertti Kohtaamossa 9.11., Kunnan itsenäisyysjuhla 6.12. Kohtaamossa, Joulutori 9.12. Niemisjärvellä, joulutapahtuma torilla 16.12.

Liikuntapalveluissa on jatkettu aktiivista kehittämistä poikkihallinnollisuutta, vuorovaikutteisuutta ja verkostoistumista edistäen. Liikkumishojelman valmistuminen ja hyväksyminen viralliseksi toimintaa ohjaavaksi asiakirjaksi vahvisti kertomusvuoden aikana merkittävällä tavalla päämäärätietoisesta kehittämisestä edellytyksiä kuntastrategian hyvinvointi-, terveys-, viihtyvyys- ja elinvoimatavoitteisiin tarkentaen. Ohjelmatyön tavoitteena on ollut liikunnallisen elämäntavan edistämisen lisäksi myös kirittää kunnan yleistä strategista kehittämistä ja toimintakulttuurin uudistumista.

Strategisessa liikunnallisen elämäntavan edistämistyössä vahvana veturina oli liikuntapalvelujen hankkeena toiminut #hankasalmiliikkuu-hanke, jonka toinen hankekausi toteutui 1.1.-31.12.2023. Hankkeessa työskenteli kokoaikainen liikuntakoordinaattori sekä osa-aikainen liikunnanohjaaja. Hankkeen tavoitteena on kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden lisääminen edistämällä liikunnallista elämäntapaa Hankasalmella. Keskimääräinen toimintana vuoden aikana on ollut liikuntaneuvonnan edelleen kehittäminen. Hankkeen rahoituksesta 50 % tuli Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston myöntämänä liikunnallisen elämäntavan paikallisena kehittämisavustuksena.

Liikuntaneuvonta tavoitti kertomusvuonna 80 yksilöasiakasta. Keskimääräinen prosessin kesto oli 7 kuukautta, ja tapaamiskertoja asiakasta kohden oli 6. Lisäksi neljä elämäntapamuutosryhmää ja kaksi kuntosalikutsuryhmää kokosivat 48 ryhmäliikuntaneuvonta-asiakasta. Maininnan arvoista on, että yksikään liikuntaneuvonnan asiakas ei keskeyttänyt prosessia. Kahden hankekauden erinomaisten kokemusten pohjalta kunta sitoutui vuoden 2024 talousarviossa edelleen 50 %:n omarahoitusosuuteen #hankasalmiliikkuu-hankkeen kolmanneksi toimintavuodeksi.

Liikuntapalveluista vastaavana viranhaltijana on toiminut kansalaisopiston suunnittelijaopettaja, jonka työajasta oli osoitettu liikuntapalveluihin 35 %. Syksyllä liikuntapalveluvastaava aloitti omalla ajallaan ja kustannuksellaan 9 kuukautta kestävä liikuntajohtamisen täydennyskoulutusopinnot, joiden suorittamiseen hänelle myönnettiin lyhennetty 80 %:n työaika 1.9.2023 alkaen. Koulutuksen tavoitteena on tukea liikuntapalveluiden strategista johtamista ja kehittämistä. Opintoihin liittyy omaa kuntaa koskeva kehittämistehtävä, joka tukee liikkumishojelman käyttöönsä saattamista.

Liikuntapaikkarakentamisesta käynnistyi Pellisenrannan liikuntapuistohanke syyskuun alussa. Hankkeelle saatiin ensin keväällä Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston myöntämä 100 000 euron valtionavustus, mutta 7.11.2023 saatiin uusi päätös 138 000 euron korotetusta avustuksesta, joka kattaa noin 20 % rakentamisen arvioiduista kokonaiskustannuksista. Liikuntapuistoalueen pohjarakentaminen edistyi suunnitellussa aikataulussa marraskuun lopussa alkaneeseen työmaan talvitaukoon odottamaan keväällä 2024 tapahtuvia pintarakennus- ja viimeistelytyöitä.

Investointiohjelmassa olleen Aseman ulkokuntosalin rakentamisen aloitus viivästyi sijainnista tehdyn oikaisuvaatimuksen vuoksi. Marraskuun aikana Aseman koulun liikunta-alueelle kuitenkin valmistui ulkokuntosalin pohja, johon laitteet päästään asentamaan keväen koittaessa.

Liikuntapalvelujen ja ympäristötoimen vuorovaikutteinen yhteistyö syventyi vuoden aikana. Hallintokuntien yhteistilauksena ostettiin ulkoiselta palveluntarjoajalta liikuntapaikkojen riskikartoitus sekä turvallisuusasiakirjojen laadinta, joiden kiirehtimisen tarpeesta kuntaa oli jo huomautettu. Laajan asiakirjakonaisuuden luonnokset saatiin oikolukuun vuoden lopulla.

Liikuntapalvelut käynnisti liikuntapaikkojen ylläpitoon liittyvän kunnan sisäisen tilaaja-tuottajamallin laatuksikirjatyön. Konkreettiseksi tavoitteeksi asetettiin digitaalisen asiakas- ja toiminnanohjausjärjestelmän käyttöönotto vuoden 2024 aikana. Liikuntapaikkojen käyttäjien näkökulmasta järjestelmän asiakasyhdyspinnan käyttöönotto selkeyttää huomattavasti asiakaspalautteen, vikailmoitusten ja kehittämisohjeiden antamista sekä niiden edistymisen seuraamista.

Kunnan sisäisen, sektorienvälisen yhteistyön näkökulmasta toiminnanohjausjärjestelmä tukee niin päivittäistä tehtävien hoitoa kuin pitkän tähtäimen suunnitteluakin. Järjestelmä mahdollistaa läpinäkyvän ja vuorovaikutteisen seurannan yksittäisten työmääraimien edistymisen sekä erilaisten määräaikaistarkastusten, huoltojen, korjausten, laitteiden uusimisen yms. osalta. Asiakas- ja toiminnanohjausjärjestelmän suunnittelu- ja käyttöönottoprosessissa lähennetään myös ulkoliikuntapaikoista vastaavien infopalvelujen sekä sisäliikuntatiloista vastaavan kiinteistönhoidon kesken. Jaetulla digitaalisella alustalla nähtävillä olevat prosessit helpottavat huomattavasti myös liikuntaympäristöihin liittyvää ajantasaista tiedottamista.

Hallintokuntien välisestä tiiviistä kanssakäymisestä esimerkkinä liikuntapalveluvastaava toimi suosittelijana liikuntapaikkojen hoitajan hakiessa menestyksekkäästi vuoden lopulla liikuntapaikkamestarin erikoisammattitutkintokoulutukseen Suomen Urheilupuistoon.

Ulkoilualueiden osalta sekä kevättalven että loppuvuoden sääolot suosivat hyvää hiihto- ja luistelukaikilla kunnan ylläpitämillä reiteillä ja liikuntapaikoilla. Kovalanmäen ja Lyötinmäen luontopolkujen ylläpidon tilanne todettiin siinä määrin ajastaan jälkeen jääneeksi, että katsottiin ainoaksi vaihtoehdoksi niiden tilapäisestä sulkemisesta ilmoittaminen.

Kirjastopalveluiden alkuvuosi sujui totutuissa merkeissä, mutta vuoden loppupuoliskolla näkyi henkilöstön vajaamiehitys. Fyysisen aineiston lainausmäärät olivat laskussa (-4 %), mutta e-aineistojen lainausmäärät reippaassa kasvussa (14,4%). Myös verkkokirjaston käyttö lisääntyi viime vuodesta merkittävästi (13,2%).

Yksi vuoden 2023 painopistealueista oli digisyrjäytymisen estäminen. Kevällä kartoitettiin vapaaehtoisten digineuvojien tilannetta infotilaisuudella, ja säännölliset viikoittaiset digineuvonnat alkoivat lokakuussa. Kirjaston asiakastietokoneiden, tulostin-skannereiden ja lehtilukupäätteiden käyttöaste on hyvä. Kirjaston henkilökunta opasti laitteiden käyttöön osana muuta asiakaspalvelua. Digituen tarve on edelleen näkyvä etenkin seniorien keskuudessa.

Kouluyhteistyö sai uutta pontta Kuuhanaveden koulun kanssa toteutetun yhteishankkeen myötä. Lukutelttoja ja oppimisareenoita –hanke näkyi lukutaitotyönä läpi lukuvuoden muun muassa työpajoina, tapahtumina, kirjailijavierailuina sekä kerhoina, jotka toteutettiin osana Harrastamisen Suomen mallin toimintaa.

Kirjastossa järjestettiin 14 näyttelyä. Näyttelytoiminnassa teemana oli vahvasti paikallisuus. Näyttelyissä tutustuttiin hankasalmelaisten osaajien taiteseen laajasti niin valokuva-, maalaus- kuin monitaiteidenkin muodossa. Tapahtumapuolella uutta oli suuren menestyksen saanut koko perheen Ystävänpäivä-tapahtuma sekä osana Pohjoismaista kirjallisuusviikkoa järjestetty Aikuisten Yökirjasto, jonka teemana oli hyvinvointi. Lasten ja nuorten Yökirjasto jatkoi suurta suosiotaan. Viimevuotiseen tapaan Yökirjaston tapahtumia oli sekä seurakuntatalossa että kirjastossa. Vuoden 2023 uutuuksina olivat myös kirjastossa järjestetyt rekrytapahtumat sote- ja palvelualueille.

Nuorisopalveluiden painopisteinä olivat koulunuorisotyön edistäminen, nuorten osallisuus ja hyvinvoinnin edistäminen. Kunnallisen nuorisotyön rakennetta saatiin vahvistettua vuoden 2023 aikana. Kunnallisessa nuorisotyössä oli 1,5 henkilön resurssi. 0,5 henkilötyövuoden osuus saatiin vakinaistettua keväällä, mikä antaa mahdollisuuksia pitkäjänteiseen kehittämiseen.

Koulunuorisotyö osallisena ongelmanratkaisussa - hankkeelle myönnettiin 35 000 euroa ajalle 1.1.2023-31.12.2024. Koulunuorisotyössä on saatu juurrutettua toimivat työmuodot mm. Ryhmäytykset, nivelvaihtely, luokkavierailut ja pienryhmätoiminta. Koulunuorisotyöllä on tehokkaasti tavoitettu yläkoululaiset laajasti. Koulunuorisotyöllä on pystytty tarttumaan kouluviihtyvyyden ja osallisuuden parantamiseen.

Kunnallisen nuorisotyön keskiössä on ollut tilatoiminta. Tilat ovat olleet pääosin avoinna 4-5 päivänä viikossa. Vuoden 2023 aikana kävijämäärät kasvoivat hieman aiemmasta. Olennainen huomio on ollut se, että käyttäjäkunta on laajentunut aiemmasta. Nuorisotilatoiminta tavoitti aiempaa useampia ikäluokkia. 1.4.-30.9.2023 välisenä aikana käytössä ollut Aseman lapset ry:n Walkers-auto (Wauto) lisäsi kunnallisen nuorisotyön saavutettavuutta tila- ja tapahtumatöinnassa. Tarkemmat tiedot kohdennetun nuorisotyön osiossa.

Kohdennettu nuorisotyö sai yhteensä 120 000 euroa avustusta etsivään nuorisotyöhön ja nuorten työpajatoimintaan. Etsivän nuorisotyön kirjattuja asiakkaita oli 31 nuorta. Nuorten työpajalla nuoria oli yhteensä 21, PAIKKO-osaamistodistuksia kirjoitettiin viisi kappaletta. Nuorten työpajatoiminnassa kehitettiin edelleen opinnollistamista ja oppimisympäristöä laadukkaan perustyön pohjalta. Lisäksi laadittiin monivuotinen (muuttuva ja reagoiva) strategia, joka selkeyttää toiminnan tavoitteita, arviointia ja mittareita.

Loppusyksystä 2023 aloitettiin kohdennetun nuorisotyön kehittämistä ja yhteistyön tiivistämistä etsivän nuorisotyön ja nuorten työpajatoiminnan välillä. Ensimmäinen askel oli siirtää etsivä nuorisotyön pysyvä toimisto ja läsnäolo Taitotuvalle. Laajennamme yhteistyötä ja samalla kehitämme etsivän nuorisotyön toiminta- ja palvelumallia siirtymällä vuoden 2024 aikana yhteen etsivään nuorisotyöntekijään.

Yhteysetsivaan.fi, uusi valtakunnallinen yhteyskanava, oli käytössä nyt toista vuotta, yhteydenottoja tuli kanavan kautta 1 kpl. Verkoston ja yhteiskumppanien yhteydenotot tulevat edelleen pääosin turvapostina, sähköpostina tai puhelimitse. Ohjaamon

siirtyminen työllisyyspalveluiden alle ja uusiin tiloihin Asemalle on tehostanut ja selkeyttänyt etsivien toimintaa. Yhteistyö on ollut sujuvaa ja nuorten palveluohjaus tuloksellista.

Aseman Lapset ry:n koordinoimaa Walkers-autotoimintaa, jalkautuvaa nuorisotyötä, toteutettiin 1.4-31.9.2023 eri taajamissa ja kylillä. Etsivät nuorisotyöntekijät, nuorisotyöntekijät sekä vapaaehtoiset liikuttivat Wautoa 2-4 päivää viikossa koko toimintakauden ajan. Wauto oli näkyvästi esillä myös eri tapahtumissa muun muassa lastenfestareilla, HankasalmiLivessä, Rantatapahtumassa ja Meijerirokissa. Toiminta koettiin hyödylliseksi, nuorisotyötä saatiin tuotua entistä läheisemmäksi ja näkyvämmäksi kuntalaisille. Toiminta oli myös tuloksellista: Wauto oli liikenteessä 73 kertaa, nuoria tavoitettiin yhteensä 642 ja 202 aikuista kävi tutustumassa Wautotoimintaan. Wautojakson päätteeksi nuorisopalvelut järjesti Wauton läksiäiset, Syysriekkujauset, kirkonkylän uimarannalla 29.9.

Hyvinvointipalveluiden myöntämät avustukset

Avustuksia jaettiin yhteensä 20 000 euroa. Kulttuuripalveluiden avustuksia jaettiin monipuolisesti toiminta-avustuksina 5 300 euroa ja kohdeavustuksina 5 700 euroa, yhteensä 11 000 euroa sekä kulttuuripalkinto 1 000 euroa. Kohdeavustuksissa painottui tapahtumien, esitysten ja näyttelyiden suuri määrä. Liikuntapalveluiden avustuksia jaettiin yhteensä 6000 euroa. Avustuksia jaettiin tasaisesti eri toimijoille toiminta-avustuksina 3 800 euroa ja kohdeavustuksina 2 200 euroa. Nuorisopalveluiden avustuksia jaettiin toiminta-avustuksina yhteensä 3 000 euroa.

Kunnan strategian mukaiset tavoitteet

Laadukkaat hyvinvointipalvelut 2023				
Keskeinen toiminto	Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Asiakkaat	Asiakaslähtöisyys palvelujen järjestämisessä ja viestinnässä	Vuorovaikutuksellinen kuuleminen ja hyvän hallinnon takeen mukainen virkamiestyö, tarkoituksenmukaisten palvelujen järjestäminen	Asiakasmäärät ja aukiolotunnit, asiakaspalaute, kohdennettu viestintä (mm. nuoriso, seniorit)	Kirjastokäynnit 47107 (-1,4%), kirjaston aukiolotunnit 6183
Henkilöstö	Hyvinvointipalveluiden henkilöstön yhteenkuuluvuuteen, työhyvinvointiin ja joustavuuden edellytyksiin satsaaminen niin, että palvelutarjonnassa hyödynnetään eri sektoreiden vahvuudet ja rahoitus.	Henkilöstön osallistaminen ja jaetun asiantuntemuksen hyödyntäminen yli sektorirajojen. Edellytykset työssä kehittämiseen.	Toteutuneet koulutuspäivät, työtyytyväisyyskyselyn tulokset, kehityskeskustelujen toteutuminen, sairauspoissaolojen määrä	Toteutuneet koulutuspäivät 52, työtyytyväisyyskysely 2023 tulokset ei vielä tiedossa, kehityskeskustelut pidetty hyvinvointipalvelujen yksiköissä, sairauspoissaolot 228
Viihtyisiä ja osallistava Hankasalmi				
Infra	Kohtaamis- ja liikuntapaikkojen kehittäminen. Laatutason määrittäminen liikuntapaikoille. Toimitilojen turvallisuus ja viihtyisyys.	Investoinnit ja hankkeet mm. kk:n urheilukenttä, yhteistyöverkostot ja yhteiskehittäminen. Liikunta- ja luontokohteiden kunnossapito, palautejärjestelmän kehittäminen mm. digitaalisuuden hyödyntäminen.	Asiakaskokemukset (laadullinen palaute). Toteutuneet investoinnit ja hankkeet. Toimitilojen data (esim. huoltotoimet liikunta- ja luontokohteissa)	Asiakaspalautetta kerätty suullisesti, mitä kirjattu ylös. Asiakaspalautetta ja datan keräämistä kehitetty, Aseman ulkokuntosalin ja kirkonkylän liikuntapuiston rakentaminen aloitettu
Liikunnan moninaisuuden ja liikuntaneuvonnan kehittäminen	Terveyden ja koetun hyvinvoinnin lisääminen liikunnan avulla; liikuntastrategian luominen tukemaan liikkumisen edistämistä.	Eri toimijoiden yhteensaattaminen ja esilletuonti sekä koordinaatio. Liikuntaneuvonta osaksi terveydenhoitoa	Liikuntaryhmien määrä, liikuntaneuvonnan tavoitavuus (yksilöt, ryhmät, tapahtumat)	Liikuntaneuvonnassa 128 tavoitettua asiakasta, joista 80 henkilökohtaisen liikuntaneuvonnan prosessiasiakkaita.
Digitaalisten palvelujen kehittäminen	Digisyrjäytymisen ehkäiseminen ja digitaalisten palvelujen laajempi käyttö; saavutettavuuden edistäminen mm. hyvinvointialueen palvelut	Kaiken ikäisten digiopastaminen	Digitoinnin järjestäminen	Kirjastolla toteutettu digineuvontaa syksystä alkaen, kansalaisopistolla järjestetty seniorien tietotekniikka ja tietotekniikan yksilöopetusta
Elinvoimaisuuden vahvistaminen	Yhteistyö järjestö- ja tapahtumakentällä	Yhteisöllisyyden vahvistaminen; yhteistyötapahtumien, harrastusten ja järjestötoiminnan mahdollistaminen	Toimijatapaamiset, yhteistapahtumat	Toimijatapaamiset järjestetty 28.3 ja 21.9.
Nuorisotyön kehittäminen ja nuorten osallisuuden aktivoiminen	Oppilaan/opiskelijan kuuleminen ja osallistaminen, nuorisovaltuustotoiminta	Koulunuorisotyön toimintamalli, kohtaamispaikkojen kehittäminen	Hankeraportti, hankkeen juurruttaminen osaksi perusnuorisotyötä hankkeen päätyttyä.	Hankkeessa juurtuneet toimintamallit; ryhmäytyt, luokkavierailut, nivelvaihtelyt, pienryhmätoiminta kaiken muun perustyön lisäksi.

Arvio strategian mukaisten tavoitteiden toteutumista

Pääosin strategiset tavoitteet ovat toteutuneet hyvin. Vuoden 2023 aikana talousarviossa pysyttiin miltei täydellisesti (toteuma n. 100,3 %) vaikka inflaatio vaikeutti toimimista. Suunnitellut toimet pystyttiin toteuttamaan asiakkaiden, henkilöstön ja infran näkökulmasta.

Asiakkaat

Kirjaston vuotta väritti pitkään jatkunut henkilöstövaje. Tämän seurauksena Aseman kirjastossa asiakaspalvelutuntien määrä väheni 22 %, mutta kirjasto ei ollut tätä aikaa suljettuna, vaan omatoimikäytöllä. Käyttäjien määrä Aseman kirjastossa nousikin viime vuodesta 5,6 %, eli käyttäjät ovat löytäneet omatoimikirjaston laajoine aukioloaikoineen. Pääkirjastossa kävijämäärät olivat hienoisessa laskussa (-2%).

Kirjaston aukiolotuntien määrä ei ole suoraan verrannollinen viime vuoden toimintakertomuksen lukuihin, sillä tilastoinnissa paljastui merkittävä virhe. Todellista laskua aukiolotunteihin vuodesta 2022 on n. 100 tunnin verran (-2 %). Tästä noin 75 tuntia johtuu

syyskuussa tapahtuneesta Hankasalmen kunnan verkkoyhteyden katkoksesta, jonka vuoksi Aseman kirjastossa ei ollut lainkaan omatoimikäyttöä viikon ajan. Loput 25 tuntia ovat pääkirjaston ja Niemisjärven kirjaston poikkeusaukioloista johtuneita supistuksia. Kirjaston hankintoja on ohjattu entistä enemmän asiakaslähtöiseen suuntaan.

Liikuntatoimessa Aseman ulkokuntosalin paikkaa korotettiin asiakaskyselyllä. Toimijatapaamisia järjestettiin jo vakiintuneeseen tapaan kaksi kappaletta. Toimijoiden Facebook-ryhmän toiminta on hieman vilkastunut viime vuodesta. Suullisen palautteen keräyskanava oli laiskahkolla käytöllä, tähän voitaisiin panostaa tulevana vuonna enemmän.

Henkilöstö

Hyvinvointipalveluissa on panostettu laajasti henkilöstön kouluttamiseen. Ilmaiset ja edulliset verkkokoulutukset ovat tuoneet uuden mahdollisuuden henkilöstön osaamisen kehittämiseen. Verkkokoulutusten etuna on nähty myös ajansäästö. Verkkokoulutukset eivät pääosin syö koko työpäivän tuntimäärää ja matka-ajan säästössä tulee myös tehokkuutta. Näiden koulutusten lisäksi on panostettu tärkeäksi

koettuihin täsmä koulutuksiin palveluissa. Kirjaston osalta koulutuksiin ei ollut loppuvuodesta käytettävissä lainkaan aikaa. Hyvinvointipalveluiden kokonaishenkilöstön kanssa on käyty kehityskeskustelut, missä on sovittu toiminnan kehittämistä ja pyritty vaikuttamaan työhyvinvointiin. Vuoden 2023 sairauspoissaolomäärä oli poikkeuksellisen korkea, 228 päivää. Tilanne tulee analysoida huolella ja tehdä tarvittavat toimenpiteet, jotta tilanne saadaan takaisin normaaliksi.

Infra

Kirkonkylän liikuntapuisto on poikkeuksellisen suuri liikuntainvestointi, joka kohdistuu vuosille 2023-2024. Syksyn 2023 aikana toteutettiin liikuntapuistossa ne toimet, jotka syksyille suunniteltiin. Toteutetuja asioita ovat olleet muun muassa maanrakennus, vanhojen rakennusten purku, uusien pohjien tekeminen sekä katsomon rakentaminen. Kentän on tarkoitus valmistua toukokuussa 2024.

Aseman ulkokuntosali oli 2023 investoinneissa mukana. Hanke ajautui vastatuuleen liikuntapaikan rakentamiseen tulleen oikaisuvaatimuksen takia. Aseman ulkokuntosalin piti valmistua syksyn aikana, mutta oikaisuvaatimuksen takia maanrakennustöihin päästiin vasta kuukausia alkuperäistä aikataulua myöhemmin. Routa esti projektin etenemisen loppuvuodesta, joten liikuntapaikan viimeistelyt jäivät vuodelle 2024.

Liikuntapaikkojen datan keräämistä on kehitetty vuoden aikana. Tehtyjä toimia ovat olleet muun muassa Turvallisuusasiakirjatyön päivittäminen, mikä koskettaa kaikkia kunnan sisä- ja ulkoliikuntapaikkoja. Suunnitelmatyötä on tehnyt kunnan tilauksesta Itä-Suomen turvatalo. Työ valmistuu alkuvuoden 2024 aikana. Turvallisuusasiakirjat parantavat liikuntapaikkojen turvallisuutta. Datan kerääminen ja datan ylläpito yksinkertaistuu projektin myötä. Liikuntapalveluissa on päädytty ottamaan käyttöön Eners-järjestelmä, millä saadaan tehdyt korjaus- ja huoltotoimet kirjattua ajantasaisesti. Järjestelmä antaa mahdollisuuden myös asiakaspalautteen vastaanottoon.

Liikunnan moninaisuuden ja liikuntaneuvonnan kehittäminen

Liikuntaneuvontaan osallistuneiden kehitystä kartoitettiin matkan varrella. Tuloksia kartoitettiin seuraavissa asioissa. Asiakkailta kehitystä tapahtunut eri osissa (tulokset ennen ja jälkeen): terveydentila 3,3/3,8; fyysinen kunto 2,6/3,2; liikunnan määrä 2,4/3,2; henkinen hyvinvointi 2,6/3,2; elämän laatu 3,8/4,2. Liikuntaneuvonnan asiakkaista 84 % koki

palvelun erittäin hyödylliseksi ja 14 % jonkin verran hyödylliseksi. Liikuntaneuvonnan vaikutus pystyvyyteen koettiin myös selvästi. Paljon vaikutusta oli 63 % vastaajista ja jonkin verran 36 % vastaajista.

Liikuntaneuvonnalla on tavoitettu merkittävä määrä kaikkein vähiten liikkuvia ja liikkumisen lisäämisestä eniten hyötyviä kuntalaisia. #hankasalmiliikkuu – hanke osallistui aktiivisesti tapahtumiin Hankasalmella sekä hankkeen omiin tapahtumiin että muihin yhteistyötapahtumiin. Liikuntaneuvontaa on tätä kautta saatu paremmin näkyviin kunnan alueella.

Digitaalisten palvelujen kehittäminen

Vapaaehtoisten vertaisneuvojen vetämät viikoittaiset digineuvonnat lähtivät käyntiin lokakuussa, ja niitä ehdittiin järjestää 9 kappaletta. Kansalaisopistolla tietotekniikkaan liittyviä kursseja järjestettiin 136 tuntia yhteensä kuudella kurssilla, joissa asiakkaita oli 41 henkilöä. Seniorien digikurssit on koettu tärkeäksi toiminnaksi. Kyseisillä kursseilla pystytään pureutumaan yleisimpiin tietoteknisiin haasteisiin isolla ryhmällä. Kohdennettuihin ongelmiin ja erityistarpeisiin tietotekniikan yksilöopetus tarjoaa vaihtoehdon eri ikäisille ihmisille. Yksilöopetusta hankki vuoden aikana 11 opiskelijaa.

Elinvoimaisuuden vahvistaminen

Toimijatapaamiset on koettu tärkeäksi kohtaamispaikaksi kunnassa. Yleisesti tapaamisiin osallistuu noin 20-30 henkilöä eri järjestöistä ja ryhmistä. Toimijoiden kuulumiset ja tiedonvälitys on tapaamisten keskiössä. Hankasalmella on tavoitteena järjestää vuodessa kaksi toimijatapaamista. 28.3. toimijatapaaminen oli kirjastolla. Kevään tapaamisessa kartoitetaan Toimijoiden tulevia suunnitelmia esimerkiksi kesätapahtumia, ja pyritään edistämään toimijoiden välistä yhteistyötä niissä. Syksyn 21.9. toimijatapaamisen aiheena oli Leader-rahoitukset. Maaseutukehityksestä Tiina Seppälä, Anja Kauppinen ja Riikka Pietiläinen esittelivät nykyisiä avustusvaihtoehtoja. Vuoden aikana järjestettiin merkittäviä yhteistapahtumia yhdessä järjestöjen, seurakuntien, yritysten ja hyvinvointialueen kanssa. Merkittävimpiä yhteistapahtumia ovat olleet Äideistä parhain –konsertti 12.5., Lastenfestarit 10.6., Hankasalmilive 30.6., Seniorihumputtelut 3.10., Yökirjasto 3.11., Joulutori Niemisjärvellä 9.12., Kirkonkylän joulutapahtuma. Näiden tapahtumien lisäksi hyvinvointipalvelut on ollut mukana toteuttamassa lukuisia muita yhteistapahtumia joko mukana toiminnassa tai avustamalla tapahtumaa.

Nuorisotyön kehittäminen ja nuorten osallisuuden aktivoiminen

Koulunuorisotyölle on myönnetty hankeavustus vuosille 2023-2024. Koulunuorisotyöhön on luotu toimintamallit edellisen hankekauden aikana, joita on matkan varrella hiottu kokemuksen karttuessa. Nivelvaihtely, ryhmäytyminen ja pienryhmätoiminta on nähty kannattaviksi toimintamalleiksi. Koulussa tavoitetaan helposti koko ikäluokka. Koulunuorisotyön avulla saadaan tehtyä myös yleistä kunnallista nuorisotyötä tuetuksi.

Taloudellisten tavoitteiden ja talousarvion toteuttaminen

Hyvinvointipalveluiden talousarvio toteutui hyvin tarkasti suhteessa budjetoituun talousarvion toteutuman ollessa 100,27 % (ylitys 3287,64 euroa). Korkea inflaatio haastoi hyvinvointipalveluiden tapaisen palvelun: yleisten hintojen ja palkkojen kasvu vaikutti talousarvioon. Henkilöstökulujen osuus talousarviosta on jopa 55 %, joten usean prosentin palkkojen nousu vaikutti merkittävästi talousarvion toteutukseen. Hyvinvointipalvelujen henkilöstökulut ylittyivät 21.300 eurolla. Muita talousarviota haastavia asioita oli muun

muussa runsasluminen talvi, joka nosti liikuntapaikkojen hoidon kustannuksia. Edellä mainituista haasteista huolimatta toiminnalliset tavoitteet saatiin toteutettua hyvin.

Henkilöstö

Henkilöstö on pysynyt vuoden aikana pääosin vakana. Nuorisopalveluissa alkuvuoden työskenteli määräaikaisesti oppisopimuksella 0,5 htv toinen nuorisotyöntekijä. Lisäksi hän teki 50 %:n sijaisuutta koulunuorisotyö 2023-2024 -hankkeen johdosta. Huhtikuun lopulla nuorisotyöhön saatiin rekrytöityä nuorisotyöntekijä toistaiseksi voimassa olevaan osa-aikaiseen (50 %) toimeen. Tämän lisäksi hän työskenteli 50 % koulunuorisotyöhankkeessa. Kansalaisopiston suunnittelijaopettaja siirtyi määräaikaisesti osittaiseen työaikaan (80 %) aikavälille 1.9.2023-30.4.2024 täydennyskoulutautumisen vuoksi. Kirjastopalveluissa vuotta värittä pitkään jatkunut henkilöstövaje.

Taloudelliset tavoitteet	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama euroa	TA-TP %
Kirjastopalveluiden käyttötalouden nettomenot, euroa/asukas	69,58	73,19	77,15		77,15	77,82	0,67	0,9 %
Kulttuuripalveluiden käyttötalouden nettomenot, euroa/asukas	14,54	16,57	16,83		16,83	15,91	-0,92	-5,5 %
Liikuntapalveluiden käyttötalouden nettomenot, euroa/asukas	53,40	48,87	55,9		55,90	64,16	8,26	14,8 %
Nuorisopalveluiden käyttötalouden nettomenot, euroa/alle 29-vuotiaat asukkaat	100,61	129,36	161,62		161,62	175,06	13,44	8,3 %
Kansalaisopiston käyttötalouden nettomenot, euroa/opetustunti	54,84	55,43	52,91		52,91	60,74	7,83	14,8 %
Opetustuntien lukumäärä	5 726	6 016	6 600		6 600	5 523	-1077	-16,3 %
Henkilöstön määrä (htv1)	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama euroa	TA-TP %
Vakituiset	7,20	7,40	7,90		7,90	8,18	0,28	3,5 %
Sijaiset								
Muut määräaikaiset	14,56	14,99	16,90		16,90	13,75	-3,15	-18,6 %
Oppisopimus		0,85	1,5		1,50	1,61	0,11	
Yhteensä	21,76	23,24	26,30		26,30	23,54	-2,76	-10,5 %
Käyttötalouden tulot ja menot	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama euroa	TA-TP %
Kansalaisopisto								
Tulot	117	110	103		103	104	1	1,0 %
Menot	431	444	452		452	439	-13	-2,9 %
Netto	-314	-334	-349		-349	-335	14	-4,0 %
Kulttuuripalvelut								
Tulot	2	2	4		4	3	-1	-25,0 %
Menot	70	78	83		83	75	-8	-9,6 %
Netto	-68	-76	-79		-79	-72	7	-8,9 %
Kirjastopalvelut								
Tulot	10	5	11		11	12	1	9,1 %
Menot	336	342	372		372	366	-6	-1,6 %
Netto	-326	-337	-361		-361	-354	7	-1,9 %
Liikuntapalvelut								
Tulot	19	49	58		58	73	15	25,9 %
Menot	269	274	320		320	365	45	14,1 %
Netto	-250	-225	-262		-262	-292	-30	11,5 %
Nuorisopalvelut								
Tulot	173	202	165		165	180	15	9,1 %
Menot	285	341	344		344	360	16	4,7 %
Netto	-112	-139	-179		-179	-180	-1	0,6 %
Hyvinvointipalvelut yhteensä								
Tulot	321	368	341		341	372	31	9,1 %
Menot	1 391	1 479	1 571		1 571	1 605	34	2,2 %
Netto	-1 070	-1 111	-1 230		-1 230	-1 233	-3	0,2 %

Varhaiskasvatuspalvelut

Kuvaus vuoden 2023 toiminnasta

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista sekä edistää hyvinvointia. Varhaiskasvatus on lapsen suunnitelmallisen ja tavoitteellisen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatusta voidaan järjestää perhepäivähoidossa, päiväkodissa tai avoimena varhaiskasvatustoimintana, kuten kerho- tai leikkitoimintana. Jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta, ja huoltajat päättävät lapsensa osallistumisesta varhaiskasvatukseen.

Hankasalmen kunnassa varhaiskasvatusta järjestettiin kolmessa päiväkodissa sekä perhepäivähoidossa. Päiväkodit sijaitsevat Niemisjärvellä (Sinisiiven päiväkotikoti, 21-paikkainen), Asemalla (Metsätähden päiväkotikoti 30-paikkainen) sekä kirkonkylällä (Sillankorvan päiväkotikoti 50-paikkainen). Lisäksi varhaiskasvatuspalveluihin kuului 5 perhepäivähoitajaa, joista yksi eläköityi alkuvuoden aikana. Perhepäivähoitajista yksi on Asemalla ja kolme kirkonkylällä.

Varhaiskasvatuslaki tuen kolmiportaisuudesta tarkoittaa sitä, että varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa ja hyvinvointinsa edellyttämää tukea osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa viivytyksettä tuen tarpeen ilmettyä. Tuen kolmiportaisuus tarkoittaa yleistä tukea, tehostettua tukea tai erityistä tukea. Lapselle annettava tuki voi sisältää lapsen tarvitsemia rakenteellisia, pedagogisia tai hodollisia toimenpiteitä. Annettavasta tuesta tulee tehdä viipymättä hallintopäätös lain mukaan ja kunnassa sen on tehnyt varhaiskasvatuspäällikkö

varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoinnin ja huoltajien kuulemisen jälkeen.

Varhaiskasvatuksen asiakasmaksulakia (1503/2016) muutettiin 1.3.2023 alkaen jälleen siten, että asiakasmaksuja alennettiin korottamalla maksujen perusteena olevia tuloeroja 33 prosenttia. Tämän johdosta varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja toteutui vain vajaa 79 000 euroa (TA2023 90 000 euroa).

Lisäksi varhaiskasvatukseen tuli laki yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta 1.6.2023 alkaen, minkä myötä jokaiseen varhaiskasvatuksen yksikköön tuli velvoittavaksi laatia yksikkökohtaiset yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat. Sivistyslautakunta hyväksyi yksikkökohtaiset yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien pohjat syksyllä 2023 ja niiden laatiminen kuhunkin varhaiskasvatusyksikköön on toteutettu alkuvuodesta 2024, perhepäivähoito mukaan lukien.

Strategiset tavoitteet ovat toteutuneet suunnitellusti kaiken muun osalta, paitsi digiosaamisen vahvistamisessa.

Lasten lukumäärä ei ole oleellisesti vähentynyt. 31.12.2023 lapsia oli hoidossa 123 lasta ja samana ajankohtana 2022 lukumäärä oli 131 lasta. Syntyvien lasten määrä vaikuttaa kotihoidon tukeen, jonka osuutta on vuosittain vähennetty.

Kunnan strategian mukaiset tavoitteet

Laadukkaat ja osallistavat varhaiskasvatustalot 2023				
Keskeinen toiminto	Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Perhepäivähoidon säilyttäminen	Perhepäivähoitajien työssä jaksaminen sekä veto- ja pitovoima	Veon kotikäynnit, puhelinyhteys, yhteiset retket, satutunnit, musiikkituokiot, tapaamiset koko porukalla, perheille tiedottaminen. Työvuorosunnittelu, mahdollinen työaikapankkiin liittyminen ja kiinteä kuukausipalkka. Tasa-arvohanke.	Kotikäyntien määrä ja koulutukseen osallistumiskerrat. Perhepäivähoitajien määrä. Tiimitapaamiset. Hanketyöntekijän toteutuneet käynnit.	Toteutunut suunnitellusti. Kotikäyntejä 2 kertaa vuoden aikana ja veto on käynyt kerran + tarvittaessa. Tiimitapaamiset joka toinen kuukausi. Hanketyöntekijä käynyt siellä, missä hänet haluttu ottaa vastaan.
Lakisääteisen kolmiportaisen tuen järjestäminen varhaiskasvatuksessa/Inklusiivisen varhaiskasvatuksen periaatteet	Inklusiivisuuden ja tuen toteutuminen	Tukeen vastaaminen viipymättä, sen on oltava jatkuvaa ja kokoaikaista. Lähipalveluperiaate. Veon työpanos.	Henkilöstön riittävyys. Meneillään oleva tasa-arvohanke. Tuen toteutumisen arvioiminen säännöllisesti.	Toteutunut suunnitellusti. Henkilöstön mitoitus niukka, joskin riittävä. Tasa-arvohankkeesta merkittävä apu henkilöstön riittävyyteen ja tukeen vastaamiseen. Veon työpanos ja
Elinvoimaisuutta lisäävä Hankasalmi	Liikunta osana jokapäiväistä toimintaa, terveystuokioita, liikuntamyönteisyys	Liikunnan vuosikello. Päiväkodin liikuntavastaava ja koko varhaiskasvatuksen liikunnan koordinaattori. Kunnan liikuntakoordinaattorin palvelujen hyödyntäminen.	Ohjattujen liikuntatuokioiden määrä. Liikunnan vuosikello jokaisessa yksikössä	Toteutunut suunnitellusti. Viikoittain ohjatut liikuntatuokiot jokaisessa yksikössä. Liikunnan vuosikello aloitettu.
Digiosaaminen	Henkilöstön sujuva sähköisten alustojen ja ohjelmistojen käyttäminen	Lomakkeet, hakemukset ja arkistointi sähköisessä muodossa; henkilöstön osaamisen vahvistaminen. Sähköinen dokumentointi osana arkea.	Toimivat koneet kaikissa varhaiskasvatuksen yksiköissä. Sisäinen koulutus henkilöstölle. Sähköisen dokumentoinnin toteutumisen arvioiminen.	Toimivat koneet yksiköissä. Sisäinen koulutus ei ole ollut riittävä.
Viihtyisä ja voimaannuttava Hankasalmi				
Kestävän kehityksen tukeminen, ympäröivästä luonnosta huolehtiminen ja hyödyntäminen	Yhdessä huolehditaan ympäröivästä luonnosta, suunnitellaan ja järjestyttään hankintoja ja hyödynnetään luonnon antimia.	Retket luontoon. Huolehditaan välineistä ja tavaroista ja välitetään turhia hankintoja. Metsä-Mörrikoulutus, lähiympäristön hyödyntäminen.	Retket ja ryhmiin osallistujien määrä	Toteutunut suunnitellusti. Viikottaiset retket lähiympäristöön kaikissa yksiköissä.
Työhyvinvointi ja muutosten näkeminen mahdollisuuksina	Yhteistyötä vahvistamalla tuetaan varhaiskasvatuksen henkilöstön ja asiakkaiden hyvinvointia	Monialaisen yhteistyön lisääminen, työnohjaus ja koulutus. Positiivisuus, huomaa hyvä.	Toteutuneet koulutukset, uudet yhteistyömuodot, toteutuneet yhteistyöpalaverit ja palautteet.	Koulutuksia toteutunut 91 pv, samoin yhteistyöpalaverit, tyhyt ja yhteinen suunnittelupäivä.

Arvio strategian mukaisten tavoitteiden toteutumisesta

Perhepäivähoidon säilyttäminen

Perhepäivähoitajat ovat osallistuneet yhteisiin koulutuksiin, kuten Positiivinen pedagogiikka –, liikunta- ja Sharepoint-koulutus. Lisäksi heille hankittiin omat tabletit sähköisen kirjaamisen ja arkistoinnin vuoksi. Tiimitapaamiset varhaiskasvatuspäällikön kanssa ovat toteutuneet joka toinen kuukausi ja sen lisäksi perhepäivähoitajilla on oma tiimi joka toinen kuukausi. Tasa-arvo hanketyöntekijän kanssa tehtävä yhteistyö on tapahtunut niin, että perhepäivähoidon asiakkaille on järjestetty yhteinen joulujuhla Hiihtomaan kodalla. Ja halutessaan perhepäivähoitajat ovat voineet pyytää hanketyöntekijää kotiinsa, esimerkiksi askartelemaan lasten kanssa. Perhepäivähoitoon hankittiin liikuntavälineitä ja soittimia yhteiskäyttöön varhaiskasvatukseen lahjoitetulla rahalla.

Perhepäivähoidon osalta olemme tilanteessa, että perheet eivät ole yhtä halukkaita hakemaan perhepäivähoitopaikkoja, kuten aikaisemmin. Sillankorvan päiväkotia on osoittautunut kirkonkylällä vetovoimaiseksi vaihtoehdoksi myös alle 3-vuotiaiden osalta, johtuen siitä, että päiväkodissa on erillinen alle 3-

vuotiaiden ryhmä. Lähinnä Aseman ja Niemisjärven suunnalla on ollut kysyntää vapaista perhepäivähoitopaikoista pienten alle 3-vuotiaiden osalta.

Lakisääteisen kolmiportaisen tuen järjestäminen varhaiskasvatuksessa/Inklusiivisen varhaiskasvatuksen periaatteet

Tuen tarpeeseen on vastattu tekemällä hallintopäätökset yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa ja huoltajia kuullen. Hallintopäätökseen on kirjattu lapsen tarvitsemat tukitoimet, kuten kirjaus henkilöstön riittävyydestä. Olemme tehneet henkilöstön osalta talojen välistä yhteistyötä resurssin muodossa sekä palkattu tarvittaessa sijaisia henkilöstömitoituksen turvaamiseksi sekä lasten tuen tarpeeseen vastaamiseksi.

Tasa-arvohankkeen painopiste kohdistui erityisesti alle 3-vuotiaisiin ja tärkeänä tavoitteena on ollut tasa-arvoisuuden toteutuminen sekä tukeen vastaaminen. Loppuvuodesta 2023 tasa-arvohanke päättyi 2022–2023 osalta, jolloin alkoi Valtion erityisavustus varhaiskasvatukseen ja esi- ja perusopetukseen koronaepidemian (COVID-19) vaikutusten tasoittelemiseksi vuosille 2022–2024. Hankkeessa jatkoi sama työntekijä kuin tasa-arvohankkeessakin. Lisäksi on palkattu ryhmäavustaja tuen tarpeeseen

vastaamiseksi sekä tehty paljon pienryhmätoimintaa kaikissa yksiköissä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja käy päiväkotiyksiköissä kerran viikossa pitämässä kerhoja ja yksilötuokioita sekä tarvittaessa perhepäivähoidossa.

Elinvoimaisuutta lisäävä Hankasalmi

Tavoitteeksi varhaiskasvatuksessa on asetettu liikunnan lisääminen osana jokapäiväistä toimintaa, terveysliikunnasta huolehtiminen ja liikuntamyönteisyyden lisääminen. Hankasalmi liikkuu –hankkeen kautta varhaiskasvatukseen on aloitettu liikunnan vuosikellon laadinta ja se on tarkoitus jalkauttaa käytäntöön vuoden 2024 aikana. Joulujuhlatapahtumat päiväkoissa toteutettiin joulun ja liikuntapolkutahtumina.

Jokaisella päiväkotiyksiköllä on käytössä vuoro koulujen liikuntasaleista kerran viikossa ja lasten kanssa tehdään myös retkiä kerran viikossa lähiympäristöön. Lisäksi talviliikuntaa varten on varattu vuorot luistelu ja hiihtoa varten. Perhepäivähoitoon on hankittu liikuntaan houkuttelevia välineitä, muun muassa potkumopo ja jumppapataja, joita perhepäivähoitajat kierrättävät keskenään noin kuukauden välein.

Digiosaaminen

Muutokset sähköisissä järjestelmissä ovat tapahtuneet nopeasti, ilman henkilöstön tiedottamista ja asianmukaista sisäistä koulutusta. Henkilöstö on joutunut perehtymään uusiin sähköisiin alustoihin vertaistuen ja itseopettelun kautta, ja järjestelmät ovat päivittäisessä käytössä. Digiosaamiseen uutena asiana tulivat vasujen kirjaaminen ja arkistointi sähköisessä muodossa pilvipalveluun. Muutos tapahtui nopealla aikataululla, ilman asianmukaista ennakkotiedottamista ja riittämättömällä koulutuksella. Toisin sanoen tavoitteena oli henkilöstön osaamisen vahvistaminen, mutta ei se ei toteutunut toivotulla tavalla.

Kestävän kehityksen tukeminen, ympäröivästä luonnosta huolehtiminen ja hyödyntäminen

Jokainen päiväkotiyksikkö tekee viikoittain retkiä metsään ja lähiympäristöön. Metsämörri-koulutuksen oppeja on hyödynnetty toiminnassa. Myös perhepäivähoidossa on osallistuttu muun muassa roskien keräämiseen lähialueelta. Askarteluissa hyödynnetään kierrätysmateriaalia ja hankintoja tehdään harkiten sekä panostetaan lelujen kestävyteen.

Työhyvinvointi ja muutosten näkeminen mahdollisuuksina

Työyhteisön hyvinvointiin panostettiin järjestämällä Positiivinen pedagogiikka –koulutus sekä varhaiskasvatuksen yhteissuunnittelupäivä sekä tyhyjä. Tulevana vuonna siirrämme painospistealuetta vahvemmin tukemaan työhyvinvointia järjestämällä henkilöstölle yksilö- ja ryhmätyönohjausta.

Henkilöstö

Henkilöstön rekrytoiminen osoittautui haastavaksi, erityisesti päteviä varhaiskasvatuksen opettajia oli vaikea saada. Lisäksi luonnollista poistumaa oli eläköitymistä myötä ja jätimme hakematta kaksi toistaiseksi voimassa olevaa lastenhoitajan paikkaa kunnassa, koska vuonna 2030 pitäisi lain mukaan olla suhteessa enemmän opettajia varhaiskasvatuksen henkilöstössä. Lisäksi jätimme yhden perhepäivähoitajan paikan täyttämättä eläköitymisen jälkeen, koska perhepäivähoitajaksi haluavia ei juuri löydy.

1.1.2023 alkaen varhaiskasvatuksen opettajan toimi muutettiin varhaiskasvatuksen sosionomin toimeksi ja tehtävään siirrettiin lastenhoitajasta sosionomiksi kouluttautunut henkilö.

Kevään 2023 aikana varhaiskasvatuspalveluissa selvitettiin johtajuusjärjestelyjä. Kunnan kolmessa päiväkodissa johtajuudet oli järjestetty niin, että Sinisiiven päiväkodin johtajan tehtäviin kuului myös ryhmässä toimiminen. Metsätähden vuorohoitopäiväkodissa ja Sillankorvan päiväkodissa oli yhteinen hallinnollinen päiväkodinjohtaja, joka on vuoden 2025 alussa eläköitymässä. Sinisiiven päiväkodin johtajan irtisanouduttua kesäkuussa 2023, nähtiin mahdollisuutena tehdä muutos johtajuusjärjestelyihin siten, että hallinnollinen johtajuus muutettiin Sinisiiven ja Metsätähden päiväkoteihin, johon rekryttiin uusi johtaja. Sillankorvan päiväkodin johtajana jatkaa eläköitymiseen saakka entinen Sillankorvan ja Metsätähden päiväkodin hallinnollinen johtaja työkuvan muuttuessa siten, että hän osallistuu myös päivittäiseen opetus- ja kasvatustyöhön ryhmässä. Tämä muutos oli myös ko. päiväkodin johtajan oma toive työn keventämisen näkökulmasta ennen eläkkeelle jäämistä.

Taloudellisten tavoitteiden ja talousarvion toteutuminen 2023

Varhaiskasvatuspalvelujen toimintakate oli 1 827 380 euroa (2022/1.710.680 euroa ja 2021/ 1.679.188

euroa), tämä oli 93 717 euroa vähemmän kuin talousarviovalmistelussa oli arvioitu. Toimintatuottoja toteutui 23 700 euroa enemmän kuin talousarviossa arviointiin. Tuloja kasvattivat saadut hankemäärärahat ja myyntitulot. Henkilöstökulut toteutuivat 39 582 euroa pienempinä talousarvioon nähden. Henkilöstökulujen toteuma oli 1 287 218 euroa (2022/1 323 428 euroa). Henkilöstökulujen laskuun edellisestä vuodesta vaikutti henkilöstömäärän lasku. Vuonna 2022 oli henkilöstöä 34,15 htv ja vuonna 2023 30,53. Määräaikaista henkilöstöä on jouduttu palkkaamaan jonkun verran sisäisten järjestelyjen sekä tuen tarpeen lakimuutoksen myötä. Pitkän tähtäimen suunnitelmassa tulee pyrkiä pysyviin ja varhaiskasvatustilain 2030 mukaisiin henkilöstöjärjestelyihin. Suunnittelemalla hyvin ja vastaamalla näihin vaatimuksiin, varmistetaan varhaiskasvatuksen laatu ja pedagogiikka.

Varhaiskasvatuksessa on ollut rekrytointihaasteita erityisesti varhaiskasvatusopettajien saatavuudessa, minkä vuoksi sisäisillä järjestelyillä on siirretty lastenhoitajia varhaiskasvatuksenopettajien paikoille ja heille on puolestaan palkattu sijaisia. Näin on jouduttu toimimaan kaikissa päiväkodeissa. Myös tästä on tullut säästöjä henkilöstökuluissa.

1.3.2023 alkaen varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja alennettiin jo neljännen kerran. 65 prosenttia lapsista on jo 0-luokassa eli hoitopäivämaksuja ei peritä lainkaan. Lasten määrä varhaiskasvatuksessa ei ole vähentynyt, vaan pysynyt samalla tasolla kuin aiempinakin vuosina. Lasten hoitopäivämaksuja kertyi vajaa 79 000 euroa, mikä jäi 11 000 euroa alle budjetoidun. Vuoteen 2020 verrattuna hoitopäivämaksutulot ovat pudonneet 50 prosenttia. Vertailun vuoksi vuonna 2022 hoitopäivämaksuja kertyi 109 562 euroa, (2021) 144.117 euroa ja (2020) 160.427 euroa. Varhaiskasvatuksen asiakasmaksujen järjestelmällinen alentaminen valtion linjausten johdosta näkyy selkeästi saaduissa tuloissa.

Lasten kotihoidon tukea jäi käyttämättä vajaa 17 000 euroa (TA 141 800 euroa) ja se pysyi samalla tasolla kuin edellisenäkin vuotena. Vuonna 2022 lasten kotihoidon tukea toteutui 124 726 euroa ja 2021 151 590 euroa. Yhä nuorempia lapsia tuotiin päiväkotiin hoitoon, mikä kuvaa tilannetta työllisyystilanteesta.

31.12.2023 hoidossa oli 123 lasta (2022/131), joten kustannukseksi tulee 13 842 euroa/hoidossa ollut lapsi. Kustannukset nousivat edellisestä vuodesta. (Kaava: oli 1 827 383 € – kotihoidontuen määrä 124.831 € = 1.702.552 € : 123 = 13 842 €/lapsi)

Taloudelliset tavoitteet	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP euroa	%
Päivähoidon nettokustannukset/hoidossa olleet lapset/vuosi	12 124	12 107	13 901		13 901	13 842	-59	-0,4 %
Henkilöstön määrä (htv1)								
Varhaiskasvatuspalvelut								
Vakituiset	26,08	23,3	28,1		28,1	23,28	-4,82	-17,2 %
Sijaiset	3,42	5,13	2,1		2,1	5,5	3,4	161,9 %
Työllistetyt	1,82	1,71				0	0	
Muut määräaikaiset	0,17	3,66	2		2	1,75	-0,25	-12,5 %
Oppisopimus		0,35				0	0	
Yhteensä	31,49	34,15	32,2		32,2	30,53	-1,67	-5,2 %

Käyttötalouden tulot ja menot	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP euroa	TA-TP %
Päiväkoti Sillankorva								
Tulot	78	67	41		41	51	10	24,4 %
Menot	593	616	664		664	742	78	11,7 %
Netto	-515	-549	-623		-623	-691	-68	10,9 %
Päiväkoti Metsätähti								
Tulot	32	28	20		20	30	10	50,0 %
Menot	462	489	580		580	501	-79	-13,6 %
Netto	-430	-461	-560		-560	-471	89	-15,9 %
Päiväkoti Sinisiipi								
Tulot	37	28	29		29	37	8	27,6 %
Menot	338	344	396		396	389	-7	-1,8 %
Netto	-301	-316	-367		-367	-352	15	-4,1 %
Perhepäivähoito								
Tulot	24	20	20		20	12	-8	-40,0 %
Menot	280	262	254		254	200	-54	-21,3 %
Netto	-256	-242	-234		-234	-188	46	-19,7 %
Lasten kotihoidontuki								
Tulot								
Menot	152	125	142		142	125	-17	-12,0 %
Netto	-152	-125	-142		-142	-125	17	-12,0 %
Varhaiskasvatuksen hankkeet								
Tulot	22	66	58		58	62	4	
Menot	46	84	53		53	62	9	17,0 %
Netto	-24	-18	5		5	0	-5	
Varhaiskasvatuspalvelut yhteensä								
Tulot	193	209	168		168	192	24	14,3 %
Menot	1 871	1 920	2 089		2 089	2 019	-70	-3,4 %
Netto	-1 678	-1 711	-1 921		-1 921	-1 827	94	-4,9 %

2.2.5 Ympäristölautakunta

Talousarvion toteutuminen

YMPÄRISTÖTOIMI (1 000 euroa)	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP euroa	%
Ympäristölautakunta								
Myyntituotot	2 798	2 637	2 290		2 290	2 365	75	3,3 %
Maksutuotot	4	2	2			4	2	100,0 %
Tuet ja Avustukset	1	2				7	7	
Muut toimintatuotot	1 896	2 013	2 169	380	2 549	2 473	-76	-3,0 %
TOIMINTATUOTOT	4 699	4 654	4 461		4 841	4 849	8	0,2 %
Henkilöstökulut	1 861	1 840	1 668		1 668	1 695	27	1,6 %
Palvelujen ostot	1 262	1 314	866	192	1 058	1 105	47	4,4 %
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	1 239	1 268	1 204	-17	1 187	1 214	27	2,3 %
Avustukset	90	90	90		90	87	-3	-3,3 %
Muut toimintakulut	620	632	652		652	698	46	7,1 %
TOIMINTAKULUT	5 072	5 144	4 480		4 655	4 799	144	3,1 %
TOIMINTAKATE	-373	-490	-19		186	50	-136	-73,1 %
Poistot	1 374	1 387	1 413		1 413	1 392	-21	-1,5 %
Satunnaiset kulut*	119							

*TP 2021 satunnaiset kulut sisältävät jätevesilaitoksen vahingonkorvauksen.

Vuosi 2023 oli globaalissa ja myös Suomen taloudessa haastava, mikä heijastui arjen toimintaan monessa mielessä. Tavaroiden ja tarvikkeiden hinnat ovat kallistuneet, energian hinta noussut ja joissakin tarvikkeissa oli pidentyneet toimitusajat. Ympäristötoimissa saatiin tarvittavat palvelut tuotettua. Sote-palvelukohteiden vuokraustoiminta käynnistyi Keski-Suomen hyvinvointialueelle mukavasti, vaikka joitakin neuvotteluita pienissä ongelmissa jouduttiin käymään vuoden aikana.

Perusajatuksena ympäristötoimen toimialalla oli ja tulee olemaan, että tilat ja palvelut eivät ole itsetarkeita, vaan ovat palvelemissa käyttäjien toimintaa. Strategian mukaisesti kaikilla ympäristötoimen toiminta-alueilla tukeuduttiin oman tuotannon lisäksi yhteistyöhön, sekä kunnallisten, että liiketoiminnallisten kumppaneiden kanssa.

Arkistojen ja käyttötiedon siirto kokonaan sähköiseen muotoon on hyvässä vauhdissa, jolloin arkistointitehtävien helpottumisen ja tietovarannon käytettävyyden paranemisen kautta saavutetaan toiminnallisesti tehokkaampi palvelurakenne. Rakennusvalvonnan asiakirjojen skannaus on ollut määräaikaisten työntekijän vastuulla. Työ vaatii vielä aikaa ja toteutuksen edetessä saadaan rekisterit kuntoon -hanke kunnolla käyntiin. Toimistosihteerin työpanosta painotetaan rakennusrekisterin ylläpitoon.

Kuntakonsernin kiinteistöjen peruskorjauksia ei tehty, koska korjaushinnat olivat edelleen runsaasti koholla ja kiinteistöosakeyhtiön kassatilanne heikko. Huonokuntoisimpia rakennuksia on poistettu käytöstä, mutta niiden purkaminen odottaa päätöksiä ja taloudellisesti parempia aikoja.

Infrapalvelut keskittyvät suunnitelmakaudella peruskorjauksissa kokonaisuuksiin, jotka priorisoidaan riskikartoituksen kautta.

Jätehuollon viranomaistehtävät olivat ylikunnallisen jätelautakunnan hoidettavana ja palvelutehtävät ylikunnallisen yhteisyrityksen hoidettavana.

Ympäristölautakunnan toimintakate oli +50.000 euroa ylijäämäiseksi raamin ollessa +186.000 euroa. Toimintakatteen alitus oli 136.000 euroa.

Peruskorjaushankkeista voidaan mainita monitoimitalon liikuntasalin lattiaremontti, Elsankujan leikki- ja puisto sekä Mäkikujan, Kivakallion ja Ruokoniementien rungon peruskorjaukset. Uudisrakentamisessa voidaan mainita jätevesilaitoksen aurinkosähköjärjestelmä.

Talousarvion investointi lisämäärärahalla peruskorjattiin Metsätähden palvelutalon keskisolun huoneita havaituista sisäilmaongelmista.

Kunnan strategian mukaiset tavoitteet

Koko ympäristötoimea koskeva kuntastrategiaan pohjautuva strategisten tavoitteiden lähtökohta on motivoitunut ja koulutettu henkilöstö. Strategian

mukaisia tavoitteita ovat muun muassa esimiestoiminnan kehittäminen ja työssäjaksamiseen panostaminen.

Laadukkaat palvelut				
Keskeinen toiminto	Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Motivoitunut ja koulutettu henkilöstö	Tarpeisiin perustuva koulutussuunnitelma, jota tullaan toteuttamaan.	Osallistutaan sisäisiin ja ulkoisiin koulutuksiin.	3 pv/hlö/vuosi	Koulutuksiin osallistuminen keskimäärin 2 pv/hlö/vuosi Kehityskeskustelut pidetty 60 %:sti Tyhy-toiminta; pidetty 2 iltapäivää/vuosi/toimialue
	Esimiestoiminnan kehittäminen.	Esimiestyössä painotetaan vuorovaikutusta ja aktivoidaan hallinnon avoimuutta.	Kehityskeskustelut, työtyytyväisyyskysely	
	Kiinnitetään työssä jaksamiseen erityistä huomiota.	Tyhy-toiminta	2 iltapäivää/vuosi Kunnossa kaiken ikää -ryhmät.	

Hankasalmen ympäristönsuojelu- ja rakennusvalvontaviranomaisen tehtävät hoidetaan yhteistyösopimuksella Laukaan kunnan kanssa. Toimistosihteerin työpanoksesta rakennusvalvontaan on 0,4 htv.

Ympäristönsuojelu

- Ympäristölupia myönnettiin 1 kpl (ulkona sijaitseva moottoriurheilurata) ja nk. yhteislupia (maa-aines- ja ympäristölupa) 1 kpl (kallion louhinta ja kiviaineksen murskaus). Ympäristönsuojelulain 10 a luvun mukaisia ilmoituksia käsiteltiin 1 kpl (eläinsuoja). Ympäristöluvan muutoksia käsiteltiin 1 kpl (jätteen käsittely)
- Ympäristönsuojelun valvontaohjelman mukainen säännöllinen valvonta: 14 tarkastusta (eläinsuojia, louhimoita, ampumarata, maankaatopaikkoja, jakeluasemia).
- Päätökset ympäristönsuojelulain 118 §:n mukaisista meluilmoituksista: 4 kpl
- Päätös ympäristönsuojelumääräyksistä poikkeamiseksi (käytöstä poistetun öljysäiliön maahan jättäminen): 1kpl
- Maa-ainesvalvonta: tarkastukset kaikilla luvallisilla tai maisemoimattomilla maa-ainesten ottoalueilla (11 kpl + 3 kpl, joilla lupa-aika mennyt umpeen)
- Jätelain mukaisia jätteen ammattimaisen keräyspisteen rekisteröintejä: 2 kpl
- Lausunnot rakennusvalvonnalle mm. jätevesijärjestelmistä: 6 kpl
- Lausunnot lannan aumaailmoituksista: 7 kpl
- Vesihuoltolain mukaiset päätökset liittämiselvöllisyydestä vapauttamisesta: 2 kpl
- Kirkonkylän ja Aseman venesatamien jätehuolto-suunnitelmat hyväksyttiin

- Toukokuussa toteutettiin perinteinen ympäristökatselmus: yleisöilmoituksia ei saapunut, kierretyt kohteet olivat etukäteen ympäristönsuojelun ja rakennusvalvonnan tiedossa. Myös muuta jätelain valvontaa (roskaantumisen) suoritettiin.
- Jätevesivalvontaa jatkettiin: loput luokitelluista pohjavesialueista sekä Iso-Hertun ranta-alue käytiin läpi. Valvonnan pohjalta annettiin kehoituksia jätevesijärjestelmien uusimisesta tai kiinteistön liittämistä viemäriin.
- Laukaan ja Hankasalmen maa-ainestaksat yhdistettiin joulukuussa 2023, voimaantulo muutoksenhausta huolimatta 1.1.2024

Rakennusvalvonta

- Maankäyttö ja rakennuslain mukaisella lupamenettelyllä otettiin käsittelyyn rakennus-, toimenpide- ja maisematyölupia yhteensä 56 kappaletta. Rakennuslupia myönnettiin 31, toimenpidelupia 20 ja maisematyölupia 3 kappaletta. Ilmoitusmenettelyitä oli 14 kappaletta. Muutama käsittelyyn otetuista lupahakemuksista on hakuvaiheessa puuttuvien asiakirjojen vuoksi.
- Myönnettyistä rakennusluvista uusia asuinrakennuksia oli 4 kpl ja käyttötarkoituksen muutoksia loma-asunnosta vakituiseksi asunnoksi 1 kpl. Toimenpideluvat jakautuivat pääasiassa pieniin rakennelmiin ja julkisivutoimenpiteisiin. Maisematyölupia myönnettiin 3 kappaletta.
- Valmistuneille rakennushankkeille pidettiin loppukatselmuksia 86 kappaletta. Muita viranomaiskatselmuksia rakennushankkeille pidettiin 58 kappaletta.

Taloudellisten tavoitteiden ja talousarvion toteutuminen

Käyttötalouden tulot ja menot (1 000 euroa)	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP euroa	%
Ympäristölautakunta								
Tulot						5	5	
Menot	19	18	33		33	36	3	9,1 %
Netto	-19	-18	-33		-33	-31	2	-6,1 %
Koronasta aih.kustannukset, ympäristö								
Tulot								
Menot		4	1		1		-1	-100,0 %
Netto		-4	1		1	0	-1	-100,0 %
Maa- ja metsäomaisuus								
Tulot	25	32	27		27	29	2	7,4 %
Menot	1	4	1		1	5	4	400,0 %
Netto	24	28	26		26	24	-2	-7,7 %
Löytöeläimet								
Tulot								
Menot	6	7	7		7	7	0	0,0 %
Netto	-6	-7	-7		-7	-7	0	0,0 %
Rakennustarkastus yhteistyö								
Tulot	6	1						
Menot	65	65	72		72	66	-6	-8,3 %
Netto	-59	-64	-72		-72	-66	6	-8,3 %
Ympäristönsuojelu yhteistyö								
Tulot								
Menot	63	64	73		73	64	-9	-12,3 %
Netto	-63	-64	-73		-73	-64	9	-12,3 %
Ympäristöterveydenhuolto*								
Tulot								
Menot	176	168	175		175	202	27	15,4 %
Netto	-176	-168	-175		-175	-202	-27	15,4 %
Ympäristölautakunta yhteensä								
Tulot	31	33	27		27	34	7	25,9 %
Menot	337	330	362		362	380	18	5,0 %
Netto	-306	-297	-335		-335	-346	-11	3,3 %

*Ympäristöterveydenhuolto on siirretty ympäristölautakuntaan 1.1.2023 perusturvan vastualueen siirtyessä hyvinvointialueelle.

Talon palvelut

Talon palveluissa ruokapalvelupalvelun osalta on takana ensimmäinen kokonainen toimintavuosi, jolloin keskuskeittiö on tuottanut ruokapalveluita vain päiväkodeille sekä kouluille. Keittiön toiminnot ovat vaikiintuneet ja raaka-aineiden kotimaisuusaste on korkea. Laitos- ja kiinteistöhuollon henkilöstömitoitus olivat kuluneen vuoden aikana optimitasoilla. Edelleen tiukkeneva talous näkyy toimialoittain ydintehävään keskittymisenä. Uuden strategian mukaisesti KKK-toimintamallia (Kohtaa, Kuule, Kunnoita) jalkautettiin kaikkeen palvelutuotantoon ja työskentelytapoihin.

Talon palvelujen kuntastrategiaan pohjautuva strategisten tavoitteiden peruslähtökohta oli tuottaa kunnan toimitiloihin taloudellisesti ja tehokkaasti tuotettuja palveluita.

Pääpainopisteenä suunnitelmakaudelle oli tuottaa puhtauspalvelu sopimusten mukaisesti sekä työntekijöiden työssä jaksamiseen kiinnitettiin erityistä huomiota. Ruokapalvelun toimitiloissa toimittiin elinkaarirajattella ja tuotettiin laadukkaita ruokapalveluita. Yksi strategian mukaisista tavoitteista oli myös kartoittaa lähiruokaan liittyviä mahdollisuuksia. Ruokapalvelussa lähiruoka katsotaan Suomessa tuotettu ruoka, mikäli jotain raaka-ainetta ei saada omalta paikkakunnalta. Kiinteistöhuollon kuntastrategiaan pohjautuva strategisten tavoitteiden peruslähtökohta oli tuottaa kunnan toimitiloihin sekä kiinteistöyhtiö Hakalle taloudellisesti ja tehokkaasti tuotettua kiinteistöhoitoa. Pääpainopisteenä suunnitelmakaudelle oli varmistaa toiminnalla käyttäjille turvallinen toimintaympäristö sekä työntekijöiden työssä jaksamiseen kiinnitetään erityistä huomiota.

Kunnan strategian mukaiset tavoitteet

Laadukkaat talonpalvelut				
Keskeinen toiminto	Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Työtapojen kehittäminen	Uusien toimintamallien sisäistäminen päivittäisessä työssä.	Kiinteistöjen siivousmitoitukset ovat ajantasalla, mitoituksista poistettu hyvinvointialueelle siirtyvät kiinteistöt. Uusien järjestelmien ja ohjelmistojen käyttöopastus. Ruokapalvelun sisäiset mitoitukset ajantasaistetaan. Reseptiikkaa päivitetään varhaiskasvatukselle ja kouluille.	Siivottavat neliöt. Ohjelmisto PoweResta Kehityskeskustelut	Siivottavien neliöiden mitoitukset ajantasalla. Ruokapalvelun henkilöstömitoitus ajantasalla, tuotannonohjausjärjestelmä PoweResta joka päiväisessä käytössä. Kehityskeskustelut laitoshuollon ja ruokapalvelun osalta käyty.
Tehokas laitoshuolto	Kunnan toimitilojen laitoshuollon ja puhtauspäiväpalvelun järjestäminen taloudellisesti, tehokkaasti, asiakaslähtöisesti ja ekologisesti.	Luotettavasti tuotettua puhtauspäiväpalvelua. Toiminta on asiakaslähtöistä, taloudellista ja tehokasta.	Talouden toteuman seuranta. m ² /hlö Asiakastytyväisyysselvitys	Talouden toteumaa seurattu kuukausittain. Toiminta on asiakaslähtöistä. Asiakastytyväisyysselvitys ei ole pidetty.
Elinkaariajattelu osaksi talonpalveluja	Palvelut tuotetaan elinkaariajattelun mukaisesti.	Tunnistetaan pintamateriaalit ja hoidetaan niitä ohjeistuksen mukaisesti. Tarkkaillaan valoja, lämpötiloja ja mahdollisia laiterikkoja.	Laatukierrokset, omavalvontaohjelma	Laatukierroksia on pidetty, sovittua laatua on tuotettu. Omavalvonta ajantasalla sekä laitoshuollossa, että ruokapalvelussa.
Turvalliset ja terveelliset kiinteistöt	Kiinteistöhoito ylläpitää kiinteistötekniikan- ja huollollisin keinoin turvalliset ja terveelliset olosuhteet kiinteistöissä. Suunnitelmakaudella tavoitteena tehdä palvelukuvaukset eri kiinteistöihin.	Kiinteistöjen ulkoiseen ja sisäiseen siisteysteen kiinnitetään huomiota. Toiminta vastaa palvelukuvausta, huomioiden asiakaskeskeisen palvelun tilauksittain täydennettävät palvelut.	Asiakaspalautteet Huoltojen ja päivystystyskorjausten suhde / seuranta Palvelupyynnöiden vasteajat	Asiakaspalautteita sisäilmasta >10 kpl, kaikki noteerattu. Painopiste enemmän ennakoivissa huolloissa. Vasteaika 1 tp.
Kunnossapidon tehostaminen	Tärkeimpänä prioriteettina pidetään Hakan ja kunnan kiinteistöjen kunnossapitoa. Kiinteistöhoitoa tehostetaan.	Asuinkiinteistöjen peruskorjausohjelmassa paino on Hakan saneerausohjelmalla. Kunnan kiinteistöissä omavalvonta.	Kiinteistökatselemukset	Säännölliset kiinteistökatselemukset pidetty. Käytössä Freesi sisäilma olosuhdeseuranta 4 kiinteistöissä, toimintaa laajennetaan.
Yhteistyön mahdollisuudet	Yhteistyö kiinteistöhoitoon ja kunnossapitoon liittyvien lähiyritysten välillä.	Ensisijaisesti vuosikorjauksissa käytetään sopimuskumppaneita	Yhteenveto käytetyistä yhteistyökumppaneista; sopimuskumppani/muu yrittäjä.	Käytetään puitesopimusyrittäjiä.

Laitoshuolto

Hankasalmen siivouspalvelun tehtävänä on tuottaa siivousta ja laitoshuoltoa lähinnä kunnan omiin kiinteistöihin. Palveluajatuksena on tuottaa laitoshuolto- ja siivouspalveluja taloudellisesti ja tehokkaasti, sopimusten mukaisesti.

Toimintavuoden ensimmäisen neljänneksen aikana varmistettiin Keski-Suomen hyvinvointialueelle siirtyneiden kohteiden toiminnan jatkuvuutta. Palvelutalo Metsätähden/Päiväkoti Metsätähden sisällä kunnan ja hyvinvointialueen yhteistoimintaa on kehitetty mm. laitospalveluiden osalta.

Arvio strategian mukaisten tavoitteiden toteutumisesta

Palvelut on tuotettu sopimusten mukaisesti, ekologisesti ja taloudellisesti. Mitoituksia on päivitetty tarpeen niin vaatiessa. Talouden seuranta on toteutunut kuukausittain. Kehityskeskustelut on pidetty.

Laatukierroksia on pidetty ja todettu, että sopimusten mukaista laatua on tuotettu. Laitoshuollon koulutukset ovat pääsääntöisesti siirtyneet webinaareiksi, joten koulutuksia on saatu pidettyä kohtalaisen hyvin.

Taloudellisten tavoitteiden toteutuminen

Laitoshuoltopalveluiden neliötavoite/työntekijä on suunnitellusti hieman noussut. Pintamateriaalien tunnistaminen ja hoito on onnistunut sekä laadullinen taso vaatimusten mukaista.

Taloudelliset tavoitteet Laitoshuolto	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama euroa	TA-TP %
Laitoshuollon ja puhtauspalvelun järjestäminen tehokkaasti/ Talouden toteuman seuranta m ² /hlö	1 412	1 275	1 196		1 196	1 196	0	0,0 %

Henkilöstö

Henkilöstön määrä (htv1) Laitoshuolto	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama euroa	TA-TP %
Vakituiset	13	13,0	10,2		10,2	10,2	0	0,0 %
Sijaiset	0,9	1,7	tarvitaan		tarvitaan	0,4		
Työllistetyt	0,3							
Oppisopimus								
Yhteensä	14,2	14,7	10,2		10,2	10,6	0,4	3,9 %

Ruokapalvelu

Hankasalmen kunnan ruokapalvelun tehtävänä on tuottaa laadukkaita, ravitsemussuositusten mukaisia ateriapalveluja asiakaslähtöisesti eri elämänkaaren vaiheissa oleville asiakkaille. Palveluajatuksena on, että ruokapalvelun toiminta on ammattitaitoista, turvallista, tehokasta ja taloudellista. Toimintavuoden aikana ei keskuskeittiöllä ole valmistettu enää sote-ruokaa, joka hyvinvointialue uudistuksen myötä jäi pois. Sote-ruoan valmistuksen päättyminen näkyi myös henkilöstötarpeessa, toimintavuoden lopussa vakituisen henkilöstömäärän ollessa neljä. Raaka-aineiden saatavuuden haasteet sekä tuntuvat hintojen nousut ovat näkyneet ruokapalvelun toiminnassa. Raaka-aineiden korkea kotimaisuusaste on hillinnyt saatavuusongelmia, koska maailman laajuiset häiriöt logistiikassa eivät ole vaikuttaneet kotimaisten raaka-aineiden hankintaan.

Arvio strategian mukaisten tavoitteiden toteutumisesta

Ruokapalvelut on tuotettu joustavalla, taloudellisella ja uudistuvalla toiminnalla. Hävikin seurantaan on kiinnitetty erityistä huomiota. Talouden seuranta on toteutunut kuukausittain. Kehityskeskustelut on pidetty. Henkilöstön jaksamiseen on kiinnitetty huomiota. Koulutuspäivistä on toteutunut 2 pv/hlö.

Taloudellisten tavoitteiden toteutuminen

Keskuskeittiön toimintojen tasoittuessa on kiinnitetty huomiota hävikin seurantaan, josta saadun datan pohjalta on ruoan valmistusprosessia päästy järkeistämään ja näin syntyvän hävikin määrä on laskenut.

Taloudelliset tavoitteet Ruokapalvelu	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama euroa	TA-TP %
Ruokapalvelu toimii tuottaen laadukkaan ruokapalvelut/ talouden toteuman seuranta. Suorite / hlö	37 996	40 669	39 462		39 462	43 408	3 946	10,0 %
Taloudelliset tavoitteet Ruokapalvelu	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama euroa	TA-TP %
Kouluruokailu € / suorite		2	3,23		3,23	3,23	0,00	0,0 %
Laitosruokailu € / suorite		5						

Henkilöstö

Henkilöstön määrä (htv1) Ruokapalvelu	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama euroa	TA-TP %
Vakituiset	7,5	7	5,5		5,5	5	-0,5	-9,1 %
Sijaiset	0,6	0,8	tarvitaan		tarvitaan	0,1		
Työllistetyt								
Yhteensä	8,1	7,8	5,5		5,5	5,1	-0,4	-7,3 %

Kiinteistöhoito

Kiinteistöhoitoon tehtävänä on tuottaa kiinteistöhoitoa kunnan omille kiinteistöille, kiinteistöyhtiö Hakalle, Somerinkulmalle ja Vuokrahangalle.

Kiinteistöhoitossa oli ensimmäinen toimintavuosi, kun tuotettiin vuokrasopimusten mukaisia kiinteistöhoitopalveluita hyvinvointialueelle vuokratuille toimitiloille.

Palveluajatuksena on tuottaa laadukkaita palveluja monipuolisesti ja joustavasti sekä varmistaa

toiminnallaan käyttäjille turvallinen ja terveellinen toimintaympäristö.

Kiinteistöhuollonresurssit koostuivat kolmesta vakituisesta ja yhdestä oppisopimuskoulutus kiinteistöhoitajasta. Työsesongeissa oli apuna vanhempi maalari. Lisäksi oli kaksi työllistämistuella palkattua henkilöä osan vuodesta.

Tiukka taloustilanne on vaikuttanut resursseihin henkilöstön rekrytoinnissa ja esim. käyttötavaroiden hankinnassa.

Arvio strategian mukaisten tavoitteiden toteutumisesta

Palvelut on tuotettu joustavasti ja monipuolisesti olemassa olevilla resursseilla huolehtimalla henkilöstön jaksamisesta. Kehityskeskustelut eivät toteutuneet suunnitellusti alkuvuodesta ja niitä siirrettiin osin tulevalle vuodelle. Kiinteistöhoitajille ja päivystäjille pidettiin kaksi palaveria, missä keskusteltiin kiinteistöhuollon kehittämistarpeista, päivystyksistä ja työssä jaksamisesta. Koulutus- ja tyhy-päivät on toteutettu suunnitellusti.

Taloudellisten tavoitteiden ja talousarvion toteutuminen

Kiinteistöhoito pystyttiin tuottamaan taloudellisten ja strategisten tavoitteiden mukaisesti huolimatta kylmästä ja runsaslumisesta talvesta.

Taloudelliset tavoitteet Kiinteistöhuolto	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama euroa	TA-TP %
Kiinteistönhoidon taso/ Seuranta m ² /hlö	9 300	7 420	7 000		7 000	7 420	420	6,0 %
Täydennyskoulutukseen osallistuminen pv/hlö/v	1	1	2		2	1	-1	-50,0 %
Veden kuluksen seuranta m ³ /v	21 000	21 000	18 000		18 000	21 000	3 000	16,7 %
Energian kulutuksen seuranta	5 400	4 300	4 100		4 100	4 300	200	4,9 %

Henkilöstö

Henkilöstön määrä (htv1) Kiinteistöhuolto	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama euroa	TA-TP %
Vakituiset	6,0	5,0	5,0		5,0	4,5	-0,5	-10,0 %
Työllistetyt			0,3		0,3		-0,3	-100,0 %
Muut määräaikaiset	0,5							
Oppisopimus	0,2	0,5				0,75	0,75	
Yhteensä	6,7	5,5	5,3		5,3	5,25	-0,05	-0,9 %

Käyttötalouden tulot ja menot (1 000 euroa)	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama euroa	TA-TP %
Talon palvelut, hallinto								
Tulot								
Menot	5	5	5		5	6	1	20,0 %
Netto	-5	-5	-5		-5	-6	-1	20,0 %
Laitoshuolto								
Tulot	531	534	423		423	470	47	11,1 %
Menot	474	503	442		442	446	4	0,9 %
Netto	57	31	-19		-19	24	43	
Kiinteistöhuolto								
Tulot	1 074	1 113	1 559		1 559	1 497	-62	-4,0 %
Menot	887	839	823		823	1 021	198	24,1 %
Netto	187	274	736		736	476	-260	-35,3 %
Ruokapalvelu								
Tulot	993	919	630		630	659	29	4,6 %
Menot	836	799	630		630	521	-109	-17,3 %
Netto	157	120	0		0	138	138	
Talon palvelut yhteensä								
Tulot	2 598	2 566	2 612		2 612	2 626	14	0,5 %
Menot	2 202	2 146	1 900		1 900	1 994	94	4,9 %
Netto	397	420	712		712	632	-80	-11,2 %

Konsernin kiinteistöhallinto

Konsernin kiinteistöhallintopalvelujen kuntastrategiaan pohjautuva strategisten tavoitteiden peruslähtökohta on parantaa elinympäristön viihtyisyyttä ja siisteystä. Toiminnan tarkoituksena on hallinnoida kiinteistökantaa kuntataloutta tukevalla tavalla.

Asuntotoimen tehtävänä on tarjota kuntalaisille ja yrityksille monipuolisia, kohtuuhintaisia ja sopivia huoneistoja ja tiloja niin asumiseen kuin

liiketoimintaan. Asuntotoimen kuntastrategiaan pohjautuva strategisten tavoitteiden peruslähtökohta on luoda asukkaille viihtyisä ja turvallinen asuinympäristö panostamalla kunnan omistamien kiinteistöjen hoitamiseen ja kunnostamiseen. Asuntotoimessa tullaan myös jatkossa tehostamaan osakehuoneistojen sekä käyttämättömien kiinteistöjen myyntiä eli osakkeiden vapautuessa huoneistoa ei jälleen vuokrata vaan se pyritään myymään. Asuntotoimen haasteena on kiinteistöjen alhaiset myyntihinnat, kuten trendi on ollut 2020-luvulla.

Kunnan strategian mukaiset tavoitteet

Konsernin kiinteistöhallinto				
Keskeinen toiminto	Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Konsernin kiinteistöhallinto	Huonokuntoiset ja/tai käytöstä poistetut kiinteistöt tai rakennelmat puretaan tai kunnostetaan.	Kiinteistöjen ulkoiseen ja sisäiseen siisteyteen kiinnitetään huomiota. Käyttämättömien kiinteistöjen myynti huutokaupoilla tai ostopalveluina. Konsernin yhtiöiden toimintaa ohjataan maan ja tilankäyttöä tehostavin toimin parantamaan asuinympäristön siisteyttä.	Kiinteistöjen ulkoiseen siisteyteen käytetään vähintään 10 % kiinteistöhoitokuluista. Käyttämättömien kiinteistöjen myynti kpl/vuosi. Vuokrausaste toimitilakiinteistöissä vähintään 75 %. Osakehuoneistojen tuotto vähintään 5 %/v.	Ulkoisen siisteyden tavoite kuluista 10 % toteutuu. Myynnin tavoite ei toteutunut. Vuokrausaste > 75 %. Tuotto odotus n. 5 %/vuosi.
Konsernin kiinteistöhallinto	Päiväkotien piha-alueita ylläpidetään aidoiksi liikkumis- ja oppimisympäristöiksi	Kiinteistöhallinnon keinoin varmistetaan koulujen ja päiväkotien toimivat tilat	Toimivuus, käytännöllisyys ja turvallisuus.	Päiväkotien piha-alueet peruskorjattu toimiviksi ja käytännöllisiksi v. 2018-2021. Turvallisuutta seurataan katselmuksissa.
Konsernin kiinteistöhallinto	Hakan asuntokohteiden peruskorjauksissa edetään suunnitelman mukaisesti ja kunnalle turhista kiinteistöistä luovutaan. Hakan ja kunnan kiinteistöjen kunnossapitoa ja kiinteistöhoitoa tehostetaan.	Konsernin kiinteistöjen peruskorjaussuunnitelmaa tarkennetaan töiden edetessä. Konsernin kiinteistöjen peruskorjausohjelmassa paino on Hakan saneerausohjelmalla.	Peruskorjausten toteutumaa €/m2 seurataan ja siitä raportoidaan kvartaaleittain Hakan hallitukselle. Peruskorjausten toteutuksen tasoa valvotaan aktiivisesti.	Hakan peruskorjaukset ovat pysähdyksissä kassavajeen vuoksi vuosina 2023-2024.
Konsernin kiinteistöhallinto	Palvelualan ja hoivapalvelujen toimalojen toimintamahdollisuudet turvataan. Vaikutusten arviointi tulee aidosti osaksi päätöksentekoa ja kunnassa hankitaan vastuullisesti.	Yhteistyö Hankasalmalaisten yritysten kanssa. Hankinnoissa otetaan käyttöön yritysvaikutteinen arviointimenettely. Sähköisen tarjouskanavan kautta parannetaan yrittäjien mahdollisuutta aktivoitua tuottamaan palveluja kunnalle.	Hankintalain kansallisten kynnysarvon alittavista kypailutuksista 90 %:ssa tehdään yritysvaikutusarviointi. Sähköisessä tarjouskanavassa ilmoitettujen tarjouspyyntöjen määrä.	Yritysvaikutusarviointia ei tehty. Tarjouspyyntöjä lähetetty kaikkiaan sähköisessä järjestelmässä 13 kpl.

Arvio strategian mukaisten tavoitteiden toteutumisesta

Asuinalueiden viihtyisyyttä ja turvallisuutta ylläpidettiin hoitamalla alueita olemassa olevilla resursseilla. Toimitilojen vuokrausaste oli vielä kohtuullinen kulu-neella tilikaudella, mutta osakehuoneistojen tuotto-prosentti alhainen huoneistojen alhaisen kysynnän vuoksi.

Vastuullista omistajuus oli haastava toteuttaa tässä ajassa, koska kuntien väkiluku on aleneva, kiinteistöjen arvot ovat romahtaneet ja korjausvelka mit-tava. Asuntokannan mitoitus on ajalta, jolloin kun-nassa oli reilusti yli 6000 asukasta. Tilikaudella on tehty päätöksiä tyhjien asuntojen poistamisesta

käytöstä kiinteiden kustannusten hallitsemiseksi. Rivitaloja ei ole mahdollisuus purkaa, mutta ensi-jaisesti niistä poistetaan sähköt ja lämmitys.

Kunnan elinvoimaisuutta pyrittiin vahvistamaan jul-kisilla vuosikorjaustarjouspyynnöillä, joiden huo-miota vahvistettiin some- sekä paikallislehti-ilmoi-tuksilla niin, että paikallisetkin yrittäjät ovat tietoisia tarjouspyynnöistä. Sähköinen viestintä koettiin työ-kaluksi, mitä tullaan käyttämään jatkossakin sen te-hokkuuden ja helppouden vuoksi

Henkilöstön määrä (htv1) Konsernin kiinteistöhallinto	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama euroa	TP %
Vakituiset	1,3	1,3	1,9		1,9	2,0	0,1	5,3 %
Muut määräaikaiset			0,5		0,5	0	-0,5	-100,0 %
Yhteensä	2,3	1,3	2,4		2,4	2,0	-0,4	-16,7 %

Henkilöstön määrä (htv1) Kiinteistön hallinta, kunnan kiinteistöt ja asuntotoimi	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP euroa	TA-TP %
Vakituiset	1	1	1		1	1	0	0,0 %
Sijaiset	0,1	0,1	0,1		0,1	0,1	0	0,0 %
Yhteensä	1,1	1,1	1,1		1,1	1,1	0	0,0 %
Käyttötalouden tulot ja menot (1 000 euroa)	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP euroa	TA-TP %
Konsernin kiinteistöhallinto								
Tulot	40	40	35		35	40	5	14,3 %
Menot	114	131	132		132	152	20	15,2 %
Netto	-74	-91	-97		-97	-112	-15	15,5 %
Asuntotoimi								
Tulot	944	966	1 083		1 083	1 057	-26	-2,4 %
Menot	871	821	773		773	796	23	3,0 %
Netto	73	145	310		310	261	-49	15,8 %
Pelastustoimi								
Tulot								
Menot	445	454						
Netto	-435	-454						
Konsernin kiinteistöhallinto yhteensä								
Tulot	984	1 006	1 118		1 118	1 097	-21	-1,9 %
Menot	1 430	1 406	905		905	948	43	4,8 %
Netto	-446	-400	213		213	149	-64	-30,0 %

Infrapalvelut

Infrapalvelujen tehtävänä on kunnan maankäytön suunnittelu ja ohjaus, infraverkkojen ylläpito sekä ympäristön hoito.

Katujen peruskorjauksia tehtiin investointisuunnitelman mukaisesti. Ruokoniementie, Kivakalliontie ja Mäkikuja peruskorjattiin. Suunnitellut katujen asfaltointityöt siirrettiin vuodelle 2024.

Infrapalveluiden henkilöstöä työllisti vuoden aikana myös mm. vesi- ja viemäriverkoston korjaus ja saneeraus työt sekä liikuntapalveluiden investoinnit. Liikuntapaikkojen hoito- ja kunnostustöitä tehtiin aikaisempien vuosien tapaan.

Vihertoimen hoidossa on viheralueita noin 19 ha. Kesäaikana puistoissa työskenteli 2 kausityöntekijää sekä työllistämistuella palkattuja henkilöitä. Lisäksi konetöitä ostettiin yksityisiltä urakoitsijoilta.

Kirkonkylän tealuiden viherkaistojen hoitoa jatkettiin. Palveluita vihertoimi tuotti myös kiinteistötoimelle, liikuntatoimelle, Hakalle, Virastotalo Oy:lle ja Sammakkokangas Oy:lle.

Leikkialueilta ei ole tiedossa yhtään tapaturmaa tai vahinkoa. Elsankujan ja Aallonkankaan leikkipaikkojen saneeraus valmistui. Uusia leikkivälineitä hankittiin Kirkonkylän uimarannan leikkipaikalle. Leikkivälineet tullaan asentamaan paikoilleen kesäkaudella 2024. Leikkipaikkojen määrä väheni yhdellä, kun kirkonkylän liikuntapuiston rakennustyöt alkoivat ja alueella olleet leikkivälineet siirrettiin pois.

Niemisjärven uimaranta- ja venevalkama-alueelle hankittiin uusi venelaituri ja ranta-alueita siistittiin venepaikkojen kohdalta. Asemalla venelaituria korjattiin ja kiinnitykset uusittiin.

Kunnan strategian mukaiset tavoitteet

Infrapalvelut				
Keskeinen toiminto	Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Viihtyisä ja osallistava Hankasalmi				
Asuinympäristön viihtyisyys	Hyvin hoidetut viheralueet	Virkistys- ja puistoalueiden, liikuntapaikkojen sekä tienvarsien hoitoon ja yleiseen siisteyteen panostetaan.	Asiakaspalaute	Hyvää palautetta saatiin kunnan kukkaistutuksista.
	Tie- ja kevyenliikenteen –väylät pidetään turvallisen liikkumisen edellyttämällä tasolla.	Pyritään varmistamaan liikenneturvallisuus teiden hoidon keinoin	Korvaushakemusten määrä.	0 kpl
Voimaannuttava Hankasalmi				
Kaavoituksella luodaan puitteet	Pienmäen asuinalue rakentuu Niemisjärvelle.	Pienmäen alueen rakennuspaikkojen markkinointi.	Toteutuneet rakennukset kaava-alueella strategiaikauden kuluessa, asukasmäärä.	0 kpl
	Kaavoitettujen tonttien myyntikunnossapito.	Osa-alueiden raivaus myyntikuntoon.	Tonttien kysyntä kpl/vuosi.	

Arvio strategian mukaisten tavoitteiden toteutumisesta

Viheralueiden hoitotyötä sekä liikennealueiden saneerausta ja hoitoa tehtiin suunnitelmien ja tarpeen mukaisesti talousarvion puitteissa.

Taloudellisten tavoitteiden ja talousarvion toteutuminen

Infrapalveluiden toiminta kokonaisuudessaan tapahtui talousarvion puitteissa. Polttoaineiden korkeat hinnat näkyvät varikon ja viheralueiden menoissa ylityksinä. Hulevesissä tapahtuneet ylitykset johtuivat hulevesipumppaamon rakentamisesta aiheutuneista kustannuksissa. Hulevesimaksua määriteltäessä ei osattu huomioida kaikkia pumppaamon rakentamiseen liittyviä kustannuksia. Tulot toteutuivat arvioitua suurempina, joten tilivuoden toteumaprosentiksi muodostui 93,31 %.

Henkilöstö

Henkilöstön määrä (htv1) Infrapalvelut	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama euroa	TA-TP %
Vakituiset	6,5	6,5	6,8		6,8	6,8	0	0,0 %
Työllistetyt	1	0,0	2,0		2,0	0	-2	-100,0 %
Muut määräaikaiset	1,2	1,2	1,5		1,5	1,2	-0,3	-20,0 %
Yhteensä	9,9	7,7	10,3		10,3	8	-2,3	-22,3 %

Käyttötalouden tulot ja menot (1 000 euroa)	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP euroa	%
Infrapalvelut, hallinto								
Tulot	7	9	2		2	4	2	
Menot	47	38	45		45	45	0	0,0 %
Netto	-40	-29	-43		-43	-41	2	-4,7 %
Viheralueet								
Tulot	20	22	19		19	26	7	36,8 %
Menot	73	90	79		79	81	2	2,5 %
Netto	-53	-68	-60		-60	-55	5	-8,3 %
Kaavoitus								
Tulot						8		
Menot	37	54	54		54	49	-5	-9,3 %
Netto	-37	-54	-54		-54	-41	13	-24,1 %
Hulevesien käsittely								
Tulot	41	29	20		20	20	0	0,0 %
Menot	12	3	20		20	47	27	135,0 %
Netto	29	26	0		0	-27	-27	
Liikennealueet								
Tulot	4	1				4	4	
Menot	268	267	305		305	300	-5	-1,6 %
Netto	-264	-266	-305		-305	-296	9	-3,0 %
Varikko								
Tulot	163	163	134		134	195	61	45,5 %
Menot	284	329	346		346	359	13	3,8 %
Netto	-121	-166	-212		-212	-164	48	-22,6 %
Infrapalvelut yhteensä								
Tulot	235	224	175		175	257	82	46,9 %
Menot	721	781	849		849	881	32	3,8 %
Netto	-486	-557	-674		-674	-624	50	-7,4 %

Vesihuoltolaitos – kirjanpidollinen muu taseyksikkö

Hankasalmen vesihuoltolaitos kuuluu ympäristölautakunnan alaisuuteen. Vesihuoltolain (681/2014) mukaan kunnan tuli kirjanpidossaan eriyttää vesihuolto muista toiminnoista. Hankasalmen kunnan vesihuoltolaitoksesta on muodostettu kirjanpidollisesti eriytetty taseyksikkö 1.1.2015 alkaen, kunnanvaltuuston päätös 14.12.2015 § 46. Erillisestä toimintayksiköstä tulee laatia tilinpäätöksen yhteydessä toimintakertomus. Kirjanpidollisesti eriytetyn vesihuoltolaitoksen toimintakertomus on sisällytetty ympäristölautakunnan ja koko kunnan toimintakertomukseen.

Vesihuoltolaitoksen tehtävänä on toimittaa asiakkaille laatuvaatimukset täyttävää talousvettä sekä vastaanottaa ja käsitellä jätevettä.

Henkilöstö

Laitoksen alaisuudessa työskenteli vuonna 2023 kaksi henkilöä, joista toinen oli kokoaikainen ja toinen 0,7 htv. Lisäksi vesihuollolle on osoitettu 0,5 htv varikon työnjohtajan työajasta, 0,1 htv teknisen päällikön ja 0,3 htv kanslistin työajasta. Vesihuolto/kiinteistö-päivystys toimi 7 vrk/ 24 h. Päivystystä hoitaa 5 henkilön päivystäjärinki.

Henkilöstön määrä (htv1) Vesihuoltolaitos	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP euroa	%
Vakituiset	2,7	2,7	2,7		2,7	2,6	-0,1	-3,7 %
Yhteensä	2,7	2,7	2,7		2,7	2,6	-0,1	-3,7 %

Käyttö-, perus- ja liittymismaksut

Vuonna 2023 vesihuollossa oli voimassa 1.1.2023 voimaan tullut hinnasto.

Käyttömaksut

	veroton	verollinen alv 24 %
vesimaksu, €/m ³	1,97	2,44
jätevesimaksu, € / m ³	3,39	4,20
yhteensä, € / m ³	5,36	6,65

Perusmaksut

Perusmaksu käsittää kolme maksuluokkaa ja se peritään kaikista liitetyistä kiinteistöistä

1) 1–2 asunnon pientalot sekä ne liike-, toimisto-, koulu- ja muut vastaavat rakennukset, joiden vedenkulutus on alle 250 m³ / vuosi. Paritaloissa perusmaksu puolitetaan kummallekin asunnolle.

2) 3–7 asunnon rakennukset sekä ne liike-, toimisto-, koulu- ja muut vastaavat rakennukset, joiden vedenkulutus on vähintään 250 m³/ vuosi ja enintään 1000 m³/v.

3) yli 7 asunnon rakennukset sekä ne liike-, toimisto-, koulu- ja muut vastaavat rakennukset, joiden vedenkulutus on yli 1000 m³/v.

Maksuluokkinen mukaiset perusmaksut (euroa/vuosi)	Vesi		Jätevesi		Yhteensä	
	veroton	verollinen alv 24 %	veroton	verollinen alv 24 %	veroton	verollinen alv 24 %
Maksuluokka 1	96,77	120	96,77	120	193,55	240
Maksuluokka 2	120,97	150	201,61	250	322,58	400
Maksuluokka 3	241,94	300	403,23	500	645,16	800

Liittymismaksut

Enintään kahden asunnon pientalojen liittymismaksut		Vesi		Jätevesi		Yhteensä	
		veroton	verollinen alv 24 %	veroton	verollinen alv 24 %	veroton	verollinen alv 24 %
Maksuluokka 1	<100 m ²	1 209,68	1 500,00	1 209,68	1 500,00	2 419,35	3 000,00
Maksuluokka 2	100-250 m ²	1 814,52	2 250,00	1 814,52	2 250,00	3 629,03	4 500,00
Maksuluokka 3	>250 m ²	2 620,97	3 250,00	2 620,97	3 250,00	5 241,94	6 500,00

Muiden kuin pientalojen liittymismaksu ja lisäliittymismaksu (L) määräytyy kiinteistön käyttötarkoituksen, laajuuden ja palveluiden käytön perusteella seuraavasti:

$$L = A \times p \times k \times yL$$

A = rakennusluvan mukainen kerrosala

p = palvelukerroin. Jos kiinteistö liittyy vesijohtoon ja jätevesiviemäriin, palvelukerroin on 1,0.

Osakertoimet liityttäessä vain toiseen ovat: Vesi 0,5 ja Jätevesi 0,5

k = kiinteistötyypin mukainen kerroin seuraavan taulukon mukaisesti:

Kiinteistötyyppi	Kerroin
Rivitalo, koko alle 500 m ²	5
Rivitalo, koko 500 m ² tai yli	4
Asuinkerrostalo ja asuinliiketalo	3
Teollisuusrakennus, varastot, liikerakennukset; vesi ja viemäri pääasiassa saniteettitiloissa / A	1
Teollisuusrakennus, varastot, liikerakennukset; käyttää vettä prosessissa ja jätevesi asumajäteveden kaltaista / B	3
Vapaa-ajan rakennus	10
Julkinen rakennus	3
Erilliset saunat	6
Maatalouden eläinsuojat	3

Liittymismaksun yksikköhinta (yL) 4,00 €/k-m² + alv

Minimiliittymismaksut ovat kuitenkin:

Miniliittymismaksut	veroton	verollinen alv 24 %
Vesi	600	744
Viemäri	600	744
Yhteensä	1 200	1 488

Ympäristölautakunnan kokouksessa 19.9.2023 päätettiin tehdä korotuksia perusmaksuihin 1.1.2024 alkaen. Käyttömaksuihin ei tehdä korotuksia.

Vesilaitos

Hankasalmen vesihuoltolaitoksen vesi tuli vuonna 2023 kokonaisuudessaan päävedenottamolta. Kunnan verkoston asiakkaiden lisäksi talousvettä johdetaan lisäksi 12 vesiosuuskunnalle. Pumppaamo ottaa vettä kahdesta siiviläkaivosta.

Vuonna 2023 laskutetun talousveden määrä oli noin 133 t m³ eli noin 365 m³ vuorokaudessa. Laskutetun veden määrä oli noin 8 t m³ enemmän kuin vuonna 2022.

Jyväskylän ympäristöterveys ja Hankasalmen kunta ovat yhdessä laatineet valvontatutkimusohjelman, jonka perusteella veden laatua tutkitaan säännöllisesti. Vesinäytteitä otettiin sekä raakavedestä että verkostovedestä. Laadultaan talousvesi on hyvää, ja se täyttää sosiaali- ja terveysministeriön laatuvaatimukset.

Jätevedenpuhdistamo

Jätevedenpuhdistamo on kaksilinjainen biologiskemiallinen rinnakkaissaostuslaitos. Vedenkäsittelyprosesseja ovat esikäsittely, ilmastus sekä jälkiselkeytys. Ilmastusprosessi on suunniteltu siten, että kokonaistypenpoisto on mahdollisimman hyvä. Biologinen ilmastusosa voidaan toteuttaa joko perinteisenä aktiivilieteprosessina tai bioroottoriprosessina. Jälkiselkeytyksen jälkeen on tarkoitus, että jätevedet johdetaisiin hiekkasuodatukseen ennen puhdistetun veden purkamista vesistöön. Vuonna 2023 hiekkasuodatus ei ole ollut käytössä. Syksyllä 2023 aloitettiin uuden tetriärikäsittelylaitteiston kilpailutus. Hankintapäätös uudesta laitteistosta tehtiin ympäristölautakunnassa 12.12.2023 ja laitteistohankinta tehdään vuoden 2024 aikana. Saostuskemikaalina käytössä on PIX-105. Laitos on mitoitettu noin 3 400 asukkaalle. Vuoden 2023 keskimääräinen orgaaninen kuormitus vastasi 2 582 asukasta, maksimikuorma vastaavasti 6 000 asukasta.

Jätevedenpuhdistamolla käsiteltiin jätevesiä vuonna 2023 yhteensä 231 824 m³. Tämä tarkoittaa, että vuorokaudessa jätevettä puhdistettiin keskimäärin 635 m³. Jätevettä laskutettiin 113675 m³. Laskutetun ja laskuttamattoman jäteveden osuus johtuu todennäköisesti suurimmalta osin verkostoon pääsevästä huivevedestä.

Hankasalmen jätevedenpuhdistamon toimintaa tarkkailtiin voimassa olevan kuormitustarkkailuohjelman mukaisesti vuonna 2023. Vuodessa suoritettiin 14 näyttekertaa. Analysoinnit tehtiin Savo-Karjalan Ympäristötutkimus Oy:n akkreditoitussa laboratoriossa Kuopiossa. Näytteet otettiin vuorokauden aikaohjattuina kokoomänäytteinä automaattisella näytteenottimella.

Keski-Suomen ympäristökeskus antoi 31.12.2008 Hankasalmen kunnan uuden jätevedenpuhdistamon toimintaa koskevan ympäristölupapäätöksen (Dnro KSU-2007-Y-479/111). Puhdistamon lupaehdot:

BOD7-ATU	8 mg/l	JA	95 %
Kok. P	0,4 mg/l	JA	95 %
CODCr	80 mg/l	JA	90 %
Kiintoaine	10 mg/l	JA	90 %
Ammoniumtyppi	4 mg/l	JA	90 %
Kok. N			50 %

Kaikki edellä esitetyt arvot tulee laskea neljännesvuosikeskiarvoina. Tulosten laskennassa tulee ottaa huomioon kaikki puhdistustulokset vaikuttavat

poikkeustilanteet, puhdistamon ohjauksutukset ja jätevedenpumppaamoilla sekä viemäriverkostossa tapahtuneet ylivuodot. Vesistöön johdettavan jäteveden

pitoisuuden ja käsittelytehon arvojen on lisäksi täytettävä valtioneuvoston asetuksen 888/2006 edellyttämät raja-arvot asetuksen mukaisesti tarkkailtuna. Lisäksi puhdistusprosessia on ohjattava hakemuksessa esitetyn mukaisena typenpoistoprosessina, jolla on pyrittävä parhaaseen mahdolliseen kokonaistypenmäärän vähentämiseen. Jätevedenpuhdistamon prosessia on pyrittävä ohjaamaan niin, että se nitrifioi mahdollisimman tehokkaasti.

Valtioneuvoston asetus N:o 888/2006 määrää tarkkailukertojen vähimmäismääräksi asukasvastineluvultaan 500–1 999 asukkaan puhdistamolle 4 kertaa vuodessa ja 2 000–9 999 asukkaan puhdistamoille 4 kertaa vuodessa, kun toiminta on varmistettu ensimmäisenä vuonna 12 näyttekerralla. Jos asetuksen vaatimuksia ei täytetä, seuraavana vuonna otetaan 12 näytettä. Asetus määrää lisäksi seuraavat vähimmäisvaatimukset biologisen sekä kemiallisen hapenkulutuksen, kokonaisfosforin ja kiintoaineen puhdistukseen jätevesistä:

BOD7-ATU	30mg/l	TAI	70%
CODCr	125mg/l	TAI	75%
Kok. P	2mg/l	TAI	80%
Kiintoaine	35mg/l	TAI	90%

Yli 2 000 asukasvastineluvun puhdistamoilla kyseisiä puhdistustuloksia seurataan yksittäisistä näytetuloksista lukuun ottamatta fosforia, jonka vaatimus koskee vuosikeskiarvoa. Mainitut pitoisuudet saavat ylittyä jätevedenpuhdistamolla yhdessä näytteessä vuoden aikana, kun tarkkailukertoja on 4–7 vuodessa. Jos ylityksiä tulee useampia, otetaan uusintänäytteitä toiminnan tilan tarkistamiseksi. Jos puhdistamon asukasvastineluku laskee alle 2 000:n, asetuksen vaatimusten täyttymistä seurataan kaikilta osin vuosikeskiarvona.

Orgaanisen aineen ja kiintoaineen osalta täytettiin kaikki ympäristöluvan vaatimukset kaikissa vuosineljänneksissä. Fosforin osalta täytettiin kaikki ympäristöluvan vaatimukset vuosineljänneksissä I, II ja III. IV-vuosineljänneksessä fosforin pitoisuus ylittyi, mutta reduktio täytti vaatimuksen. Typen reduktion ja ammoniumtypen osalta vaatimuksiin ei päästy

Kaikkien aineiden osalta kuitenkin päästiin asetuksen VNn 888/2006 vaatimuksiin.

	BOD7-ATU		Fosfori		COD Cr		Kiintoaine		NH4-N		kok. N
	mg/l	%	mg/l	%	mg/l	%	mg/l	%	mg/l	%	%
I-vuosineljännes	4,5	99	0,27	97	30	95	10	98	23	59	24
II- vuosineljännes	4,3	98	0,31	95	37	93	8,2	97	16	56	13
III- vuosineljännes	4,9	99	0,33	97	39	96	7,7	99	10	78	48
IV-vuosineljännes	6,5	97	0,42	95	27	94	11	96	6,1	85	29
Luparajat: ympäristölupa	8	95	0,4	95	80	90	10	90	4	90	50
Luparajat: VNa 888/2006	30	70	2	80	125	75	35	90	-	-	-

Jätevesipuhdistamolle otettiin vastaan sakokaivolietettä 4 430 m³.

Kuivattua lietettä vietiin Mustankorkean jätteenkäsittelylaitokselle kompostoitavaksi 933 m³.

Kuivatusta lietteestä tehtiin kaksi lieteanalyysia vuoden 2023 aikana. Lietteiden raskasmetallipitoisuudet olivat alle maanviljelyskäytön suurimpien sallittujen pitoisuusarvojen.

Vuonna 2023 Hankasalmen jätevedenpuhdistamolla käytettiin kemikaalia (PIX) yhteensä 116 672 kg. Lipeää 50 % käytettiin n. 45 000 kg ja polymeeria syötettiin lietteiden käsittelyyn 700 kg/a Jätevedenpuhdistamon sähkönkulutus vuonna 2023 oli 491 580 kWh.

Toiminta vuonna 2023

Vesihuoltolaitoksen palveluiden piirissä on 795 käyttöpaiikkaa.

Vuonna 2023 vesilaitoksella, vedenottamolla, jäteveden puhdistamolla, pumppaamoilla ja

Kunnan strategian mukaiset tavoitteet

Vesihuolto				
Keskeinen toiminto	Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Toimiva vesihuolto	Toimiva vesihuolto	Pyritään turvaamaan vesihuollon toimintavarmuus kaikissa tilanteissa	Häiriötilanteissa yli 2 tuntia kestäneiden vesikatkojen määrä	0 kpl

Arvio strategian mukaisten tavoitteiden toteutumisesta

Vuoden 2023 aikana ei sattunut häiriötilanteita, joissa vesikatkojen kesto olisi ollut yli 2 tuntia.

vesihuoltoverkossa tehtiin normaaleja korjaus-, ylläpito- ja saneeraustoimenpiteitä.

Asemalla saneerattiin pumppaamo, jvp 5.

Jätevesipuhdistamolle toteutettiin aurinkovoimala. Ilmastus/selkeytys -rakennuksen katolle asennettiin molemmille lappeille yhteensä 208 paneelia.

Vesimittareiden vaihtoa etäluettaviin jatkettiin. Alkuvuodessa toteutettiin massavaihtona Kalibro Oy:n toimesta kirkonkylän alueen vesimittarit etäluettaviin. Yksittäisiä mittareiden vaihtoja tehtiin pitkin vuotta omana työnä.

Kuuhakavedessä sijaitsevan Niinilahti-Väinölän vesiputken painotus korjattiin.

Syksyllä 2022 käynnistettiin selvitystyö yhdysvesiputken rakentamisesta Hankasalmen ja Laukaan vesihuoltolaitosten verkostojen välille. Tavoitteena on lisätä vesilaitoksen toimintavarmuutta. Selvitystyötä jatkettiin vuonna 2023 ja työ jatkuu edelleen.

Taloudellisten tavoitteiden ja talousarvion toteutuminen

Tilikauden alijäämä vesihuoltolaitoksen osalta oli 15 514,84 euroa. Vesihuoltolaitoksen taseen kertynyt alijäämä on 1 004.318 euroa. Vesihuollon tulos ennen suunnitelman mukaisia poistoja oli 239 687 euroa.

Vesihuoltolaitoksen tulot vuonna 2023 jäivät 74.000 euroa arvioitua pienemmiksi. Tämän takia tilikausi jäi alijäämäiseksi.

Käyttötalouden tulot ja menot (1 000 euroa)	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP euroa	%
Vesilaitos								
Tulot	350	344	384		384	348	-36	-9,4 %
Menot	152	167	165		165	153	-12	-7,3 %
Netto	198	177	219		219	195	-24	-11,0 %
Viemärlaitos								
Tulot	500	481	525		525	487	-38	-7,2 %
Menot	405	481	477		477	442	-35	-7,3 %
Netto	95	0	48		48	45	-3	-6,3 %
Vesihuoltolaitos yhteensä								
Tulot	-580	825	909		909	835	-74	-8,1 %
Menot	580	648	642		642	595	-47	-7,3 %
Netto	293	176	267		267	239	-28	-10,5 %
Poistot	245	246	250		250	246	-4	-1,6 %
Satunnaiset kulut	119							

Vesihuoltolaitos (1 000 euroa)	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA 2023 muutokset	TA 2023	TP 2023	Poikkeama TA-TP euroa	%
Toimintatulot	850	825	878		878	835	-43	-4,9 %
Toimintamenot	-557	-648	-600		-600	-595	5	-0,8 %
Toimintakate	293	176	278		278	239	-39	-14,0 %
Rahoitustulot ja -menot	-14	-13	-13		-13	-13	0	0,0 %
Korkotulot (sisäiset)								
Muut rahoitustulot								
Korkomenot (sisäiset)								
Korvaus peruspääomasta	-13	-13	-13		-13	-13	0	0,0 %
Muut rahoitusmenot	-1							
Vuosikate	279	163	265		265	226	-39	-14,7 %
Poistot ja arvonalentumiset	245	246	250		250	246	-4	-1,6 %
Satunnaiset tulot ja -menot	-119							
Tilikauden tulos	-84	-83	15		15	-20	-35	-233,3 %

Vesihuoltolaitoksen tarkemmat tilinpäätöstiedot löytyvät luvusta 4 Eriytetyt tilipäätökset.

2.3 Määrärahojen ja taloudellisten tavoitteiden toteutuminen

2.3.1 Käyttötalouden toteutuminen

KUNNAN KÄYTTÖTALOUS	TP 2021	TP 2022	Alkuperäinen TA 2023	TA-Muutokset 2023	TA 2023	TP 2023	Poikkeama
ulkoiset ja sisäiset tuotot ja kulut, 1000 euroa							
Toimintatuotot	8 755	8 474	5 881	380	6 261	6 530	269
Myyntituotot	3 516	3 378	2 747		2 747	2 990	243
Maksutuotot	1 470	1 364	185		185	175	-10
Tuet ja avustukset	1 345	1 193	767		767	836	69
Muut toimintatuotot	2 424	2 539	2 182	380	2 562	2 529	-33
Toimintakulut	-42 043	-43 827	-18 313	-175	-18 488	-18 444	44
Henkilöstökulut	-14 114	-14 607	-9 349	-8	-9 357	-9 288	69
Palvelujen ostot	-21 813	-22 890	-3 968	-190	-4 158	-4 129	29
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1 960	-1 994	-1 664	22	-1 642	-1 669	-27
Avustukset	-1 462	-1 472	-713		-713	-628	85
Muut toimintakulut	-2 694	-2 864	-2 619	1	-2 618	-2 730	-112
Toimintakate	-33 288	-35 353	-12 432	205	-12 227	-11 914	313
Poistot	-1 715	-1 695	-1 690		-1 690	-1 674	16
Kertaluonteiset poistot							
Satunnaiset tuotot							
Satunnaiset kulut	-119						

2.3.2 Tuloslaskelmaosan toteutuminen

Ulkoiset ja sisäiset tulot ja menot 1000 euroa	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteuma 2023	Poikkeama TA-TP	Poikkeama %
Toimintatuotot	5 881	380	6 261	6 530	269	4,3
Myyntituotot	2 747		2 747	2 990	243	8,8
Maksutuotot	185		185	175	-10	-5,4
Tuet ja avustukset	767		767	836	69	9,0
Muut toimintatuotot	2 182	380	2 562	2 529	-33	-1,3
Toimintakulut	18 313	175	18 488	18 444	-44	-0,2
Henkilöstökulut	9 349	8	9 357	9 288	-69	-0,7
Palkat ja palkkiot	7 512	7	7 519	7 493	-26	-0,3
Henkilösivukulut	1 837	1	1 838	1 795	-43	-2,3
Eläkekulut	2 455		2 455	2 572	117	4,8
Muut henkilösivukulut	421		421	396	-25	-5,9
Palvelujen ostot	3 968	190	4 158	4 129	-29	-0,7
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	1 664	-22	1 642	1 669	27	1,6
Avustukset	713		713	628	-85	-11,9
Muut toimintakulut	2 619	-1	2 618	2 730	112	4,3
Toimintakate	-12 432	205	-12 227	-11 914	313	-2,6
Verotulot	9 403	266	9 669	9 804	135	1,4
Valtionosuudet	5 078		5 078	5 013	-65	-1,3
Rahoitustuotot ja -kulut	50	80	130	182	52	40,0
Korkotuotot				43		
Muut rahoitustuotot	153	80	233	247	14	6,0
Korkokulut	90		90	95	5	5,6
Muut rahoituskulut	13		13	13	0	0,0
Vuosikate	2 099	551	2 650	3 085	435	16,4
Poistot ja arvonalentumiset	1 690		1 690	1 674	-16	-0,9
Suunnitelman mukaiset poistot	1 690		1 690	1 674	-16	-0,9
Tilikauden tulos	409	551	960	1 411	451	47,0
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	409	551	960	1 411	451	47,0

Verotulojen erittely

Verotulot 1000 euroa	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteuma 2023	Poikkeama TA-TP	Poikkeama %
Kunnan tulovero	6 973	209	7 182	7 326	144	2,0
Osuus yhteisöveron tuotosta	989	-68	921	945	24	2,6
Kiinteistövero	1 441	125	1 566	1 533	-33	-2,1
Yhteensä	9 403	266	9 669	9 804	135	1,4

Verotulot 1000 euroa	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Verotulot									
Kunnan tulovero	13 209	13 534	13 141	12 406	13 140	13 086	13 778	13 855	7 326
Osuus yhteisöveron tuotosta	790	708	853,961	873	949	1 057	1 534	1 510	945
Kiinteistövero	1 330	1 333	1 308	1 307	1 323	1 281	1 432	1 477	1 533
Yhteensä	15 329	15 575	15 304	14 586	15 412	15 424	16 744	16 842	9 804

Veroprosentit %	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Tuloveroprosentti	22	22	22	22	22	22	22	22	9,36
Kiinteistöveroprosentit									
- yleinen kiinteistövero	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
- vakituinen asuinrakennus	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
- muu kuin vakituinen asuinrakennus	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
- voimalaitokseen kuuluva rakennus	2,5	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	1,2	3,1
- yleishyödylliset yhteisöt	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Tuloveron perusteet	Tuloveroprosentti %	Verotettava tulo 1000 euroa	Muutos %
2012	20,5	59 010	
2013	20,5	61 001	3,4
2014	22	61 156	0,3
2015	22	61 138	0,0
2016	22	60 551	-1,0
2017	22	57 912	-4,4
2018	22	58 898	1,7
2019	22	59 138	0,4
2020	22	61 009	3,2
2021	22	62 162	1,9
2022 (arvio)	22	63 330	1,9
2023 (arvio)	9,36	72 755	14,9

Valtionosuuksien erittely

Valtionosuudet ja verotulomenetysten korvaus 1000 euroa	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteuma 2023	Poikkeama TA-TP	Poikkeama %
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus	1 059		1 059	1 093	34	3,2
Verotuloihin perustuva valtionosuuksien tasaus	2 700		2 700	2 693	-7	-0,3
Opetus- ja kulttuuritoimen muut valtionosuudet	253		253	164	-89	35,2
Harkinnanvarainen valtionosuuden korotus						
Verotulomenetysten kompensatio	1 066		1 066	1 063	-3	-0,3
Yhteensä	5 078		5 078	5 013	-65	-1,3

Valtionosuudet 1000 euroa	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Valtionosuudet									
- peruspalvelujen valtionosuus	13 547	14 577	13 746	13 481	13 100	11 767	10 948	11 245	1 093
- verotuloihin perustuva valt.os.tasaus	5 293	5 541	5 410	5 424	5 349	5 131	5 239	5 104	2 693
- opetus- ja kulttuuritoimen muut valt.os.	-324	-225	-29,148	-93	37	7	33	250	164
- harkinnanvarainen valt.os. korotus						670			
- verotulomenetysten kompensatio						3 013	3 061	3 496	1 063
Yhteensä	18 516	19 893	19 127	18 812	18 486	16 905	19 281	20 095	5 013

2.3.3 Investointien toteutuminen

Investointiraja 10.000 euroa (arvonlisäveroton). Sivuustaso valtuustoon nähden: rakennukset ja

rakennelmat sekä liikenneväylät hankekohtainen ja muut investoinnit hankkeiden kokonaiskustannus lautakuntaakohtaisesti.

Valmiusaste: V= valmis, K=kesken, E= ei tot

	Valmiusaste	Kokonais- kustannusarvio	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio- muutokset	Talousarvio yhteensä	Toteuma TP 2023	TA - TOT 2023
Investointiosa Hankasalmen kunta, nettomenot			-1 647 500	187 500	-1 460 000	-995 331	-714 272
Tulot			155 000	-140 000	15 000	121 400	-110 400
Menot			-1 802 500	327 500	-1 475 000	-1 116 731	-603 872
Aineeton käyttöomaisuus, nettomenot yhteensä			-10 000	0	-10 000	-10 590	590
Kameravalvonnan ajanmukaistaminen	V	-10 000	-10 000	0	-10 000	-10 590	590
Kiinteän omaisuuden osto, nettomenot yhteensä			0	-10 000	-10 000	0	-10 000
Kiinteän omaisuuden osto	E	-10 000		-10 000	-10 000		-10 000
Muut talonrakennukset, nettomenot yhteensä			-100 000	-16 500	-116 500	-119 983	3 483
Monitoimitalon liikuntasalin lattiaremontti	V	-100 000	-100 000	0	-100 000	-102 880	2 880
Koulukeskuksen luokkatilan väliseinä	V	-16 500		-16 500	-16 500	-17 102	602
Kiinteät rakenteet ja laitteet, nettomenot yhteensä			-1 426 500	235 000	-1 323 500	-864 758	-708 277
Kiinteät rakenteet ja laitteet, tulot			140 000	-140 000	0	121 400	-110 400
Kiinteät rakenteet ja laitteet, menot			-1 051 500	375 000	-676 500	-683 620	-270 226
Kaavateiden perusparannus (vuotuinen)	E	-	-10 000	0	-10 000		-10 000
Kaavateiden päällysteiden uusiminen	E	-	-10 000	0	-10 000		-10 000
Osuuskuntatien peruskorjaus	V	-95 500	-22 500	22 500	0		0
Elsankujan peruskorjaus	K	-44 000	-12 000	12 000	0		0
Hankarinteentien peruskorjaus	K	-98 000					
Kivakalliontien peruskorjaus	K	-47 500	-32 500	0	-32 500	-29 161	-3 339
Mäkikujan peruskorjaus	K	-43 500	-28 500	0	-28 500	-20 778	-7 722
Ruokoniementien peruskorjaus	K	-88 000	-68 000	-34 500	-102 500	-84 514	-17 986
Katuväläistuksen saneerausohjelma	V	-54 000	-18 000	0	-18 000	-15 102	-2 898
Puistot ja leikkialueet	V	-	-20 000	0	-20 000	-19 749	-251
Elsankujan leikkipuiston kunnostus	V	-15 000	-15 000	0	-15 000	-10 311	-4 689
Latupohjien perusparannus	V	-	-10 000	0	-10 000	-7 906	-2 094
Kirkonkylän urheilukentän perusparannus	K	-560 000	-560 000	0	-560 000	-282 654	-277 346
<i>kunnan brutto-osuus</i>		-700 000	-700 000	375 000	-325 000	-393 054	68 054
<i>avustustulo kunnalle</i>		140 000	140 000	-140 000	0	110 400	-110 400
Kirkonkylän tenniskentän peruskorjaus	K	-20 000	-20 000	0	-20 000	-18 290	-1 710
Ulkokuntosali (kirkonkylä), <i>avustustulo kunnalle</i>	V					11 000	
Aseman ulkokuntosali	K	-40 000	-40 000	0	-40 000	-37 587	-2 413
Venevalkamen peruskorjaus	V	-20 000	-10 000	0	-10 000	-15 293	5 293
Niemisjärven venesataman laituri	V	-35 000	-35 000	0	-35 000	-31 876	-3 124
Vesihuoltolaitoksen kiinteät rakenteet, nettomenot yhteensä			-515 000	0	-515 000	-180 606	-327 651
Vesihuoltolaitoksen kiinteät rakenteet, tulot			15 000	0	15 000	0	15 000
Vesihuoltolaitoksen kiinteät rakenteet, menot			-530 000	0	-530 000	-180 606	-424 394
Talojohdot ja uudet linjat	E	-	-15 000	0	-15 000		-15 000
Viemäriverkosto, vuotovesien vähentäminen	V	-	-30 000	0	-30 000	-11 866	-18 134
Viemäripumppaamojen uusiminen	V	-100 000	-20 000	0	-20 000	-24 171	4 171
Vesimittareiden uusinta	V	-120 000	-30 000	0	-30 000	-31 312	1 312
Yhdysvesiputki Niemisjärvi-Saarilampi	E	-300 000	-300 000	0	-300 000		-300 000
Aurinkosähköjärjestelmä	K	-75 000	-75 000	0	-75 000		-75 000
<i>kunnan brutto-osuus</i>		-90 000	-90 000	0	-90 000	-84 043	-5 957
<i>avustustulo kunnalle</i>		15 000	15 000	0	15 000		15 000
Niinilahti-Väinölä vesiputken painotus	V	-30 000	-30 000	0	-30 000	-19 755	-10 245
Vesihuoltolaitoksen logiikan uusiminen	V	-45 000	-15 000	0	-15 000	-9 459	-5 541
Koneet ja kalusto/irtain omaisuus, nettomenot yhteensä			-111 000	-21 000	-132 000	-121 932	-10 068
Kunnan runkoverkkolaitteet	V	-30 000	-35 000	-21 000	-56 000	-55 537	-463
Lukion ykkösille kannettavat tietokoneet	V	-	-21 000	0	-21 000	-19 006	-1 994
Liikuntapaikkojen varustaminen	V	-	-10 000	0	-10 000	-6 488	-3 512
Suunnistuskartat	V	-10 000	-10 000	0	-10 000	-10 000	0
Opettaja- ja oppilaspyödyt sekä tuolit	V	-15 000	-15 000	0	-15 000	-14 996	-4
Konekeskuksen kalustohankinnat	V	-	-20 000	0	-20 000	-15 904	-4 096

2.3.4 Rahoitusosan toteutuminen

1000 euroa	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteuma 2023	Poikkeama TA-TP	Poikkeama %
Toiminta ja investoinnit						
Toiminnan rahavirta	2 099	551	2 650	3 099	449	16,9
Vuosikate	2 099	551	2 650	3 085	435	16,4
Tulorahoituksen korjauserät				14	14	
Investointien rahavirta	-1 648	188	-1 460	-990	470	-32,2
Investointimenot	-1 803	328	-1 475	-1 118	357	-24,2
Rahoitusosuudet investointimenoihin	155	-140	15	121	106	706,7
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot				7	7	
Toiminnan ja investointien rahavirta	451	739	1 190	2 109	919	77,2
Rahoitustoiminta						
Antolainauksen muutokset				-9	-9	
Antolainasaamisten lisäykset muille				-9	-9	
Lainakannan muutokset	-581	0	-581	-581	0	0,0
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-581		-581	-581	0	0,0
Oman pääoman muutokset						
Vaikutus maksuvalmiuteen	-130	739	609	1 519	910	149,4

2.3.5 Yhteenvedo määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta

1000 euroa	Sitovuus	Määrärahat						Tuloarviot					
N = sitovuus nettomääräraha/-tuloarvio B = bruttomääräraha/-tuloarvio	N B	Alkup. talous- arvio	TA muutok- set	TA muut. jälkeen	Toteuma 2023	Poik- keama	Poik- keama %	Alkup. talous- arvio	TA muutok- set	TA muut. jälkeen	Toteuma 2023	Poik- keama	Poik- keama %
KÄYTTÖTALOUSOSA													
Keskusvaalilautakunta	N	22		22	24	2	9,1	8		8	9	1	12,5
Tarkastuslautakunta	N	30		30	29	-1	-3,3						
Kunnanhallitus	N	2 723		2 723	2 531	-192	-7,1	345		345	436	91	26,4
Sivistyslautakunta	N	11 058		11 058	11 061	3	0,0	1 068		1 068	1 236	168	15,7
Ympäristölautakunta, ilman vesihuoltolaitosta	N	3 838	175	4 013	4 204	191	4,8	3 552	380	3 932	4 014	82	2,1
Ympäristölautakunta, vesihuoltolaitos	N	642		642	595	-47	-7,3	909		909	835	-74	-8,1
TOIMINTAKATE	N	18 313	175	18 488	18 444	-44	-0,2	5 882	380	6 262	6 530	268	4,3
TULOSLASKELMAOSA													
Verotulot	B							9 403	266	9 669	9 804	135	1,4
Valtionosuudet	B							5 078		5 078	5 013	-65	-1,3
Korkotulot	B												
Muut rahoitustulot	B							153	80	233	247	14	6,0
Korkomenot	B	90		90	95	5	5,6						
Muut rahoitusmenot	B	13		13	13	0	0,0						
Satunnaiset erät	B												
YHTEENSÄ	N	18 416	175	18 591	18 552	-39	-0,2	20 516	726	21 242	21 594	352	1,66
INVESTOINTIOSA YHTEENSÄ	B	1 803	-328	1 475	1 118	-357	-24,2	155	-140	15	121	106	
RAHOITUSOSA													
Antolainauksen muutokset													
Antolainasaamisten lisäykset	B				9	-9							
Antolainasaamisten vähennykset	B												
Lainakannan muutokset													
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	B												
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	B	581		581	581	0	0,0						
Lyhytaikaisten lainojen muutos	N												
Oman pääoman muutokset	B												
Vaikutus maksuvalmiuteen		130	-739	-609	-1 519	-910	149,4						
RAHOITUSOSA YHTEENSÄ	B	711	-739	-28	-929	-919	3 282,1	0	0	0	0	0	0,0
YHTEENSÄ		20 930	-892	20 038	18 741	-1 297	-6,5	20 671	586	21 257	21 715	458	2,2

YHTEENVETO VALTUUSTON HYVÄKSYMIEK NETTOMÄÄRÄRAHOJEN TOTEUTUMISESTA

1000 euroa	Sitovuus	Nettomäärärahat					
N = sitovuus nettomääräraha/-tuloarvio B = bruttomääräraha/-tuloarvio	N B	Alkup. talous- arvio	TA muutok- set	TA muut. jälkeen	Toteuma 2023	Poik- keama	Poik- keama %
KÄYTTÖTALOUSOSA							
Keskusvaalilautakunta	N	-14	0	-14	-15	-1	7,1
Tarkastuslautakunta	N	-30	0	-30	-29	1	-3,3
Kunnanhallitus	N	-2 378	0	-2 378	-2 095	283	-11,9
Sivistyslautakunta	N	-9 990	0	-9 990	-9 825	165	-1,7
Ympäristölautakunta, ilman vesihuoltolaitosta	N	-286	205	-81	-189	-108	133,3
Ympäristölautakunta, vesihuoltolaitos	N	267	0	267	239	-28	-10,5
TOIMINTAKATE	N	-12 431	205	-12 226	-11 913	312	-2,6
TULOSLASKELMAOSA							
Verotulot	B	9 403	266	9 669	9 804	135	1,4
Valtionosuudet	B	5 078	0	5 078	5 013	-65	-1,3
Korkotulot	B						
Muut rahoitustulot	B	153	80	233	247	14	6,0
Korkomenot	B	-90		-90	-95	-5	5,6
Muut rahoitusmenot	B	-13		-13	-13	0	0,0
Satunnaiset erät	B						
YHTEENSÄ	N	2 100	551	2 651	3 043	391	14,7
INVESTOINTIOSA YHTEENSÄ	B	-1 648	188	-1 460	-997	463	-31,7
RAHOITUSOSA							
Antolainauksen muutokset							
Antolainasaamisten lisäykset	B				-9	-9	
Antolainasaamisten vähennykset	B						
Lainakannan muutokset							
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	B						
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	B	-581		-581	-581	0	0,0
Lyhytaikaisten lainojen muutos	N						
Oman pääoman muutokset	B						
Vaikutus maksuvalmiuteen		-130	739	609	1 519	910	149,4
RAHOITUSOSA YHTEENSÄ	B	-711	739	28	929	901	3 217,9
YHTEENSÄ		-259	1 478	1 219	2 975	1 756	

3 Tilinpäätöslaskelmat

3.1 Tilinpäätöslaskelmia koskevat säännökset ja ohjeet

Tilinpäätöslaskelmia ovat tuloslaskelma, rahoituslaskelma, tase, konsernituloslaskelma ja -tase sekä

konsernin rahoituslaskelma. Tilinpäätöslaskelmien laatimisessa sovelletaan kirjanpitolakia ja -asetusta kirjanpitolauslautakunnan kuntajaoston yleisohjeiden ja laskelmakaavojen mukaisesti.

3.2 Kunnan tuloslaskelma

Ulkoiset tuotot ja kulut, euroa	2023	2022	Muutos
Toimintatuotot	4 215 300,85	5 587 313,57	-1 372 012,72
Myyntituotot	1 645 622,77	1 668 809,32	-23 186,55
Maksutuotot	175 816,67	1 364 133,83	-1 188 317,16
Tuet ja avustukset	836 143,50	1 192 455,76	-356 312,26
Muut toimintatuotot	1 557 717,91	1 361 914,66	195 803,25
Toimintakulut	-16 129 203,00	-40 940 092,44	24 810 889,44
Henkilöstökulut	-9 288 042,75	-14 606 918,48	5 318 875,73
Palkat ja palkkiot	-7 492 996,94	-11 639 061,83	4 146 064,89
Henkilöstösivukulut	-1 795 045,81	-2 967 856,65	1 172 810,84
Eläkekulut	-1 559 333,68	-2 572 193,43	1 012 859,75
Muut henkilöstösivukulut	-235 712,13	-395 663,22	159 951,09
Palvelujen ostot	-2 865 747,73	-21 261 194,22	18 395 446,49
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1 590 377,74	-1 914 002,42	323 624,68
Avustukset	-627 699,32	-1 471 725,46	844 026,14
Muut toimintakulut	-1 757 335,46	-1 686 251,86	-71 083,60
Toimintakate	-11 913 902,15	-35 352 778,87	23 438 876,72
Verotulot	9 803 915,72	16 841 767,22	-7 037 851,50
Valtionosuudet	5 012 995,00	20 094 759,00	-15 081 764,00
Rahoitustuotot ja -kulut	182 292,04	184 929,96	-2 637,92
Korkotuotot	43 270,64	126,95	43 143,69
Muut rahoitustuotot	233 884,63	222 603,26	11 281,37
Korkokulut	-94 595,80	-36 692,08	-57 903,72
Muut rahoituskulut	-267,43	-1 108,17	840,74
Vuosikate	3 085 300,61	1 768 677,31	1 316 623,30
Poistot ja arvonalentumiset	-1 674 331,59	-1 694 718,84	20 387,25
Suunnitelman mukaiset poistot	-1 674 331,59	-1 694 718,84	20 387,25
Tilikauden tulos	1 410 969,02	73 958,47	1 337 010,55
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	1 410 969,02	73 958,47	1 337 010,55

Vuosien 2023 ja 2022 keskinäisessä vertailussa tulee ottaa huomioon perusturvan vastuualueen siirtyminen hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen.

3.3 Kunnan rahoituslaskelma

euroa	2023	2022	Muutos
Toiminnan rahavirta	3 099 709,43	1 412 186,33	1 687 523,10
Vuosikate	3 085 300,61	1 768 677,31	1 316 623,30
Tulorahoituksen korjaukset	14 408,82	-356 490,98	370 899,80
Investointien rahavirta	-989 950,54	-625 908,48	-364 042,06
Investointimenot	-1 118 100,54	-694 753,87	-423 346,67
Rahoitusosuudet investointimenoihin	121 400,00	29 786,00	91 614,00
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	6 750,00	39 059,39	-32 309,39
Toiminnan ja investointien rahavirta	2 109 758,89	786 277,85	1 323 481,04
Rahoituksen rahavirta			
Antolainauksen muutokset	-8 895,96	0,00	-8 895,96
Antolainasaamisten lisäykset	-8 895,96	0,00	-8 895,96
Lainakannan muutokset	-581 492,00	-581 492,00	0,00
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-581 492,00	-581 492,00	0,00
Muut maksuvalmiuden muutokset	-1 995 674,07	1 754 755,52	-3 750 429,59
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-73 310,31	-4 524,43	-68 785,88
Vaihto-omaisuuden muutos	831,27	337,33	493,94
Saamisten muutos	315 624,66	401 998,46	-86 373,80
Korottomien velkojen muutos	-2 238 819,69	1 356 944,16	-3 595 763,85
Rahoituksen rahavirta	-2 586 062,03	1 173 263,52	-3 759 325,55
Rahavarojen muutos	-476 303,14	1 959 541,37	-2 435 844,51
Rahavarojen muutos	-476 303,14	1 959 541,37	-2 435 844,51
Rahavarat 31.12.	3 578 444,64	4 054 747,78	-476 303,14
Rahavarat 1.1.	4 054 747,78	2 095 206,41	1 959 541,37

Vuosien 2023 ja 2022 keskinäisessä vertailussa tulee ottaa huomioon perusturvan vastualueen siirtyminen hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen.

3.4 Kunnan tase

euroa	2023	2022	Muutos
VASTAAVAA			
PYSYVÄT VASTAAVAT	22 846 246,20	24 588 186,37	-1 741 940,17
Aineettomat hyödykkeet	5 688,04	66 629,93	-60 941,89
Aineettomat oikeudet	5 688,04	66 629,93	-60 941,89
Aineelliset hyödykkeet	20 786 908,08	21 489 922,05	-703 013,97
Maa- ja vesialueet	1 672 641,87	1 672 755,04	-113,17
Rakennukset	13 353 284,45	14 195 307,40	-842 022,95
Kiinteät rakenteet ja laitteet	4 605 939,57	4 805 822,63	-199 883,06
Koneet ja kalusto	411 830,74	542 027,60	-130 196,86
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	743 211,45	274 009,38	469 202,07
Sijoitukset	2 053 650,08	3 031 634,39	-977 984,31
Osakkeet ja osuudet	1 987 142,06	2 974 022,33	-986 880,27
Muut saamiset	66 508,02	57 612,06	8 895,96
VAIHTUVAT VASTAAVAT	5 558 316,13	6 351 075,20	-792 759,07
Vaihto-omaisuus	32 959,01	33 790,28	-831,27
Muu vaihto-omaisuus	32 959,01	33 790,28	-831,27
Saamiset	1 946 912,48	2 262 537,14	-315 624,66
Pitkäaikaiset saamiset	687 863,18	692 413,45	-4 550,27
Lainasaamiset	683 863,18	688 413,45	-4 550,27
Muut saamiset	4 000,00	4 000,00	0,00
Lyhytaikaiset saamiset	1 259 049,30	1 570 123,69	-311 074,39
Myyntisaamiset	886 041,65	1 108 588,22	-222 546,57
Muut saamiset	118 524,17	139 969,54	-21 445,37
Siirtosaamiset	254 483,48	321 565,93	-67 082,45
Rahoitusarvopaperit	194 800,26	193 692,09	1 108,17
Muut arvopaperit	194 800,26	193 692,09	1 108,17
Rahat ja pankkisaamiset	3 383 644,38	3 861 055,69	-477 411,31
VASTAAVAA YHTEENSÄ	28 404 562,33	30 939 261,57	-2 534 699,24

euroa	2023	2022	Muutos
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	20 743 812,84	19 670 528,36	1 073 284,48
Peruspääoma*	18 331 153,20	18 668 837,74	-337 684,54
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	1 001 690,62	927 732,15	73 958,47
Tilikauden yli-/alijäämä	1 410 969,02	73 958,47	1 337 010,55
PAKOLLISET VARAUKSET	485 083,73	485 083,73	0,00
Muut pakolliset varakset	485 083,73	485 083,73	0,00
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	17 919,62	91 229,93	-73 310,31
Muut toimeksiantojen pääomat	17 919,62	91 229,93	-73 310,31
VIERAS PÄÄOMA	7 157 746,14	10 692 419,55	-3 534 673,41
Pitkäaikainen	4 219 621,49	4 801 113,49	-581 492,00
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	3 757 020,00	4 338 512,00	-581 492,00
Liittymismaksut ja muut velat	462 601,49	462 601,49	0,00
Lyhytaikainen	2 938 124,65	5 891 306,06	-2 953 181,41
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	581 492,00	581 492,00	0,00
Ostovelat	934 540,26	2 722 469,05	-1 787 928,79
Muut velat	168 012,03	299 706,18	-131 694,15
Siirtovelat	1 254 080,36	2 287 638,83	-1 033 558,47
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	28 404 562,33	30 939 261,57	-2 534 699,24

* Peruspääoman 1.1.2023 ero 31.12.2022 peruspääomaan johtuu tase-erien siirtymisestä hyvinvointialueelle

Vuosien 2023 ja 2022 keskinäisessä vertailussa tulee ottaa huomioon perusturvan vastualueen siirtyminen hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen.

3.5 Konsernin tuloslaskelma

1000 euroa	2023	2022	Muutos
Toimintatuotot	7 974	20 272 *	-12 298
Toimintakulut	-20 819	-56 002 *	35 183
Toimintakate	-12 845	-35 730 *	22 885
Verotulot	9 734	16 757	-7 023
Valtionosuudet	6 453	21 498	-15 045
Rahoitustuotot ja -kulut	173	228	-55
Korkotuotot	125	80	45
Muut rahoitustuotot	251	330	-79
Korkokulut	-182	-157	-25
Muut rahoituskulut	-21	-25	4
Vuosikate	3 515	2 753	762
Poistot ja arvonalentumiset			
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 149	-2 946	797
Arvonalentumiset	-116	-157	41
Satunnaiset erät		182	-182
Tilikauden tulos	1 250	-168	1 418
Tilinpäätössiirrot			0
Laskennalliset verot	42	41	1
Vähemmistöosuudet	10	2	8
Tilikauden ylijäämä	1 302	-124 *	1 426
KONSERNITULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT	2023	2022	
Toimintatuotot/Toimintakulut, %	38,3	36,2 *	
Toimintakate, euroa/asukas	-2 824	-7 756 *	
Vuosikate/Poistot, %	155,2	88,7 *	
Vuosikate, euroa/asukas	773	598 *	
Asukasmäärä 31.12.	4 548	4 607	

*Vertailuvuoden 2022 lukuja muutettu Sateenkaaren koulun kuntayhtymän omistusosuuden korjaamisen vuoksi

Vuosien 2023 ja 2022 keskinäisessä vertailussa tulee ottaa huomioon perusturvan vastuualueen siirtyminen hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen sekä se, ettei Keski-Suomen sairaanhoitopiiriä enää yhdistetä konsernilaskelmiin vuonna 2023

3.6 Konsernin rahoituslaskelma

1000 euroa	2023	2022	Muutos
Toiminnan rahavirta	3 534	2 906	628
Vuosikate	3 515	2 753 *	762
Satunnaiset erät		182	-182
Tulorahoituksen korjausepä	19	-29	48
Investointien rahavirta	-955	-1 034	79
Investointimenot	-1 081	-1 175	94
Rahoitusosuudet investointimenoihin	121	42	79
Pysyvien vastaavien luovutustulot	5	99	-94
Toiminnan ja investointien rahavirta	2 579	1 872 *	
Rahoituksen rahavirta	-2 679	-23	-2 656
Antolainojen muutokset	-9	0	-9
Antolainojen lisäykset	-9	0	-9
Lainakannan muutokset	-995	-501	-494
Pitkäaikaisten lainojen muutos	-868	-557	-311
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-127	56	-183
Oman pääoman muutokset	1	-7	8
Muut maksuvalmiuden muutokset	-1 676	485	-2 161
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutos	53	-5	58
Vaihto-omaisuuden muutos	1	14	-13
Saamisten muutos	663	-1 120	1 783
Korottomien velkojen muutos	-2 393	1 596 *	-3 989
RAHAVAROJEN MUUTOS	-100	1 849	-1 949
Rahavarat 31.12	4 495	5 015 *	-520
Rahavarat 1.1.*	4 595	3 166	1 429
RAHAVAROJEN MUUTOS	-100	1 849	-1 949
KONSERNIN RAHOITUSLASKELMAN TUNNUSLUVUT	2023	2022	
Toiminnan ja investointien rahavirtojen kertymä 5 vuodelta	7 091	1 560 *	
Investointien tulorahoitus, %	366,1	243,0 *	
Laskennallinen lainanhoitokate	20,3	1,3 *	
Kassan riittävyys, pv	72	31	
Asukasmäärä 31.12.	4 548	4 607	

*Rahavarat 1.1. erottaa vuoden 2022 31.12. tilanteeseen, sillä 1.1.2023 KSSHP on siirtynyt hyvinvointialueelle eikä sitä enää yhdistetä konsernilaskelmaan.

*Vertailuvuoden 2022 lukuja muutettu Sateenkaaren koulun kuntayhtymän omistusosuuden korjaamisen vuoksi

Vuosien 2023 ja 2022 keskinäisessä vertailussa tulee ottaa huomioon perusturvan vastuualueen siirtyminen hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen sekä se, ettei Keski-Suomen sairaanhoitopiiriä enää yhdistetä konsernilaskelmiin vuonna 2023

3.7 Konsernin tase

1000 euroa	2023	2022	Muutos
VASTAAVAA			
PYSYVÄT VASTAAVAT	26 851	38 695	-11 844
Aineettomat hyödykkeet	10	1 020	-1 010
Aineettomat oikeudet	9	752	-743
Muut pitkävaikutteiset menot	1	268	-267
Aineelliset hyödykkeet	25 988	36 531	-10 543
Maa- ja vesialueet	1 763	2 181	-418
Rakennukset	18 287	27 723	-9 436
Kiinteät rakenteet ja laitteet	4 606	5 162	-556
Koneet ja kalusto	581	1 129	-548
Muut aineelliset hyödykkeet	4	32	-28
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	747	304	443
Sijoitukset	853	1 144	-291
Osakkuusyhtiöosuudet	315	315	0
Muut osakkeet ja osuudet	469	736	-267
Muut lainasaamiset	69	93	-24
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	118	271	-153
VAIHTUVAT VASTAAVAT	5 646	9 066	-3 420
Vaihto-omaisuus	36	159	-123
Saamiset	1 115	3 892	-2 777
Pitkäaikaiset saamiset	120	140	-20
Lyhytaikaiset saamiset	995	3 752	-2 757
Rahoitusarvopaperit	203	201	2
Rahat ja pankkisaamiset	4 292	4 814 *	-522
VASTAAVAA YHTEENSÄ	32 615	48 032	-15 417

1000 euroa	2023	2022	Muutos
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	20 810	19 846	964
Peruspääoma	18 331	18 669	-338
Arvonkorotusrahasto			
Muut omat rahastot	1 047	1 047	0
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	130	254	-124
Tilikauden ylijäämä	1 302	-124 *	1 426
VÄHEMMISTÖOSUUDET	548	557	-9
PAKOLLISET VARAUKSET	485	391	94
Muut pakolliset varaukset	485	391	94
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	291	364	-73
VIERAS PÄÄOMA	10 481	26 874	-16 393
Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	6 093	16 919	-10 826
Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	371	371	0
Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	936	1 512	-576
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	3 081	8 072	-4 991
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	32 615	48 032	-15 417

*Vertailuvuoden 2022 lukuja ja tunnuslukuja muutettu, Sateenkaaren koulun kuntayhtymän omistususuuden korjauksen vuoksi

Vuosien 2023 ja 2022 keskinäisessä vertailussa tulee ottaa huomioon perusturvan vastualueen siirtyminen hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen sekä se, ettei Keski-Suomen sairaanhoitopiiriä enää yhdistetä konsernilaskelmiin vuonna 2023

4 Tilinpäätöksen liitetiedot

4.1 Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

Liitetiedoissa ilmoitetaan oikeiden ja riittävien tietojen antamiseksi kunnan tuloksesta, taloudellisesta asemasta ja rahoituksesta sekä toiminnasta. Tätä varten tarpeelliset lisätiedot on ilmoitettava liitetiedoissa (Kuntal 113 § ja KPL 3:2 §).

Liitetietojen sisällöstä on säädetty pääasiassa kirjanpitolaisissa (1336/1997) ja -asetuksessa (1339/1997). Liitetiedoilla tarkoitetaan taseen, tuloslaskelman ja rahoituslaskelman liitteenä ilmoitettavia tietoja. Rahoituslaskelmalle ei kuitenkaan ole esitetty liitetietovaatimuksia liitetieto-ohjeistuksessa. Kirjanpitolain mukaisesti liitetietoina on selostettava yleisistä tilinpäätösperiaatteista tehtyjä poikkeuksia sekä poikkeamien perusteita ja vaikutusta.

Tilinpäätöksen liitetietojen tarkoituksena on täydentää laskelmien muodossa esitettyä tilinpäätösinformaatiota oikean ja riittävän kuvan antamiseksi tuloksesta, taloudellisesta asemasta ja rahoituksesta sekä toiminnasta.

Kunnan Vesihuoltolaitos on kirjanpidollisesti eriytetty taseyksikkö. Vesihuoltolaitoksen liitetiedot esitetään sen tilinpäätöstietojen yhteydessä sekä yhdistettyinä kunnan tilinpäätöksen liitetietoihin.

Kunnan tilinpäätöksen liitetiedot ryhmitellään tilinpäätöksessä

- tilinpäätöksen laatimista
- tilinpäätöksen esittämistä
- tuloslaskelmaa
- taseen vastaavia ja vastattavia
- vakuuksia, vastuusitoumuksia ja taseen ulkopuolisia järjestelyjä
- henkilöstöä, tilintarkastajan palkkioita ja intressitapahtumia koskeviin liitetietoihin.

Arvostusperiaatteet ja -menetelmät sekä jaksotusperiaatteet ja -menetelmät

Jaksotusperiaatteet

Tulot ja menot on merkitty tuloslaskelmaan suoriteperusteiden mukaisesti. Suoriteperusteesta poiketen

verotulot on kirjattu niiden tilitysajankohdan mukaisesti ao. tilikaudelle.

Pysyvien vastaavien arvostus

Pysyvien vastaavien aineettomat ja aineelliset hyödykkeet on merkitty taseeseen hankintamenoon vähennettynä suunnitelman mukaisilla poistoilla ja investointimenoihin saaduilla rahoitusosuuksilla.

Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu ennalta laaditun poistosuunnitelman mukaisesti. Kunnanvaltuuston hyväksymällä poistosuunnitelman muutoksella on poistoajkoja tarkistettu siten, että ennen vuotta 2013 hankittuihin hyödykkeisiin sovelletaan aiempaa (kv 16.12.1996 § 6) poistosuunnitelmaa ja 1.1.2013 jälkeen hankittuihin hyödykkeisiin uutta poistosuunnitelmaa (kv 2.9.2013 § 56). Muutos on perustunut hyödykkeiden taloudellisen pitoajan uudelleenarviointiin. Poistosuunnitelman mukaiset suunnitelmapoistojen laskentaperusteet on esitetty tuloslaskelman liitetiedoissa kohdassa suunnitelman mukaisten poistojen perusteet.

Pysyvien vastaavien sijoitukset ja sijoitusluonteiset erät on merkitty taseeseen hankintamenoon tai sitä alempaan todennäköiseen luovutushintaan.

Sijoitusten arvostus

Pysyvien vastaavien sijoitukset on merkitty taseeseen hankintamenoon tai sitä alempaan arvoon. Arvostuksen perusteena on ollut hyödykkeen todennäköisesti tulevaisuudessa kerryttämä tulo tai sen arvo palvelutuotannossa. Pysyvien vastaavien sijoitusluonteiset erät on merkitty taseeseen hankintamenoon tai sitä alempaan todennäköiseen luovutushintaan.

Vaihto-omaisuuden arvostus

Vaihto-omaisuus on merkitty taseeseen varastotavaroitten hankinta-arvoon.

Rahoitusomaisuuden arvostus

Saamiset on merkitty taseeseen nimellisarvoon tai sitä alempaan todennäköiseen arvoon. Rahoitusomaisuusarvopaperit on merkitty taseeseen hankintamenoon tai sitä alempaan todennäköiseen luovutushintaan.

Avustusten käsittely

Pysyvien vastaavien aineellisten hyödykkeiden hankintaan saadut rahoitusavustukset on merkitty ao. hyödykkeen hankintamenon vähennykseksi.

Tilinpäätöksen esittämistapa

Tilinpäätöslaskelmien ja liitetietojen esitystavat ovat Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston ohjeiden mukaiset. Taseen yksittäiset erät eivät sisällä useisiin taseeriin kuuluvia olennaisia eriä. Tilinpäätökseen ei sisälly ulkomaanrahan määräisiä saamisia, velkoja tai muita sitoumuksia.

Oikaisut edellisen vuoden tietoihin

Tarkennukset ja korjaukset edellisen tilikauden vertailutietoihin on merkitty tiedon esittämiskohtaan.

Edellisen tilikauden tietojen vertailukelpoisuus

Perusturvan vastuualue siirtyi 1.1.2023 alkaen hyvinvointialueiden toiminnan käynnistyttyä hyvinvointialueelle eikä se ole enää osana Hankasalmen kuntaa. Tästä johtuen vuosien 2022 ja 2023 vertailussa tulee pitää mielessä se, että perusturva on ollut osana kuntaa vuonna 2022 mutta ei enää vuonna 2023. Hyvinvointialueuudistuksilla oli myös merkittävät vaikutukset kuntien verotuloihin ja valtionosuuksiin. Kunnan peruspääoma on pienentynyt vuodesta 2022, sillä hyvinvointialueelle siirtyneet Keski-Suomen sairaanhoitopiirin jäsenosuudet, lomapalkkavelka, tietojärjestelmät, tietokoneet sekä muut koneet ja kalusto on kirjattu taseessa omaa pääomaa vastaan. Kyseinen kirjaus on myös pienentänyt edellä mainittujen erien taseen alkusaldoja.

Hyvinvointialueuudistuksen myötä jäsenkuntien tuli kattaa sairaanhoitopiirin kertyneet alijäämät vuoden 2022 loppuun mennessä, ennen kuin hyvinvointialueet aloittivat toimintansa.

Kunta oli maksanut Keski-Suomen sairaanhoitopiirin alijäämiä yli 1,2 miljoonaa euroa, kun maaliskuussa 2023 saapui tieto, että sairaanhoitopiirin peruspääoman alentaminen perutaan ja jäsenkunnilta lasketaan lisää 24 miljoonaa euroa. Kunnan osuus tästä on reilu 485.000 euroa. Maksua ei ole suoritettu, mutta se on kirjattu tulosvaikutteisesti vuodelle 2022 pakollisena varauksena. Vuoden 2023 aikana pakolliseen varaukseen ei ole tehty muutoksia.

Kunta on siis kirjannut vuonna 2022 tulosvaikutteisesti lähes 1,75 miljoonaa euroa Keski-Suomen sairaanhoitopiirin alijäämiä. Vuonna 2021 taseeseen vuosille 2020 ja 2021 tehdyt 0,8 miljoonan varaukset on purettu tuloslaskelmaan vuonna 2022. Vuoden 2022 nettokustannus sairaanhoitopiirin alijäämien kattamiseen on lähes miljoona euroa.

Vuoden 2022 toimintatuottoihin sisältyy välittömiin koronan hoidon kustannuksiin saatuja korvauksia 285.000 euroa. Koronasta aiheutuneita kustannuksia on kirjattu vajaa 100.000 euroa.

4.2 Konsernitilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

Kunnan konsernitilinpäätöksen liitetietoina esitetään

soveltuvien osin vastaavat tiedot kuin kunnan tilinpäätöksen liitetietona (KPA 4:1 §). Konsernitilinpäätöksen liitetiedot muodostuvat lähtökohtaisesti erillistilinpäätösten liitetietojen yhdistelmänä. Konsernitilinpäätöksen laadinnan yhteydessä suoritettujen eliminointien ja oikaisujen otetaan huomioon myös liitetiedoissa. Konsernitilinpäätöksen liitetietoinformaatio koskee konsernitilinpäätöksessä olevaa asianomaisen nimikkeen rahamäärää.

Kuntayhtymien liitetiedot yhdistellään konsernitilinpäätökseen lukuarvoltaan peruspääoman jäsenosuuksien mukaisessa suhteessa.

Konsernitilinpäätöksen laadintaperiaatteet ja laajuus

Konsernitilinpäätökseen on yhdistelty kaikki kunnan tytäryhteisöt, joissa kunnan määräysvalta 31.12.2023 on yli 50 %: Kiinteistö Oy Hankasalmen Haka, Kiinteistö Oy Hankasalmen Somerinkulma, Kiinteistö Oy Hankasalmen Virastotalo ja Kiinteistö Oy Vuokrahanka.

Konsernitilinpäätökseen on yhdistelty kaikki kuntayhtymät, joissa kunta on jäsenenä 31.12.2023: Jyväskylän koulutuskuntayhtymä, Keski-Suomen liitto ja Saatenkaaren koulun kuntayhtymä.

Konserniyhteisöjen keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat on vähennetty sekä konserniyhteisöjen ja kunnan omistamien kuntayhtymien keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat vähäisiä liiketapahtumia lukuun ottamatta. Kiinteistöverot sekä kunnan ja sen tytäryhteisöjen keskinäinen omistus on eliminoitu.

Kiinteistötytäryhteisöjen aineellisten hyödykkeiden poistot on oikaistu suunnitelman mukaisiksi ja jäännösarvojen ero on kirjattu konsernituloslaskelmassa tytäryhteisöjen poistojen oikaisuksi.

Vähemmistöosuudet on erotettu konsernin yli- ja alijäämästä konsernituloslaskelmassa sekä konsernin omasta pääomasta konsernitaseessa. Osakkuusyhteisöt on jätetty yhdistelemättä, koska niiden vaikutus konsernin tulokseen ja omaan pääomaan ei ole olennainen oikean ja riittävän kuvan antamiseksi konsernin toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

Osakkuusyhteisöistä on liitetiedossa 22 ilmoitettu nimi, omistusosuus ja omistusosuutta vastaava määrä omasta ja vieraasta pääomasta sekä tilikauden voitosta tai tappiosta viimeksi laaditusta tilinpäätöksestä.

Edellisen tilikauden tietojen vertailukelpoisuus

Konsernitilinpäätöksen osalta tulee huomioida, että Hankasalmen kunta on liittynyt Sateenkaaren koulun kuntayhtymään, ja se on yhdistelty vuoden 2022 konsernitilinpäätökseen. Sateenkaaren koulun kuntayhtymän perussopimus on allekirjoitettu 18.10.2022 ja

kuntayhtymässä on ollut 9 jäsenkuntaa 31.12.2022. Peruspääoma on 1.000 euroa per jäsenkunta ja se on laskutettu tammikuussa 2023. Konsernin vuoden 2022 lukuja on muutettu, sillä Sateenkaaren koulun kuntayhtymä on ilmoittanut tilinpäätöksen 2022 laadintahetkellä kunnalle väärän omistusosuuden.

Vuoden 2022 konsernitilinpäätös laadittiin 11,11% omistusosuudella, mutta nyt vuoden 2023 tilinpäätöksen laadinnan yhteydessä myös vuoden 2022 omistusosuus on korjattu oikeaksi eli 9,5 %.

Hyvinvointialuemuutos vaikuttaa merkittävästä myös kunnan konsernilaskelmiin. Vuoden 2022 konsernilaskelmiin on yhdistelty Keski-Suomen sairaanhoitopiiri mutta vuonna 2023 sairaanhoitopiiri ei ole enää osana konsernia. Tämä aiheuttaa tase-erissä epäjatkuvuutta, esimerkiksi rahavarat 31.12.2022 erottavat rahavaroihin 1.1.2023.

Tarkennukset ja korjaukset edellisen tilikauden vertailutietoihin on merkitty tiedon esittämiskohtaan.

4.3 Tuloslaskelmaa koskevat liitetiedot

6) Toimintatuotot tehtävälueittain (ulkoiset)

	Kunta	
	2023	2022
Keskusvaali- ja tarkastuslautakunta	9 067,20	10 557,00
Kunnanhallitus	436 195,59	249 769,54
Perusturvalautakunta		2 352 976,28
Sivistyslautakunta	1 224 921,79	1 105 945,49
Ympäristölautakunta	2 545 116,27	1 868 065,26
Toimintatuotot yhteensä	4 215 300,85	5 587 313,57

7) Verotulojen erittely

	Kunta	
	2023	2022
Kunnan tulovero	7 326 196,21	13 854 632,15
Osuus yhteisöveron tuotosta	944 440,17	1 510 065,76
Kiinteistövero	1 533 279,34	1 477 069,31
Verotulot yhteensä	9 803 915,72	16 841 767,22

8) Valtionosuuksien erittely

	Kunta	
	2023	2022
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus	3 786 377,00	16 348 621,00
<i>Siitä:</i> Verotuloihin perustuva valtionosuuden tasaus	2 693 102,00	5 104 085,00
<i>Siitä:</i> Harkinnanvarainen valtionosuuden korotus		
Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain mukaiset valtionosuudet	163 643,00	250 012,00
Verotulomenetysten kompensatio	1 062 975,00	3 496 126,00
Valtionosuudet ja verotulomenetysten korvaukset yhteensä	5 012 995,00	20 094 759,00

9) Palvelujen ostojen erittely

	Kunta	
	2023	2022
Asiakaspalveluiden ostot	199 869,84	17 012 694,66
Muut palvelujen ostot	2 665 877,89	4 248 499,56
Palvelujen ostot yhteensä	2 865 747,73	21 261 194,22

10) Valtuustoryhmille annetut tuet, ei ilmoitettavaa

11) Selvitys suunnitelman mukaisten poistojen perusteista ja niiden muutoksista

Poistonalaisten hyödykkeiden poistojen määrittämisessä on käytetty ennalta laadittua poistosuunnitelmaa. Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden hankintamenoista arvioidun taloudellisen käyttöiän mukaan. Pysyvien vastaavien hyödykkeiden aktivointiraja on 10 000,00 euroa.

POISTOSUUNNITELMA	KV 16.12.1996 § 6		POISTOSUUNNITELMA	KV 2.9.2013 § 56	
PYSYVÄT VASTAAVAT	Poisto-	Poisto-	PYSYVÄT VASTAAVAT	Poisto-	Poisto-
<i>Investoinnit ennen 1.1.2013</i>	aika	menetelmä	<i>Investoinnit 1.1.2013 alkaen</i>	aika	menetelmä
Aineettomat hyödykkeet			Aineettomat hyödykkeet		
Muut pitkävaikutteiset menot			Kehittämismenot	2 vuotta	tasapoisto
Atk-ohjelmistot	3	tp	Aineettomat oikeudet	5 vuotta	tasapoisto
			Liikearvo	2 vuotta	tasapoisto
			Muut pitkävaikutteiset menot		
			Atk-ohjelmat	2 vuotta	tasapoisto
			Muut	2 vuotta	tasapoisto
Aineelliset hyödykkeet			Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	ei poistoa		Maa- ja vesialueet		ei poistoa
Rakennukset ja rakennelmat			Rakennukset ja rakennelmat		
Hallinto- ja laitosrakennukset			Hallinto- ja laitosrakennukset	20 vuotta	tasapoisto
kivirakenteiset	40	tp	Tehdas- ja tuotantorakennukset	20 vuotta	tasapoisto
puurakenteiset	30	tp	Talousrakennukset	10 vuotta	tasapoisto
Tehdas- ja tuotantorakennukset	20	tp	Vapaa-ajan rakennukset	20 vuotta	tasapoisto
Muut rakennukset	20	tp	Asuinrakennukset	30 vuotta	tasapoisto
Asuinrakennukset			Muut rakennukset ja rakennelmat	20 vuotta	tasapoisto
kivirakenteiset	40	tp			
puurakenteiset	35	tp			
Vedenottamot	20	tp			
teräsrakenteiset	20	tp			
betonirakenteiset	30	tp			
Ylävesisäiliö	40	tp			
Kiinteät rakenteet ja laitteet			Kiinteät rakenteet ja laitteet		
Urheilukentät	15 %	mjp	Kadut, tiet, torit ja puistot	15 vuotta	tasapoisto
Jääkiekkokaukalot	25 %	mjp	Sillat, laiturit ja uimalat	10 vuotta	tasapoisto
Leikkikentät	20 %	mjp	Muut maa- ja vesirakenteet	15 vuotta	tasapoisto
Kuntorata-ladut	20 %	mjp	Vedenjakeluverkosto	30 vuotta	tasapoisto
Uimarannat	20 %	mjp	Viemäriverkko	30 vuotta	tasapoisto
Tenniskentät	20 %	mjp	Kaukolämpöverkko	20 vuotta	tasapoisto
Pallokentät	20 %	mjp	Sähköjohdot, muuntoasemat, ulkovaistulaitteet	15 vuotta	tasapoisto
Rakennuskaavatiet	15 %	mjp	Puhelinverkko, keskusasema ja alakeskukset	10 vuotta	tasapoisto
Puistot	15 %	mjp	Maakasuverkko	20 vuotta	tasapoisto
Kaatopaikat	15 %	mjp	Muut putki- ja kaapeliverkot	15 vuotta	tasapoisto
Venevalkamat	25 %	mjp	Sähkö-, vesi- yms. laitojen laitoskoneet ja laitteet	10 vuotta	tasapoisto
Ulkoilureitit	20 %	mjp	Kiinteät nosto- ja siirtolaitteet	15 vuotta	tasapoisto
Vesijohtoverkosto	8 %	mjp	Liikenteen ohjauslaitteet	10 vuotta	tasapoisto
Viemäriverkko	8 %	mjp	Muut kiinteät koneet, laitteet ja rakenteet	10 vuotta	tasapoisto
Katuvalaistusverkko	15 %	mjp			
Viemäripumppaamot	20 %	mjp			
Tasaussäiliö ja paineenkorotuslaitos	20 %	mjp			
Linja-autolokat	25 %	mjp			
Sammutusveden ottopaikat	20 %	mjp			
Haja-asutusalueitten viitoitus	20 %	mjp			
Kuntamainoskyltit ja opastetaulut	25 %	mjp			
Koneet ja kalusto			Koneet ja kalusto		
Ympäristöltk			Rautaiset alukset	15 vuotta	tasapoisto
ajoneuvot	15	tp	Puiset alukset ja muut uivat työkoneet	8 vuotta	tasapoisto
muut investoinnit	3	tp	Muut kuljetusvälineet	4 vuotta	tasapoisto
Sosiaali- ja terveysltk			Muut liikkuvat työkoneet (traktorit, ruohonleikkurit)	5 vuotta	tasapoisto
ajoneuvot	5	tp	Muut raskaat koneet	10 vuotta	tasapoisto
muut investoinnit	3	tp	Muut kevyet koneet	5 vuotta	tasapoisto
Sivistysltk			Sairaala-, terveydenhuolto- yms. laitteet	5 vuotta	tasapoisto
muut investoinnit	3	tp	Atk-laitteet	3 vuotta	tasapoisto
Tekninen ltk			Muut laitteet ja kalusteet (autot)	3 vuotta	tasapoisto
auto	5	tp			
traktori	8	tp			
muut investoinnit	3	tp	Muut aineelliset hyödykkeet		
Kunnanhallitus (mm. atk-laitteet)	3	tp	Luonnonvarat		käytön mukainen poisto
			Arvo- ja taide-esineet		ei poistoa
			Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat		ei poistoa
Osakkeet ja osuudet			Pysyvien vastaavien sijoitukset		
Osakkeet (As Oy, Kiint Oy, ym.)	ei poistoa		Osakkeet ja osuudet		ei poistoa
Osuudet (Kuntayhtymät ym.)	ei poistoa				
tp = tasapoisto					
mjp= menojäännös poisto					

12) Pakollisten varausten muutos

	Konserni		Kunta	
	2023	2022	2023	2022
Potilasvahinkovakuutusvastuu 1.1.		336 454,38		
Lisäykset tilikaudella		54 066,76		
Vähennykset tilikaudella				
Potilasvahinkovakuutusvastuu 31.12.		390 521,14		
Ympäristövastuu 1.1.		207,83		
Lisäykset tilikaudella				
Vähennykset tilikaudella				
Ympäristövastuu 31.12.		207,83		
Osuus KSSHP:n alijäämästä 1.1.	485 083,73		485 083,73	819 060,00
Lisäykset tilikaudella				485 083,73
Vähennykset tilikaudella				-819 060,00
Osuus KSSHP:n alijäämästä 31.12.	485 083,73		485 083,73	485 083,73
Pakolliset varaukset yhteensä	485 083,73	390 728,97	485 083,73	485 083,73

13) Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutusvoitot ja -tappiot

	Konserni		Kunta	
	2023	2022	2023	2022
Muut toimintatuotot				
Maa- ja vesialueiden luovutusvoitot		5 290,60		5 290,60
Rakennusten luovutusvoitot				
Muut luovutusvoitot		25 438,85		24 925,39
Luovutusvoitot yhteensä		30 729,45		30 215,99
Muut toimintakulut				
Maa- ja vesialueiden luovutustappiot				
Rakennusten luovutustappiot	14 408,82		14 408,82	
Muut luovutustappiot		7 701,28		7 701,28
Luovutustappiot yhteensä	14 408,82	7 701,28	14 408,82	7 701,28

14) Satunnaisten tuottojen ja kulujen erittely

	Konserni		Kunta	
	2023	2022	2023	2022
Satunnaiset tuotot				
Satunnaiset tuotot		181 702,03		
Satunnaiset tuotot yhteensä		181 702,03		
Satunnaiset kulut				
Satunnaiset kulut				
Satunnaiset kulut yhteensä				

15) Osinkotuottojen ja peruspääoman korkotuottojen erittely

	Kunta	
	2023	2022
Osinkotuotot muista yhteisöistä		
Savon Energiholding Oy, 2841 osaketta	125 572,20	125 572,20
Suur-Savon Sähkö Oy, 671 osaketta	67 100,00	67 100,00
Kuntarahoitus Oyj, 15600 osaketta	26 988,00	16 068,00
Muut	439,35	531,90
Peruspääoman korot kuntayhtymiltä		
Jyväskylän koulutuskuntayhtymä	6 627,52	6 627,52
Osinkotuotot ja peruspääoman korkotuotot yhteensä	226 727,07	215 899,62

16) Poistoeron muutokset, ei ilmoitettavaa
4.4 Tasetta koskevat liitetiedot
17) Kuluksi kirjaamattomat menot ja pääoma-alennukset, ei ilmoitettavaa
18) Arvonkorotukset, ei ilmoitettavaa

19) Pysyvät vastaavat

Aineettomat ja aineelliset hyödykkeet	Aineettomat hyödykkeet			Aineelliset hyödykkeet					Yhteensä
	Muut aineettomat oikeudet	Tietokone-ohjelmistot	Yhteensä	Maa- ja vesialueet	Rakennukset	Kiinteät rakenteet ja laitteet	Koneet ja kalusto	Enn.maksut ja keskener. hankinnat	
Poistamaton hankintameno 1.1.	0,00	11 893,18	11 893,18	1 672 755,04	14 195 307,40	4 805 822,63	532 598,36	274 009,38	21 480 492,81
Lisäykset tilikauden aikana					119 982,60	196 800,50	132 521,76	667 425,68	1 116 730,54
Rahoitusosuudet tilikaudella						-11 000,00		-110 400,00	-121 400,00
Vähennykset tilikauden aikana				-113,17	-15 285,60				-15 398,77
Siirrot erien välillä						87 823,61		-87 823,61	0,00
Tilikauden poisto	0,00	6 205,14	6 205,14		946 719,95	473 507,17	253 289,38		1 673 516,50
Arvonlennukset ja niiden palautukset									
Aktivoidut korkomenot									
Poistamaton hankintameno 31.12.	0,00	5 688,04	5 688,04	1 672 641,87	13 353 284,45	4 605 939,57	411 830,74	743 211,45	20 786 908,08
Arvonkorotukset									
Kirjanpitoarvo 31.12.	0,00	5 688,04	5 688,04	1 672 641,87	13 353 284,45	4 605 939,57	411 830,74	743 211,45	20 786 908,08

Sijoitukset	Osakkeet ja osuudet					Muut saamiset		
	Osakkeet tytäryhtiöt	Osakkuus-yhteisö osuudet	Kuntayhtymä-osuudet	Muut osakkeet ja osuudet	Yhteensä	Muut saamiset muilta	Liittymismaksut palautettavat	Yhteensä
Hankintameno 1.1.	974 454,99	315 310,20	230 588,10	465 788,77	1 986 142,06	0,00	57 612,06	57 612,06
Lisäykset			1 000,00		1 000,00		8 895,96	8 895,96
Vähennykset								
Siirto								
Hankintameno 31.12.	974 454,99	315 310,20	231 588,10	465 788,77	1 987 142,06	0,00	66 508,02	66 508,02
Arvonlennukset								
Arvonkorotukset								
Kirjanpitoarvo 31.12.	974 454,99	315 310,20	231 588,10	465 788,77	1 987 142,06	0,00	66 508,02	66 508,02

20) Omistukset muissa yhteisöissä, tytäryhtiöt

Tytäryhtiöt	Kotipaikka	Kunnan osuus %	Konsernin osuus %	Kirjanpito-arvo 31.12.2023	Kuntakonsernin osuus (euroa)		
					Omasta pääomasta	Vieraasta pääomasta	Tilikauden voitosta/tappiosta
Kiinteistö Oy Hankasalmen Haka	Hankasalmi	100,00	100,00	78 376	115 732	3 169 676	0
Kiinteistö Oy Hankasalmen Somerinkulma	Hankasalmi	100,00	100,00	291 232	288 888	6 375	-48
Kiinteistö Oy Hankasalmen Virastotalo	Hankasalmi	68,54	68,54	597 781	962 903	221 029	-32 384
Kiinteistö Oy Vuokrahanka	Hankasalmi	58,20	58,20	7 066	4 716	4 296	0

21) Omistukset muissa yhteisöissä, kuntayhtymät

Kuntayhtymät	Kotipaikka	Kunnan osuus %	Konsernin osuus %	Kirjanpito-arvo 31.12.2023	Kuntakonsernin osuus (euroa)		
					Omasta pääomasta	Vieraasta pääomasta	Tilikauden voitosta/tappiosta
Keski-Suomen liitto	Jyväskylä	1,57	1,57	9 333	11 876	28 008	2 590
Jyväskylän koulutuskuntayhtymä	Jyväskylä	1,62	1,62	221 255	1 743 207	486 139	85 428
Sateenkaaren koulun kuntayhtymä	Pieksämäki	9,50	9,50	1 000	70 322	24 295	33 842

22) Omistukset muissa yhteisöissä, osakkuusyhteisöt

Osakkuusyhteisöt	Kotipaikka	Kunnan osuus %	Konsernin osuus %	Kirjanpito-arvo 31.12.2023	Kuntakonsernin osuus (euroa)		
					Omasta pääomasta	Vieraasta pääomasta	Tilikauden voitosta/tappiosta
As Oy Hankasalmen Hankamäki I	Hankasalmi	20,37	20,37	70 585	68 049	368	-1 302
As Oy Hankasalmen Koivulehto	Hankasalmi	21,05	21,05	71 936	93 858	4 295	14
As Oy Hankasalmen Petäjäranta	Hankasalmi	27,23	27,23	29 123	26 621	466	-286
As Oy Säkinmäen Kuusirinne	Hankasalmi	47,75	47,75	57 184	62 995	157	0
Kiinteistö Oy Kuuhankevesi	Hankasalmi	40,83	40,83	86 482	30 978	2 412	-221

Kiinteistö Oy Kuuhankeveden osalta liitetiedossa vuoden 2022 tiedot sillä tilinpäätöstä ei ole toimitettu määräaikaan mennessä.

23) Saamisten erittely

	2023		2022	
	Pitkäaikainen	Lyhytaikainen	Pitkäaikainen	Lyhytaikainen
Saamiset tytäryhteisöiltä				
Myyntisaamiset		333 761,51		107 093,57
Lainasaamiset	552 088,65		552 088,65	
Yhteensä	552 088,65	333 761,51	552 088,65	107 093,57
Saamiset kuntayhtymiltä				
Siirtosaamiset		800,00		1 900,00
Yhteensä		800,00		1 900,00
Saamiset osakkuus- sekä muilta omistusyhteisyyhteisöiltä				
Myyntisaamiset		6 495,92		5 756,02
Yhteensä		6 495,92		5 756,02
Saamiset yhteensä	552 088,65	341 057,43	552 088,65	114 749,59

24) Siirtosaamiin sisältyvät olennaiset erät

	Konserni		Kunta	
	2023	2022	2023	2022
Lyhytaikaiset siirtosaamiset				
Tieteellinen tutkimustoiminta				
Kelan korvaus työterveydenhuollosta	33 233,68	78 734,76	29 731,81	53 933,17
Ely-keskuksen korvaukset kuntouttavasta työtoiminnasta		3 218,71		3 218,71
TVR, koulutuskorvaus	6 228,69	13 981,41	5 695,44	11 393,33
Hankesaamiset	10 808,54	23 134,47		
Tuet ja avustukset	11 828,36	13 327,34	11 828,36	13 327,34
Muut siirtosaamiset	201 541,90	356 449,90	199 793,25	159 847,43
Lyhytaikaiset siirtosaamiset yhteensä	263 641,16	488 846,59	247 048,86	241 719,98
Siirtosaamiset yhteensä	263 641,16	488 846,59	247 048,86	241 719,98

25) Oma pääoma

	Konserni		Kunta	
	2023	2022**	2023	2022
Peruspääoma 1.1.*	18 668 837,74	18 668 837,74	18 331 153,20	18 668 837,74
Peruspääoma 31.12.	18 331 153,20	18 668 837,74	18 331 153,20	18 668 837,74
Arvonkorotusrahasto				
Muut rahastot	1 047 284,12	1 047 284,12		
Edellisten tilikausien ylijäämä/alijäämä 1.1.	130 031,67	253 619,46	1 001 690,62	927 732,15
Tilikauden ylijäämä/alijäämä) *	1 301 824,34	-123 587,79	1 410 969,02	73 958,47
Ylijäämä/alijäämä yhteensä 31.12. *	1 431 856,01	130 031,67	2 412 659,64	1 001 690,62
Oma pääoma yhteensä	20 810 293,33	19 846 153,53	20 743 812,84	19 670 528,36

* Peruspääoman 1.1.2023 ero 31.12.2022 peruspääomaan johtuu Keski-Suomen sairaanhoitopiirin siirtymisestä hyvinvointialueelle

**Vertailuvuoden 2022 lukuja ja tunnuslukuja muutettu, Sateenkaaren koulun kuntayhtymän omistussuuden korjauksen vuoksi

26) Erittely poistoerosta, ei ilmoitettavaa

27) Pitkäaikaiset velat, jotka erääntyvät myöhemmin kuin viiden vuoden kuluttua

	Kunta	
	2023	2022
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	1 980 160,00	1 991 652,00
Pitkäaikaiset velat yhteensä	1 980 160,00	1 991 652,00

28) Erittely liikkeeseen lasketuista joukkovelkakirjalainoista, ei ilmoitettavaa

29) Pakolliset varaukset

	Konserni		Kunta	
	2023	2022	2023	2022
Muut pakolliset varaukset				
Potilasvastuumaksuvastuu		390 521,14		
Ympäristövastuu		207,83		
Osuus KSSHP:n alijäämästä	485 083,73		485 083,73	485 083,73
Muut pakolliset varaukset yhteensä	485 083,73	390 728,97	485 083,73	485 083,73

30) Velkojen erittely

	2023		2022	
	Pitkäaikainen	Lyhytaikainen	Pitkäaikainen	Lyhytaikainen
Velat tytäryhteisöille				
Muut velat	91 386,26		91 386,26	
Yhteensä	91 386,26		91 386,26	
Velat kuntayhtymille				
Ostovelat		2 961,61		19 648,22
Yhteensä		2 961,61		19 648,22
Velat yhteensä	91 386,26	2 961,61	91 386,26	19 648,22

31) Sekkitililimiitti, ei ilmoitettavaa

32) Muiden velkojen erittely

	Konserni		Kunta	
	2023	2022	2023	2022
Muut velat				
Liittymismaksut	368 944,71	368 944,71	460 330,97	460 330,97
Muut velat	2 270,52	2 270,52	2 270,52	2 270,52
Muut velat yhteensä	371 215,23	371 215,23	462 601,49	462 601,49

33) Siirtovelkojen erittely

	Konserni		Kunta	
	2023	2022	2023	2022
Lyhytaikaiset siirtovelat				
Palkkojen ja sivukulujen jaksotukset	1 758 129,69	2 460 470,67	1 660 160,05	1 660 160,05
Eläkevakuutusmaksut		983,80		
Korkojaksotukset	47 181,51	41 671,34	14 200,08	14 200,08
Hankesiirrot ja avustukset	475 444,23	486 642,41	468 576,65	468 576,65
Muut siirtovelat	193 765,87	264 079,04	144 702,05	144 702,05
Lyhytaikaiset siirtovelat yhteensä	2 474 521,30	3 253 847,26	2 287 638,83	2 287 638,83

4.5 Vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat liitetiedot

34) Velkojen kiinnitykset ja panttaukset, ei ilmoitettavaa

35) Vakuudet, jotka annettu muiden omien sitoumusten kuin velkojen vakuudeksi, ei ilmoitettavaa

36) Vakuudet samaan konserniin kuuluvien yhteisöjen puolesta, ei ilmoitettavaa

37) Muut vakuudet, ei ilmoitettavaa

38) Vuokravastuut

	Konserni		Kunta	
	2023	2022	2023	2022
Vuokravastuut yhteensä	27 630 684,23	24 706 044,91	21 406 860,81	18 482 221,50
- siitä seuraavalla tilikaudella maksettava osuus	1 220 012,85	1 007 710,07	1 031 773,65	819 470,87
- siitä PPP-hankkeet (public-private-partnership)				
- siitä sopimukseen sisältyvät lunastusveloitteet*				

* Kunta on tehnyt Kuntarahoitus Oyj:n kanssa kiinteistöleasing-sopimuksen kirkonkylän koulukeskusrakennuksesta.

20 vuoden vuokra-ajan jälkeen kunnan on

1) sovittava lisävuokra-ajasta tai

2) ostettava kiinteistö sopimuksen mukaisella jäännösarvolla (35 %) tai

3) osoitettava vuokraohteelle ostaja sopimuksen mukaisella jäännösarvolla (35 %).

39) Vastuusitoumukset

	Konserni		Kunta	
	2023	2022	2023	2022
Takaukset samaan konserniin kuuluvien yhteisöjen puolesta				
Alkuperäinen pääoma			6 249 290,00	6 249 290,00
Jäljellä oleva pääoma			2 420 798,37	2 561 702,10
Takaukset muiden puolesta				
Alkuperäinen pääoma	1 080 000,00	1 080 000,00	1 080 000,00	1 080 000,00
Jäljellä oleva pääoma	227 332,42	243 484,41	227 332,42	243 484,41

40) Muut kunnan antamat vastuusitoumukset ja muut vastuut

	Kunta	
	2023	2022
Kunnan osuus takauskeskuksen takausvastuista 31.12.	38 169 110,00	35 453 205,00
Kunnan osuus takauskeskuksen kattamattomista takausvastuista 31.12.	0	0
Kunnan mahdollista vastuuta kattava osuus takauskeskuksen rahastosta 31.12.	30 384,00	20 502,00

41) Muut taseen ulkopuoliset järjestelyt

	Kunta	
	2023	2022
Muut järjestelyt		
Urakoitsijoiden vakuustalletukset	59 000,00	327 117,39
Maa-ainelupien vakuudet	23 080,00	75 540,05
Ympäristölupapäätösten vakuudet	4 000,00	17 000,00

4.6 Henkilöstöä koskevat liitetiedot

42) Henkilöstön lukumäärä vastualueittain

	Kunta	
	2023	2022
Kunnanhallitus	14	11
Perusturvalautakunta		129
Sivistyslautakunta	136	153
Ympäristölautakunta	37	42
Yhteensä	187	335

43) Henkilöstökulut

	Kunta	
	2023	2022
Henkilöstökulut tuloslaskelman mukaan	9 288 042,75	14 606 918,48
Henkilöstökuluja aktivoitu aineettomiin ja aineellisiin hyödykkeisiin	37 642,13	45 998,64
Henkilöstökulut yhteensä	9 325 684,88	14 652 917,12

44) Luottamushenkilön palkkioista perityt ja tilitetyt luottamushenkilömaksut

	Kunta	
	2023	2022
Suomen Keskusta	4 821,50	5 430,50
Kansallinen Kokoomus	0,00	0,00
Suomen Kristillisdemokraatit	138,50	464,25
Perussuomalaiset	1 340,00	1 679,50
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	840,75	839,25
Vasemmistoliitto	1 080,00	1 362,50
Vihreä liitto	167,00	229,00
Tilitetyt luottamushenkilömaksut yhteensä	8 387,75	10 005,00

45) Tilintarkastajan palkkiot

	Kunta	
	2023	2022
Talvea Julkishallinnon Palvelut Oy		
Tilintarkastuspalkkiot	9 683,00	7 797,00
Tilintarkastuslautakunta	8 514,08	8 970,00
Muut palkkiot (hanketarkastukset)		2 000,00
Palkkiot yhteensä	18 197,08	18 767,00

46) Kunnan ja sen intressitahoihin kuuluvien väliset liiketoimet

Kunnanjohtajan kanssa on solmittu (kvalt 29.5.2017) kuntalain mukainen johtajasopimus, jossa on sovittu normaalin irtisanomisajan palkan lisäksi 10 kk palkkaa vastaava siirtymäkorvaus.

Konsernin lähipiiriin tai intressipiiriin kanssa ei ole ollut muita tavanomaisesta poikkeavia liiketoimia.

5 Eriytetyt tilinpäätökset

5.1 Vesihuoltolaitos-taseyksikön tilinpäätös

VESIHUOLTOLAITOKSEN TULOSLASKELMA 1.1.-31.12.	2023	2022
Liikevaihto	834 554,63	824 509,76
Materiaalit ja palvelut	-421 024,73	-453 079,91
Aineet, tarvikkeet ja tavarat		
Ostot tilikauden aikana	-181 030,12	-201 361,34
Palvelujen ostot	-239 994,61	-251 718,57
Henkilöstökulut	-159 338,49	-161 020,59
Palkat ja palkkiot	-130 802,73	-130 531,22
Henkilöstösivukulut	-28 535,76	-30 489,37
Eläkekulut	-24 839,00	-26 682,73
Muut henkilöstösivukulut	-3 696,76	-3 806,64
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-245 731,66	-246 099,16
Liiketoiminnan muut kulut	-14 504,63	-34 265,16
Liikeylijäämä (-alijäämä)	-6 044,88	-69 955,06
Rahoitustuotot ja -kulut	-12 827,85	-12 827,85
Korvaus peruspääomasta	-12 827,85	-12 827,85
Muut rahoituskulut	0,00	0,00
Yli-/alijäämä ennen satunnaisia eriä	-18 872,73	-82 782,91
Satunnaiset tuotot ja -kulut		
Yli-/alijäämä ennen varauksia	-18 872,73	-82 782,91
Poistoeron lisäys (-) tai vähennys (+)	3 357,89	3 357,89
Tilikauden yli-/alijäämä	-15 514,84	-79 425,02
Liikevaihto sisältää sekä kunnan ulkopuolisilta että muilta toimijoilta saadut myyntitulot.		
TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Sijoitetun pääoman tuotto, %	-0,15	-1,76
Kunnan sijoittaman pääoman tuotto, %	-0,15	-1,76
Voitto, %	-2,26	-10,04

VESIHUOLTOLAITOKSEN RAHOITUSLASKELMA

	2023	2022
Toiminnan rahavirta	226 858,93	163 316,25
Liikeliiketoiminta (-alijäämä)	-6 044,88	-69 955,06
Poistot ja arvonalentumiset	245 731,66	246 099,16
Rahoitustuotot ja -kulut	-12 827,85	-12 827,85
Satunnaiset erät	0,00	0,00
Investointien rahavirta	-141 868,81	-110 567,79
Investointimenot	-141 868,81	-110 567,79
Toiminnan ja investointien rahavirta	84 990,12	52 748,46
Rahoituksen rahavirta		
Lainakannan muutokset	0,00	0,00
Pitkäaikaisten lainojen vähennys muilta	0,00	0,00
Muut maksuvalmiuden muutokset	-84 990,12	-52 748,46
Saamisten muutos muilta	-48 981,54	-23 282,29
Korottomien velkojen muutos kunnalta	-49 647,32	-35 680,13
Korottomien velkojen muutos muilta	13 638,74	6 213,96
Rahoituksen rahavirta	-84 990,12	-52 748,46
Rahavarojen muutos	0,00	0,00
Rahavarojen muutos	0,00	0,00
RAHOITUSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, 1000 e	547	534
Investointien tulorahoitus, %	159,9	147,7
Laskennallinen lainanhoitokate	18,7	13,7

VESIHUOLTOLAITOKSEN TASE	2023	2022
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT	4 006 978,11	4 106 579,28
Aineelliset hyödykkeet	4 006 978,11	4 106 579,28
Rakennukset	2 362 209,01	2 506 106,97
Kiinteät rakenteet ja laitteet	1 560 726,51	1 554 998,97
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	84 042,59	45 473,34
VAIHTUVAT VASTAAVAT	364 651,19	315 669,65
Saamiset	364 651,19	315 669,65
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	364 651,19	315 669,65
VASTAAVAA	4 371 629,30	4 422 248,93
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA	2 202 643,43	2 218 158,27
Peruspääoma	3 206 961,43	3 206 961,43
Edellisten tilikausien alijäämä	-988 803,16	-909 378,14
Tilikauden alijäämä	-15 514,84	-79 425,02
POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET	12 055,93	15 413,82
Poistoero	12 055,93	15 413,82
VIERAS PÄÄOMA	2 156 929,94	2 192 938,52
Pitkäaikainen	2 099 830,93	2 149 478,25
Korottomat velat kunnalta	1 639 499,96	1 689 147,28
Liittymismaksuvelat	460 330,97	460 330,97
Lyhytaikainen	57 099,01	43 460,27
Ostovelat	57 099,01	43 460,27
VASTATTAVAA	4 371 629,30	4 426 510,61
TASEEN TUNNUSLUVUT		
Omavaraisuusaste, %	50,7	50,5
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	258,5	266,0
Velat ja vastuut prosenttia käyttötuloista, %	258,5	266,0
Kertynyt alijäämä, 1000 €	1004	989
Lainakanta 31.12., 1000 €	0	0
Lainasaamiset 31.12., 1000 €	0	0

5.2 Vesihuoltolaitoksen tilinpäätöksen liitetiedot

Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

Tilinpäätöstä laadittaessa noudatetut arvostusperiaatteet ja –menetelmät sekä jaksotusperiaatteet ja –menetelmät:

Jaksotusperiaatteet

Tulot ja menot on merkitty tuloslaskelmaan suoriteperusteen mukaisesti.

Tuloslaskelman liitetiedot

6) Toimintatuotot tehtäväalueittain

	2023	2022
Vesilaitos	348 038,77	343 829,29
Viemärlaitos	486 515,86	480 680,47
Yhteensä	834 554,63	824 509,76

9) Palvelujen ostojen erittely

	2023	2022
Asiakaspalveluiden ostot	0,00	0,00
Muut palveluiden ostot	239 994,61	251 718,57
Yhteensä	239 994,61	251 718,57

11) Selvitys suunnitelman mukaisten poistojen perusteista ja niiden muutoksista

Poistonalaisten hyödykkeiden poistojen määrittämisessä on käytetty ennalta laadittua poistosuunnitelmaa. Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden hankintamenoista arvioidun taloudellisen käyttöiän mukaan. Pysyvien vastaavien hyödykkeiden aktivointiraja on 10 000,00 euroa. Arvioidut poistajat sekä poistomenetelmät on esitetty kunnan liitetietojen kohdassa 11.

16) Poistoeron muutokset – poistoeron vähennys

Poistoeron vähennys (+) on tehty Kunnanhallituksen 6.2.2012 § 20 päätöksen mukaisesti: Poistoero käsitellään kunnan kirjanpidossa vähentämällä 21.941,84 euroa tasasuuruksina erinä yhdeksän vuoden aikana alkaen vuodesta 2011. Kunnan kirjanpidossa poistoeron käsittely on päättynyt vuonna 2019. Vesihuoltolaitoksen poistoeron vähennys on vuosittain 3.357,89 euroa ja se jatkuu vuoteen 2027 asti.

Taseen liitetiedot
Vastaavaa
19) Pysyvät vastaavat

Aineettomat ja aineelliset hyödykkeet	Aineelliset hyödykkeet			
	Rakennukset	Kiinteät rakenteet ja laitteet	Enn.maksut ja keskener. hankinnat	Aineelliset hyödykkeet yhteensä
Poistamaton hankintameno 1.1.	2 506 106,97	1 559 260,65	45 473,34	4 110 840,96
Lisäykset tilikauden aikana	0,00	57 826,22	84 042,59	141 868,81
Rahoitusosuudet tilikaudella				0,00
Vähennykset tilikauden aikana				0,00
Siirrot erien välillä		45 473,34	-45 473,34	0,00
Tilikauden poisto	143 897,96	101 833,70		245 731,66
Arvonlennukset ja niiden palautukset				0,00
Aktivoidut korkomenot				
Poistamaton hankintameno 31.12.	2 362 209,01	1 560 726,51	84 042,59	4 006 978,11
Arvonkorotukset				
Kirjanpitoarvo 31.12.	2 362 209,01	1 560 726,51	84 042,59	4 006 978,11

Vastattavaa
25) Oma pääoma

	2023	2022
Peruspääoma 1.1.	3 206 961,43	3 206 961,43
Peruspääoma 31.12.	3 206 961,43	3 206 961,43
Edellisten tilikausien ylijäämä/alijäämä	-988 803,16	-909 378,14
Tilikauden ylijäämä/alijäämä	-15 514,84	-79 425,02
Oma pääoma yhteensä	2 202 643,43	2 218 158,27

26) Erittely poistoerosta – poistoeron vähennys

Poistoeron vähennys (+) on tehty Kunnanhallituksen 6.2.2012 § 20 päätöksen mukaisesti: Poistoero käsitellään kunnan kirjanpidossa vähentämällä 21.941,84 euroa tasasuuruusina erinä yhdeksän vuoden aikana alkaen vuodesta 2011. Kunnan kirjanpidossa poistoeron käsittely on päättynyt vuonna 2019. Vesihuoltolaitoksen poistoeron vähennys on vuosittain 3.357,89 euroa ja se jatkuu vuoteen 2027 asti.

Henkilöstöä koskevat liitetiedot
42) Henkilöstön lukumäärä

	2023	2022
Vesihuoltolaitos	2,6	2,7
Yhteensä	2,6	2,7

43) Henkilöstökulut

	2023	2022
Palkat ja palkkiot	130 802,73	130 531,22
Henkilöstösivukulut	28 535,76	30 489,37
Eläkekulut	24 839,00	26 682,73
Muut henkilösivukulut	3 696,76	3 806,64
Henkilöstökulut yhteensä	159 338,49	161 020,59

6 Konsernin tytäryhtiöiden tilinpäätöstiedot

Kunnan tytäryhtiöt

Osakkeiden tuottama määräysvalta:

Kiinteistö Oy Hankasalmen Haka	100 %
Kiinteistö Oy Hankasalmen Somerinkulma	100 %
Kiinteistö Oy Hankasalmen Virastotalo	68,54 %
Kiinteistö Oy Vuokrahanka	58,20 %

Kuntakonsernin tytäryhtiöiden asettamat suunnittelukauden taloudelliset ja toiminnalliset tavoitteet:

6.1 Kiinteistö Oy Hankasalmen Haka

Toiminnalliset tavoitteet/toiminnan painopistealueet

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittari
Kiinteistökannan korjausvelan vähentäminen	Kiinteistöjä on kunnostettu ja kunnostetaan erillisen korjausohjelman mukaisesti.	Korjausohjelma
Vuokrien kohtuullinen hintataso	Vertailu ympäryskuntien vuokra-asuntotarjonnan hintatasoon.	Vertailu aikaisempien vuosien ja ympäryskuntien vuokratason.

Riskit

Keskeisimmät riskit tavoitteen toteutumiselle:

- Heikko käyttöaste
- Lainojen korkojen nousu
- Rahoituksen saamisen ongelmat
- Rakennusmateriaalien hinnan nousu
- Vuokrasaatavien luottoriskit
- Lämmitys- ja sähköenergian hintojen nousu
- Vuokrasaatavien luottoriskit
- Vakavat vahingot ja onnettomuudet

Riskien hallinta, miten riskeihin varaudutaan ja miten ne hallitaan

- Käyttöastetta nostetaan kiinteistökantaa kunto- ja korjattavuusarvioiden tulosten perusteella muuttamalla, sekä korjausrakentamisella
- Lainojen ja korkojen hallinta neuvottelujen ja mahdollisten uudelleenjärjestelyjen kautta
- Kokonaistaloudellisessa tarkastelussa vertaillaan eri energiamuotojen käytön vaikutuksia ja pyritään löytämään edullisin lämmitystapa
- Luottokelpoisuuden tarkastus asuntoa haettaessa ja tehokas perintä varmistamaan vuokrasaatavia
- Vakuutukset vahinkojen ja onnettomuuksien varalle

Tehtävä (palveluajatus)

Perustehtävänä on tuottaa ja ylläpitää Hankasalmen kunnassa kohtuuhintaista vuokra-asuntotoimintaa. Kiinteistöjä ylläpidetään teknistaloudellisesti järkevällä tavalla. Yhtiön taloudenpidossa noudatetaan omistajan ohjausta.

Taloudelliset tavoitteet

Vuoden 2023 tavoitteena oli pitää vuokrausaste samalla tasolla. Yhtiöllä oli välivuosi peruskorjauksissa kustannustason nousun heikon kassatilanteen vuoksi. Vuoden aikana tiivistettiin asumista, jotta vähäisellä käytöllä olleita rivitaloja voidaan poistaa käytöstä vuoden 2024 alusta.

Tavoitteen määrittely	Mittari	TP2020	TP2021	TP2022	TP2023	TS2024
Vuokrausaste	%	>75	>71	>70	>73	>82

Merkittävimmät investoinnit 2023

- Jätekatoksien peruskorjaukset ja uusien rakentaminen kirkonkylän kohteissa.

Tavoitteiden toteutuminen ja olennaiset tapahtumat tilikauden aikana

Hakan kiinteistöjen peruskorjaukset jäädettiin heikon kassatilanteen vuoksi. Muuttokorjauksia tehtiin

neljässä asunnossa kunnan omilla työntekijöillä. Käyttöaste oli 78,3 % (TP 2022 70,7 %). Pitkäaikaista lainaa yhtiöllä oli 2,68 M€ (rahoituslaitoksilta 2,13 M€ ja kunnalta 0,55 M€). Taseen loppusumma on 4,34 M€. Yhtiö on suorittanut lainanlyhennykset suunnitellusti ja tehnyt poistot suunnitelman mukaisesti.

Vertailtaessa Kiinteistö Oy Hankasalmen Hakan ja ympäristökuntien vastaavien vuokranantajien vuokratasoja, niin Haka on kilpailukykyinen vuokranantaja.

6.2 Kiinteistö Oy Hankasalmen Somerinkulma

Toiminnalliset tavoitteet/toiminnan painopistealueet

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittari
Kiinteistön arvo säilyy ja omistaja saa kohtuullisen tuoton.	Kiinteistöä ylläpidetään siten, että tavoite täyttyy. Tarvittaessa vuokrasopimukset neuvotellaan uudelleen.	Kiinteistö tuottaa omistajalle kohtuullista voittoa (1-5 % vuokratulosta)

Tehtävä:

Omistaa ja hallita Hankasalmen kunnan Hankaveden kylässä sijaitsevaa liikekiinteistöä (077-404-4-24).

Toiminnan lyhyt kuvaus /palveluajatus:

Kiinteistön liike- ja asuintilojen käyttöaste pyritään pitämään korkeana, alueellisesti kilpailukykyisillä mutta kannattavilla vuokratasoilla.

Merkittävimmät investoinnit 2020–2023

- Hallituksen/yhtiökokouksen korjaussuunnitelmassa ei ole esitetty investointeja 2020–2023.

Tavoitteiden toteutuminen ja olennaiset tapahtumat tilikauden aikana

Kiinteistö Oy Hankasalmen Somerinkulman tuottoprosentti oli 2,8 %. Kiinteistöllä ei ollut tarvetta korjauksille.

6.3 Kiinteistö Oy Hankasalmen Virastotalo

Toiminnalliset tavoitteet/toiminnan painopistealueet

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittari
Kiinteistön arvon ylläpito	Suunnitelmallisten ylläpitokorjausten avulla estetään kiinteistön arvon lasku.	Hoitovastikkeen taso Kiinteistöarvion tulos

Riskit

Keskeisimmät riskit tavoitteen toteutumiselle:

- Lämmitys- ja sähköenergian hintojen nousu
- Lainojen korkojen nousu
- Vakavat vahingot ja onnettomuudet

Riskien hallinta, miten riskeihin varaudutaan ja miten ne hallitaan

- Lainojen ja korkojen hallinta neuvottelujen ja mahdollisten uudelleenjärjestelyjen kautta
- Käyttöaste pyritään pitämään korkeana
- Kiinteistön vetovoimaisuus ylläpidetään
- Vakuutukset vahinkojen ja onnettomuuksien varalle

Tehtävä

Tarjota nykyaikaiset ja tarpeenmukaiset toimitilat kiinteistön käyttäjille, ja täyttää kiinteistön omistajien tuotto-odotukset.

Toiminnan kuvaus/palveluajatus

- Tarjotaan käyttäjille terveelliset ja toimivat tilat
- Järjestetään käyttäjille toimitilapalvelut sopimusten mukaisesti

Taloudelliset tavoitteet

- Tiloja ylläpitämällä säilytetään kilpailukyky, veto-voimaisuus, käyttäjille kohtuulliset menot ja omistajille odotusten mukainen tuotto.

Tavoitteen määrittely	Mittari	TP 2020	TP 2021	TP 2022	TP 2023	TS 2024
Hoitovastike	€/osake	4,58	5,53	4,85	4,85	5,4
Rahoitusvastike	€/osake	3,07	3,07	3,07	3,07	3,07

Merkittävimmät Investoinnit 2023

- Toimistohuoneiden ja käytävien pintojen kapseloituskorjaukset 2019–2022
- Kahden toimistohuoneen kuivatuksen aloittaminen vesivahingon vuoksi vuoden 2023 lopulla.

Tavoitteiden toteutuminen ja olennaiset tapahtumat tilikauden aikana

Virastotalon talous on tasapainossa ja kaikki laskut saatiin maksettua ajallaan.

Tehdyt sisäilmakorjaukset puhdistivat huoneilmaa ja työhyvinvointi kohosi korjatuissa tiloissa.

6.4 Kiinteistö Oy Vuokrahanka

Toiminnalliset tavoitteet/toiminnan painopistealueet

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittari
Käyttöaste	Huoneistojen käyttöaste 97 %	%
Asukastyytyväisyys	Huoneistojen kunnossapito	Asukaskysely

Riskit

Keskeisimmät riskit tavoitteen toteutumiselle

- Lämmitys- ja sähköenergian hintojen nousu
- Vakavat vahingot ja onnettomuudet

Riskien hallinta, miten riskeihin varaudutaan ja miten ne hallitaan

- Yhtiön maineen ylläpitäminen kohtuuhintaisena ja huoneistojen kunnosta huolehdittavana yhtiönä
- Luottokelpoisuuden ja elämäntapojen tarkastus asuntoa haettaessa
- Vakuutukset vahinkojen ja onnettomuuksien varalle

Tehtävä

- Omistaa ja hallita vuokra-asuntoja

Toiminnan kuvaus/palveluajatus

- Vuokra-asuntojen vuokraus ja ylläpito

Taloudelliset tavoitteet

Tavoitteen määrittely	Mittari	TP 2019	TP 2020	TP 2021	TA 2022	TA 2023
Käyttöaste	%	97 %	97 %	86 %	97 %	97 %

Merkittävimmät Investoinnit 2023

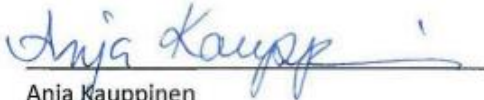
- Ei investointeja.

Tavoitteiden toteutuminen ja olennaiset tapahtumat tilikauden aikana

Kiinteistö Oy Vuokrahanka on ollut haluttu vuokra-kohte ja sen käyttöaste on ollut tavoitteessa 78,6 %.

7 Tilinpäätöksen allekirjoitus

Hankasalmella 25. päivänä maaliskuuta 2024

Anja Kauppinen
kunnanhallituksen puheenjohtaja

Matti Mäkinen
kunnanjohtaja

Marja-Leena Kytölä
kunnanhallituksen 1. varapuheenjohtaja

Esko Pöyhönen
kunnanhallituksen 2. varapuheenjohtaja

Sanna Hänninen
kunnanhallituksen jäsen

Ari Leinonen
kunnanhallituksen jäsen

Markku Manninen
kunnanhallituksen jäsen

Arto Rämö
kunnanhallituksen jäsen

Katariina Siikki
kunnanhallituksen jäsen

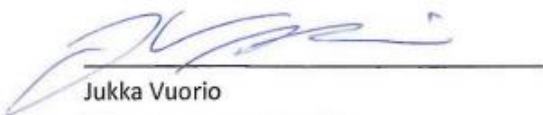

Lasse Vilenius
kunnanhallituksen jäsen

Olemme antaneet suorittamastamme tilintarkastuksesta tänään kertomuksen.

24.5. .2024

Talvea Oy Julkishallinnon Palvelut Oy

Jukka Vuorio
Tilintarkastaja, HT, JHT

8 Kuvaus kirjanpitojärjestelmästä ja kirjanpidossa käytetyistä kirjoista

Kunnalla on käytössä taloushallinnon SAP ECC-toiminnanohjausjärjestelmä. Talousjärjestelmän ylläpidon ja pääkäyttäjätöiminnot hoitaa Monetra Keski-Suomi

Oy. Hankasalmen kunta on omana yrityksenään Monetra Keski-Suomi Oy:n palvelimilla.

Käytössä olevat SAP-sovellukset:

- kirjanpito
- myyntireskontra ja yleislaskutus
- ostoreskontra
- käyttöomaisuuskirjanpito
- BI-raportointi
- HR-henkilöstöraportointi

Historiatietojen osalta käytössä olevat Pegasos-sovellukset:

- kirjanpito, palkanlaskenta ja myyntireskontra

Muut sovellukset:

- maksuliikenneohjelmisto, Nomentia Banking
- Basware IP sähköinen ostolaskujen käsittely
- päivähoitolaskutus, Effica/Lifecare, Tieto Oyj
- vanhustenhuollon laskutus, Effica/Lifecare, Tieto Oyj
- sosiaalityö, Effica/Lifecare, Tieto Oyj
- terveystoimi, Effica/Lifecare -potilastietojärjestelmä
- jätehuollon valvontaohjelmisto, CGI Suomi
- rakennusvalvontaohjelmisto Trimble Locus ja Trimble Locus Cloud
- kansalais- ja työväenopistojen opetushallinto-ohjelmisto VerkkoHelleWi, Wildfrost Oy
- vesi- ja jätevesilaskutus, CGI Suomi Oy
- konsernitilinpäätös, Visma Tabella
- työvuorosunnittelu- ja laskentajärjestelmä, MD-Titania, CGI Suomi
- palkanlaskentaohjelma, Personec F/ Personec F2, Visma
- sijaismaksajapalvelu Oima

Kirjanpidossa käytetyt kirjat:

- päiväkirja
- pääkirja
- palkkakortisto
- tilinpäätös liitetietoineen

Tositelajit:

AA Pysyvien vastaavien kirjanpito
AF Poistokirjaukset
AZ Investointien purku
DL Luottotappiotilitys
H1 Tiliote Nordea
H2 Tiliote Hannulan Osuuspankki
H4 Tiliote Keski-Suomen Osuuspankki
H5 Tiliote Danske Bank

DV Myyntisuor. (autom.)
DZ Myyntisuor. (man)
KR Toim. – lasku Basware
KS Sisäiset maksut
KZ Toimittajat – maksu
PA Palkkaliittymä
PE Peruutusosite
RS Sis.sopimuslask.
SA Muistiotositteet